

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ.

Pořádají

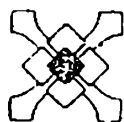
Dr. JOS. TUMPACH a Dr. ANT. PODLAHA.

SWAZEK LXV.

SWAZEK LXV.

Dr. ALOIS SOLDÁT:

**O VÁLCE PO PRÁVU PŘIROZENÉM
A MEZINÁRODNÍM.**

V PRAZE 1915.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství. V. Kotrba.

Cena K 1.50.

Vzdělávací knihovna katolická.

Pořádají: Dr. Josef Tumpach a Dr. Antonín Podlaha.

Se schválením nejdůst. kníž. arcibiskupského Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 číslo 4884.

Svazek I. „Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních“.

Napsal kanov. F. Duilhé de Saint-Projet. Přel. Dr. A. Podlaha. 4 K 20 h.

Sv. II. Dra. Jana Sýkory „Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelii“. Četná vyobr. v textu a 2 přílohy. 6 K.

Sv. III. Dra. Pavla Vychodila „Básnictví a mravouka“. 80 h.

Sv. IV. Dra. Eugena Kadeřávka „O původu tvorstva dle zpráv bibli-ckých“. 80 h.

Sv. V. Arnošta Hella „Podobizny svatých“. Z frančtiny přeložil Sig. Bouška O. S. B. Četné obrazy starých i novějších mistrů. Titulní list kreslil mistr Jenewein. 4 K.

Sv. VI. Dra. Frant. Kryštůfka „Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských se zvláštním zřetelem kzemim koruny české od r. 1740-1898“. (S obr. vládařů rakouských.) I. díl 6 K, II. díl 11 K.

Sv. VII. P. Jindř. Pesche a P. Vict. Cathreina „Soukromé vlastnictví“. Dvě sociologických studií. Z něm. přel. Dr. J. Tumpach. 2 K 70 h.

Sv. VIII. P. A. Lapôtra T. J. „Moravané“. Stať ze spisu „Evropa a svatá Stolica za dob Karlovců“. Z frančtiny přel. Dr. Fr. Ehrmann. 1 K.

Sv. IX. Dra. J. Bilczewského „Archaeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky“. S četnými ilustracemi v textu. Z polského originálu přeložil Dr. Josef Tumpach. 5 K.

Sv. X. Msgra. Em. Bougauda „Ježíš Kristus. Důkaz jeho božství“. Z frančtiny přeložil Antonín Melka. 90 h.

Sv. XI. P. Victora Cathreina T. J. „Socialismus“. Autor. překlad VII. vydání z roku 1898. 3 K.

Sv. XII. J. A. Zahma „Věda a učenci katoličtí“. Z angl. přeložil ThC. Václav Hazuka. 1 K 50 h.

Sv. XIII. Dra. Ant. Vřešťála „Lichva a úrok ve světle mravouky katolické“. 1 K 50 h.

Sv. XIV. „Mimo církev není spásy“. Studie o nesnášlivosti církve. Napsal Aug. Nicolas. Vyňato ze spisu „Filosofické studie o křesťanství“. Dle VII. francouzského vydání přeložil Vojtěch Kameš. 1 K.

Sv. XV. P. Lva z Hammersteinů T. J. „Od ateismu k plné pravdě (Edgar)“. Autoris. překlad dle 9. vyd. pořídil A. Svojsík. 2 K 30 h.

Sv. XVI. P. J. Biederlacka T. J. „Otázka sociální“. Přel. Dr. Ferd. Beneš. 2 K 50 h.

Sv. XVII. Rudolfa Vrby „Stávky“. Několik úvah z bojiště práce s kapitálem. 1 K.

Sv. XVIII. P. Aug. Röslera C. SS. R. „Pravá a nepravá emancipace žen“. Přeložil Dr. Josef Tumpach. 60 h.

Sv. XIX. „Mozek a duše“. Dr. Št. Pawlicki. Přel. Frà J. Mergl. 80 h.

Sv. XX. P. Bern. Duhra T. J. „Bajky o jesuitech“. Přel. a doplnili Dr. J. Tumpach a Dr. A. Podlaha. S dodatkem „Co jsou jesuité?“ P. Josefa Svobody. Ta. J. 12 K 60 h.

Sv. XXI. Dra. R. Špíčka „Práce ve světle zjevení Božího“. 80 h.

Sv. XXII. „Katolická filosofie dějin“. Napsal L. Leroy, přel. V. Kameš. 80 h.

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ

POŘÁDAJÍ:

DR. JOSEF TUMPACH A D^{R.} ANT. PODLAHA.

SE SCHVÁLENÍM NEJDŮST. KNÍŽECÍHO ARCIB. ORDINARIÁTU V PRAZE
ZE DNE 22. KVĚTNA 1896 Č. 4884.

SVAZEK LXV.

SVAZEK LXV.

O VÁLCE PO PRÁVU PŘIROZENÉM
A MEZINÁRODNÍM.

V PRAZE 1915.

MAJITEL: CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA
A NAKLADATELSTVÍ. V. KOTRBA.

O VÁLCE PO PRÁVU PŘIROZENÉM A MEZINÁRODNÍM.

NAPSAL

DR ALOIS SOLDÁT,
C. K. UNIVERSITNÍ PROFESOR.

V PRAZE 1915.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ.
V. KOTRBA.

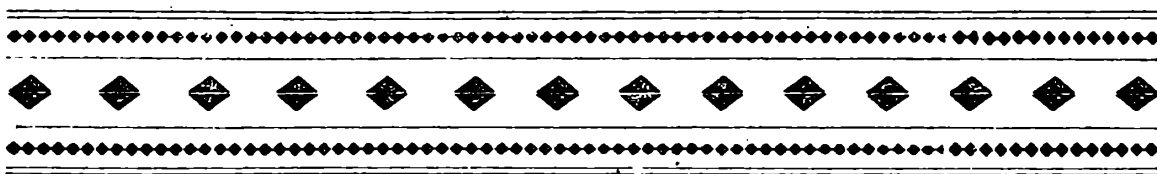
NIHIL OBSTAT.

Dr. Jos. Tumpach,
censor.

IMPRIMATUR.

Pragae, die 25. Maii 1915, Num. 7209.

Dr. Joannes Sedlák,
vicarius generalis.

Úvod.

1. Nejdůležitější z práv člověka, právo na život, jež mu umožňuje užívati všech ostatních práv individuálních, plyne z jeho osobní důstojnosti, a proto nemá nikdo práva, povšechně ovšem řečeno, jej v tomto právu zkracovati. Tato nedotknutelnost práva na existenci není však absolutní, připouštějíc výjimky, vyžaduje-li toho veřejné blaho, neb záchrana celku, poněvadž existence společnosti jest vyšším dobrem, než život individua. Vzájemně zase však jest povinností společnosti podporovati jedince v jeho snaze po zachování existence. Dva jsou hlavně případy, kdy vlastní život přestává býti vyšším statkem nežli život cizí a kdy jest nutno jej obětovati v zájmu společnosti státní: ve válce a užívá-li stát práva meče (*jus gladii*), aby se zabezpečil proti vnitřnímu nepříteli.

Ve válce, která jest obranou státní společnosti, jest dovoleno moci státní žádati od osob službou vojenskou povinných, aby obětovaly své právo na existenci ve prospěch ohrožené vlasti, neboť jinak by nemohla dostáti důležitému úkolu, pečovati o bezpečnost svou i svých příslušníkův. Proto zavedl moderní stát všeobecnou branou povinnost ke službě vojenské, jsa přesvědčen, že jest nejprospěšnější a nejspravedlivější, neboť povinnost tu sdílejí stejnou měrou všichni občané a skýtá státu záruku jistější obrany, než vojsko za žold najaté.

Základem tohoto svrchovaného práva státu není však každá válka, nýbrž toliko válka, která odpovídá zásadám mravního zákona a na něm se zakládajícího mezinárodního práva, t. j. válka, která jest dovolenou svépomocí a jediným prostředkem k vynucení nejen právních nároků, nýbrž i k ukojení mravně dovolených zájmů státu. Stát, který tohoto druhu válku vede, nabývá práva, lze-li tak říci, na přirozenou svobodu, v době míru právními řády valně omezenou, již však ani ve válce nesmí býti zneužito. Podobá se jednotlivci, jemuž v náhlém nebezpečí jest dovoleno ozbrojenou rukou hájiti života a majetku a přispěti ku pomoci ohrožovanému bližnímu. Jako jednotlivec však, háje těchto svých práv, jest povinen šetřiti veškeré opatrnosti a vyčerpati krajně mírných prostředků, tak i stát má povinnost nejprve cestou dohody, vyjednávání a jinými smírnými prostředky hájiti svých ohrožených zájmů bez boje.

2. Aby oprávněnost neb neoprávněnost válečných počinů státu a jeho vojska mohla býti posouzena, jest právě tak, jako za doby míru, i ve válce třeba jistých pravidel v příčině styků mezistátních a mezinárodních, jež upravují vztahy států a národů ve stavu válečném. Souhrn těchto norem, spočívajících na přesvědčení všech a upravujících poměr válčících stran k sobě i k mocnostem neutrálním, slove právo válečné. Jsouc součástí práva mezinárodního vztahuje se na válku pozemní i námořní a jest v hlavních rysech předmětem této knihy.

Moderní právo válečné jsouc vytvořeno mezinárodními úmluvami států má za základ válku a za svůj cíl lidštější vedení války, bez zbytečného krveprolévání a pustošení majetku. V zájmu lidskosti bylo by si ovšem přát, aby válečné vyrovnávání mezistátních sporů vůbec odpadlo: poněvadž se toho však v dohledné době nelze nadíti, jest všem rozhodujícím činitelům aspoň k tomu působiti, aby právo válečné bylo co nejlidštějším.

3. Na podstatě a přirozenosti války závisejí otázky týkající se možnosti a skutečnosti jejího práva. Proto předeslavše nejnutnější o tom, jak se odklízejí spory mezinárodní cestou smírnou, jednáme v samostatných statích nejprve o válce vůbec a o snahách utužení míru jinými cestami, než stoupajícím zbrojením čím dále tím větších armád. Další kapitoly mají za předmět prameny a zásady

válečného práva, styky a smlouvy válčících stran a ukončení války. Poté jednáme o právu ve válce námořní, pokud se tak nestalo již ve statích dřívějších, a o právech a povinnostech mocností neutrálních. Obsahem těchto kapitol odůvodněn i nadpis tohoto spisku, jehož bezprostředním podnětem bylo uvažování o přehmatech, jichž se některé válčící strany v přítomné válce nejen proti zákonům smluveného práva mezinárodního, nýbrž již i přirozeného práva dopouštěly a jež, jak případně připomíná nad jiné povolaný znalec práva mezinárodního Frant. šl. Liszt, dotýkají se nejen právníka, uvažujícího o budoucích osudech mezinárodního práva, nýbrž každého, komu na spořádaných vzájemných stycích států záleží, a jež počínáním takovým v nemalé míře jsou ohroženy. Ani mír nevyhladí tak brzy ostnu, jež dnešní, namnoze bezohledné nešetření mezinárodního práva světovými mocnostmi zůstává v myslích všech, kdož si dosud zachovali zdravý smysl pro lidskost, právo a pořádek. Již pouhá vzpomínka na to, že mezinárodní právo a smlouvy jako kus bezcenného papíru byly odhozeny, že po tolika dobře míněných pokusech různých konferencí, aby se kulturní, na sebe odkázaní národové sblížili, došlo k nenávisti a zášti, jakého snad dosud na světě nebylo, bude ještě po mnohých desíletích ochromovati vzájemné styky národů.

Jest to dle šl. Liszta zejména Anglie, která spoléhajíc na svou námořní převahu a skrývajíc se za svou přirozenou ostrovní hradbu, stav ten tím přivodila, že ode dávna pokládala mezinárodní právo za pouto, záměrům svým nepohodlné.

K pozvání Anglie sešla se v Londýně r. 1908 konference četných evropských i mimoevropských států za účelem řešení právních otázek války námořní. Výsledkem této konference byla deklarace o válečném námořním právu ze dne 26. února 1909, která rozšířila některá ustanovení, přijatá na druhé konferenci míru v Haagu,

přizpůsobujíc je právu platnému ve válce pozemní. Všecky zastoupené mocnosti byly ochotny deklaraci ratifikovati, než zase to byla Anglie, která jednání nepodepsala a tak je zmařila. Proto také nedivno, že v nynější válce ani podepsaných smluv nedodrží, jak o tom svědčí četné konflikty, jež má pro zabavování lodí a nákladů s neutrálními státy. Stát, který takto nakládá i se smlouvami, které ratifikoval, a který spoléhá jen na svou převahu, nechce se vzdáti práva svobodného rozhodování v záležitostech mezinárodních, který egoisticky měří právo ostatních jen měrou svých zájmů, popírá všechno právo mezinárodní, staví se mimo státní společnost, bez níž není mezinárodního práva.

A podobných přehmatů proti smluveným zákonům mezinárodním, s nimiž se setkáváme v dnešní válce i jinde, zejména v příčině nakládání s raněnými a osobami je ošetřujícími, v příčině zakázaných nábojů, soukromého vlastnictví atd., lze uvést tolik, že zdá se, jakoby pro některé válčící strany mezinárodního práva vůbec nebylo.

4. Mezinárodní právo jest možno jen při takové pospolitosti států, která zásadně všechny za sobě rovné uznává a smluv uzavřených šetří. Nechce-li některý stát této pospolitosti uznati, nejen že sám trvání tohoto práva ohrožuje, nýbrž jednáním svým zavdává příčinu, že i jinde se ho nešetří. A proto již v zájmu mezinárodního práva jest si přát, aby státy, jeho zásad nešetřící, byly k tomu donuceny jich šetřiti, aby příští mír byl pevnějším základem jeho stavby, než smlouvy dosavadní, aby státy, tvořící zase pospolitost, stejně mu podléhaly a jím stejně byly chráněny. Tím přiblíží se velikému cíli trvalého míru, který není utopií, aneb jen filosofickým návrhem, neboť k němu opravňují dějiny pokroku lidstva, a proto věci podstatnou, možnou, ovšem pouze za vlády silného mezinárodního práva. Dokud bude některý stát bráti v porok světové panství, ať na zemi nebo na moři, dotud nebude pevného mezinárodního práva, a snahy o zaručení nikoli věčného (neboť ten je nemožný), nýbrž trvalejšího než dosud míru budou utopií.

Mír a právo jsou, abych tak řekl, pojmy totožné. Nebude pevného a zdravého míru mezi národy, dokud nebudou poddáni pevnému mezinárodnímu právu. Krví a silou národů dotud bude marně plýtváno, dokud se ne-

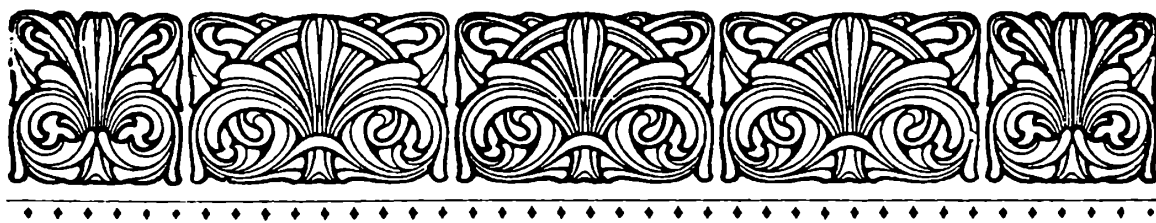
nesou na pevných zásadách mezinárodního práva, jež pokládají všichni uvážliví politikové za nejjistější záštitu míru. A bude-li toho nyní hrozno válkou dosaženo, nebude krev hrdinů marně prolévána.

„Válečné právo jest v dobách našich lidštější, nebezpečí války se jím umenšuje a přemoci náruživostí, válkou podmíněných, kladou se příslušné meze. Než známost jeho pravidel, ač tak důležitá, ani mezi vojskem, ani mezi občanským obyvatelstvem není náležitě doceněna, a proto jest povinností učiniti je každému přístupným.“ Tak napsal r. 1866 J. K. Bluntschli úvodem ke svému proslavenému spisu: *Das moderne Kriebsrecht der zivilisierten Staaten* (Nördlingen). A slova ta nepozbyla pravdivosti své ani při hrůzách nyní války, jež přestává býti lidskou jen tam, kde se válečného práva nešetří, a nešetří se ho namnoze zvláště v kruzích podřízených, nikoli z úmyslnosti, nýbrž z nevědomosti. A to, jak již vzpomenuto, vedlo k sestavení tohoto spisku.

5. Úvahy jeho opírají se o práce na slovo vzatých znalců mezinárodního práva vůbec a válečného zvláště, jakýmiž jsou příslušné stati: Bulmerincquovy, Geffckenovy, Lucderovy a Kirchenheimovy, obsažené ve čtvrtém svazku Holtzendorffova *Handbuch des Völkerrechts* (Hamburg 1889), P. Reschovo systematické dílko, jež ve způsobu zákoníku válečné právo své doby podává (*Das moderne Kriebsrecht der zivilisierten Staatenwelt*, Graz-Leipzig 1885), instruktivní článek prof. Trakala: Význam haagské konference míru ve vývoji novodobého mezinárodního práva (ve Sborníku věd právních a státních r. 1902) a příslušné články encyklopaedií: Ottovy, Státního lexikonu frýburského, Wetzer a Weltova Církevního lexikonu a j. v. Mimo to přihlíženo také k překladu zkráceného Lisztova „Mezinárodního práva“ (Světová knihovna č. 903—4).

Nebylo možno a není ani účelem tohoto spisku sebrati všechny normy válečného práva; obecné a hlavní jsou však zde všechny a stačí k jeho poznání. Pokud jde o rozdělení, jež bývá zkušebním kamenem jasného pojetí celku i jednotlivostí, připomínám, že jest vzato z valné části ze vzpomenuté již příručky Holtzendorffovy, a to, jak za to mám, jest jeho nejlepší zárukou.

I. Odklizení mezinárodních sporů cestou smírnou.

1. Mezistátní a mezinárodní spory, jichž příčinou jest jednak hájení, jednak popírání mezinárodně odůvodněného právního nároku, aneb rozhodnutí takového zájmového sporu, jehož vyřízení nenáleží ústavnímu pořadu práva jistého státu, vyřizují se *a/* buď cestou smírnou, dohodou neshodnuvších se mocností, t. j. uznáním aneb vzdáním se nároku, nebo *b/* cestou válečné svépomoci, brannou silou. První konvence haagské konference míru z 29. července 1899, jednající v 60 člancích o smírném vyřízení mezinárodních konfliktů, rozeznává tři skupiny mezinárodních sporů: těžké spory, jež provází nebezpečí války, méně závažné difference, jež se nedotýkají ani cti ani životních zájmů rozvaděných mocností, spočívající pouze na nestejném posuzování skutečností menší důležitosti, a neshody povahy právní, zejména různé mínění, týkající se výkladu a užití mezinárodních smluv. Táž konvence také stanoví prostředky k jich řešení: dobré služby a prostředkování, mezinárodní vyšetřovací komise a rozhodčí soudy, pokud jde o otázky právní. Než nejen vzájemné nároky vlád, nýbrž i soukromé nároky poddaných vůči druhému státu a jeho poddaným mohou býti příčinou mezinárodních sporů.

2. Ke smírným prostředkům náleží: *α)* **Diplomatické vyjednávání států**, bezprostředně na sporu

zúčastněných, za účelem dosažení základny, na níž lze odstranění sporu dosíci. Za tím účelem svolává diplomacie nezřídka komise, složené ze zástupců a znalcův obou států. Dosažená dohoda komisemi potřebuje však vždy schválení státní moci, jimi zastupované. Ku podpoře jednání o smírné urovnání sporů zavedla zmíněná haagská konvence pro signatární moci zvláštní zřízení, zvané „mezinárodní vyšetřovací komise“, jíž náleží zjistiti sporné skutečnosti.

β) Na smírné ukončení sporu má vliv také p ř á t e l s k é u s i l o v á n í jiného státu, buď o své újmě nabídnuté (mediation), aneb neshodnuvšími se státy, nebo jen jedním z nich dožádané (bons offices). Pařížská deklarace z r. 1856 vyslovuje přání, aby vlády ve všech vážných sporech, dříve než se chopí zbraně, dovolávaly se dobrých služeb spřáteleného státu, a haagská konvence (čl. 2.) k témuž nabádá, prohlásivši užitečným, aby jeden aneb více států, konfliktu nezúčastněných, z vlastního popudu tyto služby neshodnuvším se státům nabídly. Tohoto práva mohou užití i ve válce a žádná z nepřátelských stran nesmí v tom viděti nějakou nepřízeň (čl. 3.). To platí zejména o sporech velmi závažných. Poněvadž státy podržují při těchto přátelských službách rozhodnutí ve vlastních rukou, liší se prostředkování tohoto druhu od nálezu soudu rozhodčího. Pokud jde o spory menší váhy, má konvence za vhodné, aby strany, které se nemohou diplomatickou cestou shodnouti, přikročily k ustavení γ) m e z i n á r o d n í v y š e t ř u j í c í k o m i s e, která by nestranně a svědomitě vyšetřila skutečnosti případu (čl. 9.).

δ) Neshody povahy právní, tedy spory nejméně závažné, mají po smyslu konvence býti uloženy r o z h o d č í m v ý r o k e m mezinárodního soudu, jako nejvhodnějším a zásadám spravedlnosti nejlépe odpovídajícím prostředkem, nestačí-li již cesta diplomatická (čl. 16.). A to je další a poslední prostředek smírně mezistátní spory vyrovnati. Právo rozhodčích soudů zakládá se ve většině případů na zvláštní rozhodčí smlouvě, kterou se sporné státy zavazují, že se podrobí výroku rozhodčího soudce, kterého si zvolily.

Od počátku minulého století počet těchto smluv (compromissum), které však znal již starověk a zejména středověk, valně vzrostl.

Nejznámější rozhodčí výroky v dobách novějších vy-
neseny byly v tak zv. otázce alabamské, ve sporu mezi
Anglií a Spojenými Státy severoamerickými (14. září
1872). Ženevský mezinárodní soud rozhodčí uložil Anglii,
aby Spojeným Státům zaplatila 15·5 mill. dolarův odškod-
ného za to, že dovolila, aby lapačské lodi Jižních států
„Alabama“ a „Florida“ byly za války severu proti jihu
v anglických přístavech ozbrojovány.

Ve sporu Německa se Španělskem o Karolinské
ostrovy rozhodl dožádaný rozhodčí Lev XIII. r. 1885 ve
prospěch suverenity Španělska. V rozsahu daleko větším
činili tak papežové po celý středověk. Nevměšovali se do
otázek ryze světských, jež se jich netýkaly, jak jim ne-
přátelé církve předhazují, aby prý tím panství své roz-
šířili, nýbrž jsouce dožádání rozvaděnými stranami, které
v nich právem spatřovaly přirozené rozhodčí a ochránce
míru, jen na prospěch míru mezi národy podjímali se
tohoto, ne vždy vděčného úkolu. Víry plný středověk
viděl v nich právem rozhodčí, ubrmany, panovníků a
států křesťanských, což uznávají nepředpojatí politikové
i dnes. I sám prozíravý, míru lidstva dbalý nekatolík
David Urquhart, anglický politik, přisuzoval papeži před-
sednictví rozhodčího soudu civilisovaných států. R. 1869
podal v zájmu míru Piovi IX. spis „Appel d' un pro-
testant au Pape pour le retablissement du droit public
des nations“, v němž dokazuje, že kromě papežské auto-
rity není jiné, která by na to stačila, aby mezinárodní
rozepře států smírnou cestou byly odklizeny.

Také biskupové, shromáždění na sněmu vatikánském,
žádali papeže o zřízení mezinárodního soudu za jeho před-
sednictví, který by byl zárukou míru.

Doba naše, jak dokazují marné snahy všech posled-
ních papežů, tohoto nejpřirozenějšího rozhodčího a za-
chovatele míru nechce uznati za rozhodčího svých mezi-
státních sporů, a proto vyloučila ho ze svých haagských
konferencí míru, které však také nevedly k žádoucímu
cíli a jména toho nezasluhují, poněvadž náboženský mo-
ment, který jedině jest schopen lidstvo jednotiti, pyšně
odmítly.

Hugo Grotius ve svém epochálním díle, které je zá-
kladem novodobého mezinárodního práva: „De jure belli

et pacis“, praví o rozhodčích soudech (l. 2. c. 23. § 8.), že zvláště křesťanští panovníci a státové jsou povinni tuto cestu nastoupiti, má-li býti válce zabráněno. Jestliže si již židé a první křesťané ustanovovali rozhodčí, aby se vyhnuli soudům pohanským, praví Grotius, a předpisuje-li to sám sv. Pavel, tím spíše má toho býti dbáno nyní, mají-li se národové vyvarovati zla mnohem většího, války. A v tomto smyslu vyslovuje se pro rozhodčí soudy také moderní literatura mezinárodního práva.

Východištěm rozhodčího soudu je kompromis neshodnuvších se stran, že se rozhodnutí jeho podrobí. Kompromis stanoví také kompetenci tohoto soudu, způsob a dobu, v níž rozhodnutí o sporné záležitosti státi se má, podmínky nálezu atd. Výrok rozhodčího soudu má ovšem sankci pouze mravní, a v tom spočívá jeho nedostatek, poněvadž není dosud nějakého mezinárodního výkonného úřadu, který by nález rozhodčího soudu nařídil. Tomuto nedostatku neodpomohly ani haagské konference, které ve svých prvních konvencích jednají o rozhodčím soudnictví, než to jest pouze fakultativní, odvislé od dobré vůle rozvaděných stran, neboť obligatorní pro odpor Německa nebylo přijato.

Oporou nálezu rozhodčího jest až dosud pouze slib stran, že se mu podřídí. Ačkoli se tu jedná o čest státu, který slovem svým se zavázal rozhodnutí se podrobiti, mohou přece nastati okolnosti, že danému slovu nedostojí, a proto lze říci, že sankce nálezů mezinárodních soudů rozhodčích jest nedokonalá, a proto také nemívá jejich řízení žádoucího výsledku, zejména je-li v popředí sporné otázky živel politický. To však nevadí, aby zřízení těchto soudů nebylo v mezinárodním právu pokládáno za nejrozumnější prostředek k odklizení mezistátních sporů, neboť se tím předchází válce, a proto i při dosti časté bezvýslednosti nálezů soudů rozhodčích jsou snahy o jich zřízení čím dále tím četnější. Za tím účelem podal „Institut de droit international“ na mezinárodních mírových shromážděních v Ženevě (r. 1874) a zase v Haagu (r. 1875) a jinde návrhy na rozhodčí řízení ve sporech mezinárodních. Nejpatrnějším však dokladem těchto snah bylo jednání vzpomenutých již konferencí haagských. V prvé z nich se výslovně praví (konvence I.), že signatární státy po-

kládají nález rozhodčího soudu v otázkách právních (nepolitických), zejména jedná-li se o výklad a užití mezinárodních smluv, za nejúčinnější a nejspravedlivější prostředek k vyřízení sporů, jestliže selhalo vyjednávání diplomatické. Ze však státy a jejich vlády ještě daleky jsou toho, užívati k odklizení svých sporů tohoto nejpřirozenějšího a nejpřiměřenějšího prostředku, toho nejjasnějším dokladem jest přítomná válka.

Správní úkony mezinárodního rozhodčího soudu, který na základě konferencí v Haagu se ustavil, opatřuje stálá správní rada diplomatů a kancelářské úkony soudní kancelář. Dle čl. 15. zmíněné konvence první haagské konference má jmenovati každý signatární stát na dobu 6 let 4 osoby jako přisedící sboru, jenž tvoří „permanentní seznam rozhodčích soudců“. Z tohoto seznamu si volí státy v případě sporu členy rozhodčího soudu. V konferenci z r. 1907 jest však zásadně vysloveno pouze tolik, že jisté sporné otázky jsou způsobilé, aby byly závazně vznášeny na stálý rozhodčí soud.

3. Bezpráví, které na státu bylo spácháno, lze po zásadě mezinárodního práva: *quod quisque in alterum statuerit, ut ipse eodem jure utatur*, odplatiti bezprávím podobným, aniž by třeba bylo sáhnouti ke krajnímu prostředku války. Státí se tak může jen za tím účelem, aby stát, který se bezpráví dopustil, byl na ně upozorněn a v budoucnosti se ho varoval. K donucovacím prostředkům tohoto druhu, aby spor byl odklizen aneb prokázán nárok státu druhého, patří každé neválečné donucení, jež jsouc svépomocí, dovoluje se přirozeným a mezinárodním právem jen za jistých předpokladův. Tyto násilné prostředky nejsou ani stavem válečným, ani nemají právních následkův, a proto lze je počítati také ještě ke smírným prostředkům, jimiž se mezistátní spory vyřizují. Patří sem především α) o d v e t a (retorse), která má zjednati uraženému státu zadostiučinění za porušení jeho práv nebo zájmů státem druhým. Jest opatřením pouze politickým, jež co do účelu podobá se repressaliím; záleží však v tom, že uražený stát porušuje toliko zájmy, nikoli práva státu druhého, a to protiopatřeními, jež se dotýkají státu, který je vyvolal, stejně nepříjemně, jako se dotýkala jeho opatření státu,

který nyní k odvetě sáhl. Odveta jest se stanoviska práva mezinárodního vždy zákonná a její užití závisí úplně na uznání vlády, neboť účelem jejím jest odstraniti nepřístojná opatření druhého státu. Stupňovanou odvetou jsou β) *r e p r e s s a l i e*. V soudobém mezinárodním právu jest to porušení práv některého státu státem druhým, a to v odvetu za podobný přestupek. Bývají často zaměňovány s odvetou. Není to však již pouze opatření povahy politické a jen porušení zájmů, nýbrž svémocné prosazení právního nároku nepřímo, neboť děje-li se tak přímo, znamená to válku. Užití repressalií jest kontrolováno mezinárodním právem a jest dovoleno jen tehdy, zachovají-li se předepsané podmínky, t. j. nepřestoupí-li se při nich míra, již je třeba k donucení druhého státu, aby plnil své mezinárodní povinnosti. Ve starších dobách byly dovoleny repressalie i osobám soukromým. Poškozený státní příslušník obdržel od své vlády repressální listy, jež ho zmocňovaly k tomu, aby se hojil na majetku státním, aneb na majetku příslušníků státu, jímž byl poškozen, do té míry, pokud bylo třeba k uspokojení jeho nárokův. Dle dnešních právních názorů přísluší použití repressalií jen povolanému zástupci státní moci toho státu, který buď jako takový, aneb v osobách svých příslušníků počínáním jiného státu byl poškozen. Prostředky, jichž se k repressaliím používá, směřují buď proti státu samému (osazení aneb jen vpád do území, blokáda, bombardování jistých míst a p.), aneb proti jeho příslušníkům a jejich majetku.

Jako mezinárodní opatření vznikly repressalie teprve v době novější. Vyvinuly se z někdejších vzpomenutých repressalií povahy soukromoprávní. Souvislost jejich s tak zv. krevní mstou a zákonem odvety starých jest nesporná. Grotius uvádí jako starší formu repressalií řecké zřízení samovolné zástavy *ἐνεχυρασμός* a římskou *pignoratium inter diversos populos*. Také *withernamium* práva německého a *droit de marque* práva francouzského nebylo leč jen to, co dnes zoveme repressaliemi. K repressaliím staré formy patří také řecká *androlépsie*, t. j. loupení lidí.

K neválečným prostředkům donucovacím náleží ještě γ) *p o k o j n á b l o k á d a a e m b a r g o*. Blokády, t. j. uzavření jistého pobřeží námořnímu styku, o níž bude

později ještě pojednáno,¹⁾ užívaly opětovně větší námořní moci, aby donutily menší státy k dodržení jejich skutečných neb domnělých povinností, nebylo-li lze dosíci toho cestou diplomatickou. Nepřátelský úmysl jest při blokádě tohoto druhu vyloučen, neboť jinak změnila by se v blokádu válečnou, která předpokládá stav válečný. Novějším příkladem pokojné blokády byla francouzská blokáda ostrova Formosy r. 1884 proti Číně a blokáda zálivu korintského a východního pobřeží řeckého r. 1886, kterou vláda německá, rakouská, ruská, anglická a italská donutily Řecko k odzbrojení. Známá jest také blokáda východních břehů afrických k zamezení otrokářství a blokáda ostrova Kuby Spojenými státy severoamerickými před válkou se Španělskem a m. j.

Mnohé autority mezinárodního práva zavrhuje tento druh donucovacích prostředků, poněvadž bývá nezřídka nenáležitou intervencí v záležitostech cizích států, přehnanou repressalií, aneb pláštíkem egoistických zájmů. Kdyby však ani toho nebylo, jest blokáda vždy opatřením, které velice poškozuje obchod neutrálních států s blokovaným územím, a proto bývá, jak zkušenost potvrzuje, nezřídka spíše podnětem k válce, než aby jí zabránila. Tam však, kde skutečně může zabrániti vážným sporům, je-li k ní důvod a šetří-li se řádně mezinárodních pravidel blokády, nelze po stránce právní proti ní namítati. Nikdy však by neměla loď, která se snaží blokádu prolomiti, býti konfiskována, jak se skutečně dosud děje, nýbrž pouze sekvestrována a po ukončení blokády vrácena.

Embargo jest druh námořních repressalií, který záleží v předběžném zabavení obchodních lodí v přístavech státu, jemuž se stalo bezpráví. Loď jest zabavena, dokud se státu nedostane žádaného dostiučinění; nestane-li se tak, může ji uražený stát prodati a tak se odškodniti. Právo embargo se popírá, poněvadž se jím poškozují soukromníci, a nikoli stát, na jehož jmění jen by se měl poškozený stát hojiti. Ve starší právní praxi se s tímto prostředkem potkáváme před vypuknutím války jako s prozatímním opatřením, jež po skutečném vypuknutí války stalo se opatřením definitivním, a to s týmž účinkem, jemuž nepřátelské osoby a

¹⁾ Srov. XI. O právu ve válce námořní: Válečná blokáda.

statky pravidelně ve válce propadají. Moderní státní praxe užívá embarga jen jako zvláštního druhu repressalií.

Nestačí-li všechny tyto pokojné prostředky ke smírnému ukončení sporů mezi státy, zbývá již jen poslední prostředek, aby je řešila strategie válkou, o níž jako přirozeném právním a mezinárodním poměru jest nám jednati.

II. Pojem, rozdělení a přípustnost války vůbec.

1. Při pojmu války nesmí býti zaměňována, jak se s tím ve výměrech války často setkáváme, její příčina a podstata. Válka jest stav fysického boje dvou aneb více států, v němž brannou mocí a způsobem násilným se řeší mezistátní a mezinárodní spory. Mluví-li se o násilném řešení mezistranních konfliktů v témže státu jako o válce občanské, jest to pouze nevlastní užití slova války; případnější jest tu pojmenování revoluce.

Podměty války a právních poměrů, jež válkou vznikají, mohou býti jen suverenní státy jako samostatní nositelé mezinárodních práv a závazkův. Polosuverenní státy mají právo válečné jen na základě zvláštních úmluv se svým státem ochranným, aneb na základě práva obyčejového. Válka státu chráněného proti chráněnci jest vnitřní boj, který nezúčastněným mocnostem neukládá povinnosti neutrality, právě tak jako revoluce.

S t a v v á l e č n ý, jako souhrn právních poměrů válkou vyvolaných, počíná vyhlášením války, jež se může státi buď výslovně, aneb skutečným vypuknutím nepřátelských projevů, z nichž lze na válečný stav usuzovati. Znepřátelené strany mobilisují své branné síly a soustředí je, pokud lze, na hranicích země, a dráždíce se vzájemně, snaží se stranu protivnou přiměti k tomu, aby válku vypověděla a tak aby odium počinu války bylo svaleno na bedra odpůrcova.

Mocnáři resp. vlády obou států vydávají manifest ke svým národům, v němž dokazují, že nebylo jim možno vyhnouti se válce, a vyslovují naději ve vítězství. Týž obsah má i proklamace k vojsku, v níž však také se mluví s přesvědčením o jeho zdatnosti. Strana dosud nepohotová hledí propuknutí nepřátelství diplomatickými vytáčkami

protáhnouti. Válka se vede dle operačního rozvrhu, který během bojů nutno přizpůsobovati změnám polohy, síle nepřítele atd. Manifesty a proklamace vydává také vítězný vojevůdce v zabraném území nepřátelském, aby jeho pokojné obyvatelstvo ubezpečil kázní svého vojska a mírumilovností, zároveň však aby pohrozil přísnými tresty každému, kdo by se jeho rozkazům protivil. Účelem každé válčící moci jest, poškozovati co nejvíce brannou moc a válečný materiál nepřítele, a zmocniti se jeho území v rozsahu největším, aby tím vynutil výhodné podmínky míru a co největší náhradu válečnou.¹⁾

Státoprávně jest účinek stavu válečného na poměr státní moci k poddaným ten, že nastupuje právo válečné nebo stanné, že povolávají se domů příslušníci v cizině meškající, dále že se zakazuje obchod s příslušníky nepřátelského státu, zakazuje se vývoz koní, potravin, potřebám válečným sloužících statků atd.

V ohledu mezinárodním má stav válečný zvláštní účinky na vzájemný poměr obou válčících mocí. Diplomatické styky odvoláním vyslanců se přerušují, konsulům odjímá se exequatur a zastupování zájmů státních příslušníků ve státu nepřátelském se přenáší na diplomacii spřátelené moci. Smlouvy s protivníkem uzavřené se dílem zrušují, dílem zastavují, pokud nejsou jen právě pro případ války uzavřeny. Není však dovoleno zabaviti soukromý majetek odpůrcových příslušníků, který se nalézá v nepřátelském území. To platí zejména o zabavení soukromých lodí, které v době vypovězení války se nalézají v přístavech neb vodách protivníkových, jimž povoluje se jistá lhůta, aby se mohly dostat do bezpečí. Státním příslušníkům odpůrcovým zakazuje se vstup do země, a ti, kteří zde meškají, mohou býti zadrženi, zvláště jsou-li vojenskou službou povinni; ostatní bývají ze země vypovězeni, (xenalasie), není-li ovšem v té příčině zvláštních úmluv. (Srov. dehortatorie, inhibitorie a avokaterie VI. 2.)²⁾

Vzájemný poměr válčících stran a mocností ve válce nezúčastněných projevuje se neutralitou. Pro státy neutrální jest válka „res inter alios gesta“, a proto mají nárok na

¹⁾ Viz Ottův Slovník nauč., heslo: Válka.

²⁾ Fr. Liszt: Mezinárodní právo. Přelož. Dr. K. Radil. V Praze b. r. (Světová knihovna), str. 136 násl.

to, aby nebyly dotčeny nepřátelskými projevy válečných stran; mají však povinnost neúčastniti se nepřátelských projevů proti jedné neb druhé z válčících stran. Právní stav neutrálů nastupuje přímo stavem válečným, avšak neutrální státy zpravidla ještě vydávají zvláštní prohlášení neutrality, jehož opominutí však nemá právního významu.

2. Různé druhy války dle příčin jejího vzniku, způsobu, aneb dle místa válečného dějiště, jak se s nimi v literatuře mezinárodního práva setkáváme, nemají pro právo samo valného významu, poněvadž nelze z toho odvozovati nějaké rozdíly pro vedení války a jeho právo. Co do způsobu vedení války rozlišujeme mezi válkou *ú t o č n o u*, *v ý b o j n o u* (offensivní), když vojsko vpadá do země odpůrcovy s celou silou svou a zde vší mocí, všemi prostředky snaží se udržeti a nepřítele zdolati, a válkou *o b r a n n o u* (defensivní), když válčící strana snaží se pouze odrážením útoků nepřátelských uhájiti své území a opanovati pole. S tímto tříděním souvisí také rozlišování mezi válkou *s p r a v e d l i v o u* a *n e s p r a v e d l i v o u*, dle toho totiž, jaká jest její příčina. V jistém smyslu jest každá spravedlivá válka pouze válkou obrannou, poněvadž jest nezřídka jediným prostředkem k odražení hrozícího aneb skutečného porušení práva, a proto přímou povinností napadeného státu, neboť nejen fysická, nýbrž i mravní osoba má právo sebeobranu. Než válka toho druhu málokdy přináší skutečné úspěchy, nepřejde-li obrana za příznivých okolností ve výboj. Říká-li se, že válka obranná jest spravedlivou a útočná nespravedlivou, lze to jen podmíněčně připustiti, rozumíme-li totiž útočníkem stranu právo porušující. Rozumí-li se však útočníkem pouze ten, kdo první zbraně se chopil, jest právní domněnka, že porušil právo a vede válku nespravedlivou, činem tím právě tak málo odůvodněno, jako domněnka, že ten, kdo podává v životě soukromém žalobu na svého souseda, dopouští se nespravedlnosti. I válka útočná jest spravedlivou, je-li odůvodněna životním zájmem státu. Ve svých právech ohrožený stát jest v zájmu své obrany oprávněn k útoku právě tak, jako soukromý žalobce k podání žaloby, bylo-li mu ublíženo, a proto, že válku začíná, nelze již mluvit o válce nespravedlivé. Má-li útočná válka za účel, ztrestati bezpráví a tak mu v budoucnosti brániti, získati ztracené

právo aneb území nespravedlivě odňaté, má-li za účel vynucení náhrady za způsobenou škodu, aneb pomoc nespravedlivě ohroženému a spřátelému státu, nelze ji zváti nespravedlivou. Toho žádá právní bezpečnost státu, neboť kdyby ani z těchto důvodů nebylo dovoleno válku počítí, byl by na konec každý stát vydán nebezpečí ztráty svých práv a dobrého jména, nebylo by pořádku a bezpečnosti v mezinárodních stycích. I ve stycích mezinárodních jest třeba k zachování pokoje a bezpečnosti moci trestné, nemají-li mezistátní přehmaty nabýti vrchu. Avšak trest jest úkonem jurisdikčním nad podřízenými. Poněvadž však nad suverenními státy není vrchnosti, která by spory jejich urovnávala, po případě tresty k upuštění od bezpráví je donucovala, a moc taková přec býti musí, nutno za to míti, že každý stát, vlastně jeho representant, má tuto mezinárodní moc trestnou, že má právo trestati bezpráví, jehož se na něm jiný stát dopouští. Zdálo by se, že připouštějíce tuto zásadu, připouštíme zároveň, aby útočný stát byl žalobcem, soudcem a vykonavatelem rozsudku v jedné osobě a ve své vlastní při, což jest protimyslné. Bylo by tomu skutečně tak, kdyby se jednalo o právo soukromé; než ve válce jde o právo veřejné, mezinárodní, na něž zásady soukromoprávní se nemohou vztahovati. Ovšem že i zde mělo by se dbáti toho, aby žalobcem a soudcem nebyla táž osoba; než ve stycích mezinárodních bude to dotud nemožno, dokud nebude pro jejich závazné rozhodování ustaven mezinárodní areopag. Kdyby i ve stycích mezinárodních bylo nutno užívati vždy zásad soukromoprávních, nezbyvalo by začasté než ponechati bezpráví státu učiněné bez trestu, což jest protimyslné. A proto nemá-li tak býti, nezbyvá než přiznati státům právo, aby bezpráví, které se jim stalo, samy posoudily a je trestaly, nestačí-li prostředky pokojné, i válkou. Má-li válka útočná účel jiný, zejména zisťný, slouží-li jen pouhé ctižádosti, není-li účel její nepochybně mravný a jeden ze svrchu uvedených, pak ovšem pojem její a pojem války nespravedlivé jsou totožny.

Největšího významu pro právo mezinárodní jest třídění války na válku p o z e m n í a n á m o ř n í, poněvadž poměr válčících stran k sobě a k mocnostem neutrálním nepodléhá v nich stejným zásadám právním. Přirozeností

věci a staletou praxí odchyľují se zásady a vedení války námořní od oněch války pozemní.

3. Každý stát jest více méně ohrožen vnitřním i vnějším nepřítelem, a proto má právo na brannou moc, která by nejen zákonům jeho zjednávala vážnosti a zaručovala pokoj a bezpečnost uvnitř (policie a četnictvo), nýbrž bránila by také vnějšímu nepříteli (vojsko). Jen tenkrát uhájí stát svého mocenského postavení, je-li dosti silen uvnitř a dovede-li útoky na své bytí odrážeti, jichž jest tím více, čím více na cizině závisí a čím více jest mu tyto zahraniční zájmy silnou brannou mocí podpírati. Proto jest na př. pro státy, odkázané odbytem svých výrobků na cizinu, branná moc význačnou hospodářskou potencí, ne-li jediným prostředkem k uhájení jejich zájmův, ano i existence. Proto bývá důvodem, a to neposledním, moderních válek zájem hospodářský a obchodní, jak to i ve válce nynější zvláště na jisté (anglické) straně až příliš patrno. Bývá-li s tím spíato trvání státu, nabývá tím i válka, ač podnícená pouze za účelem hospodářským, svého důvodu.

Stát jest mrávní osobou, a proto o jeho obraně a útoku platí celkem táž pravidla, jimiž se řídí obrana individuální existence proti násilnickému útočníkovi. Rozdíl jest jen v tom, že osobě soukromé jest volno v některých případech zřici se sebeobrany; moci státní však tak učiniti nelze, poněvadž bezpečnost státu a jeho zachování jest nutnou podmínkou toho, aby jeho příslušníci práv svých mohli bezpečně užívati. Povinností státu jest nejen se ujímati ohrožovaných práv svých poddaných, nýbrž i všemi dovolenými prostředky trvání své zajistiti a nebezpečí mu hrozící i válkou odstraňovati. Tohoto práva války a na něm spoléhajícího práva, žádati, aby obyvatelstvo na prospěch ohrožené vlasti statky i život obětovalo, dostává se státu a jeho representantům právoplatnou existencí státu a přirozeným nárokem na nerušenou držbu a užívání řádně získaných práv a statků, jichž má potřebí k dosažení svého dvojího účelu: k působivé ochraně práv svých příslušníkův a k opatření prostředků, podmiňujících jejich časný blahobyť, či zkrátka jichž má potřebí k veřejnému vezdejšímu blahu svého občanstva.

A v této nezbytnosti prostředků spočívá nutnost války a bude spočívat tak dlouho, dokud se nepodaří uskutečnit mezi lidstvem ideál křesťanského názoru, záležející z největšího přikázání: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.

Bylo by protimyslné mluvit o právech státu, kdyby mu bylo upíráno právo, které přísluší každému jedinci, právo sebeobrany. Nesmí-li státu právo to býti upíráno, patrně, že lze mu, aby je uplatnil, užíti i fysického násilí, války, byť i fysická vynutitelnost k podstatě práva nenáležela. Neboť branná svépomoc bývá proti bezpráví ve stycích mezinárodních nezřídka jediným způsobem právní pomoci. Politicky neodvislí národové, nemající ve světských záležitostech nad sebou soudce, mohou jen cestou násilnou, jestliže selhaly prostředky smírné dohody, dojíti uznání svého práva. A v tomto smyslu nutno rozuměti známé větě Grotiově: „ubi judicia deficiunt, incipit bellum“.¹⁾

Skutečnost bezpráví ve stycích mezinárodních a nemožnost, libovolnému porušování práv státu jinak brániti, jest přirozenoprávním odůvodněním války, jak čteme o tom již u Graciána: „nam bellare non voluntatis, sed necessitatis est“ (c. 3. C. XXIII. q. 1.).

4. Jako nelze po stránce mravní činiti námitek proti válce, která má za účel obranu práv, statků, cti a existence státu, tak nelze zase ji připustiti, je-li vyvolána jen žárlivou snahou po hegemonii, osudným pudem expanse a nenasytné sobětnosti a ctižádostivosti.²⁾ Válka toho druhu je nespravedlivá. A proto jest povážlivým tvrzení Bluntschlio, připouští-li mezi jinými důvody k válce beze všeho i ten, sleduje-li prý stát, válku vypovídající, spravedlivé nároky „ve smyslu nutného vývoje“.³⁾ Toto samo o sobě neurčité rčení není dosti uspokojivě omezeno tím, uvádí-li za příklad těchto spravedlivých nároků ochranu „politické rovnováhy“ mezi státy. Vývoj národa nesmí se nikdy díti na účet cizího práva.

Rovněž nelze pokládati za dostatečný důvod války, byť i Bluntschli a jiní politikové tak tvrdili, zápas o ná-

¹⁾ De jure belli et pacis l. 2. c. 1. § 2. n. 1.

²⁾ Srov. c. 4. C. XXIII. q. 1.

³⁾ Das moderne Völkerrecht § 98. a 447.

rodnostní sjednocení.¹⁾ I kdybychom připustili, že snahy o národnostní sjednocení jsou formálním právem národa, přece nelze zapomínati, že uplatňování tohoto práva má v konkrétních případech své meze v řádně získaných právech osob třetích, jež právě válkou tohoto druhu bývají citelně poškozována, ne-li dokonce rušena.

O přípustnosti války proti vnějšímu nepříteli, je-li ovšem nezbytnou, jest moderní stát právě tak přesvědčen, jako státy starověké a středověké, neboť dnes, jako dříve, bylo by bez její přípustnosti na konec právu ustoupiti násilí, bez války nebylo by východiště z konfliktův, ohrožujících trvání, svobodu a čest státu.

Mezinárodní právo, jež se vytvořilo pod vlivem křesťanských názorů mravnostních, nedovoluje však, jedná-li se o určitý případ mezistátního konfliktu, ihned zbraní se chápati a násilím ku právu si dopomoci, nýbrž jen žádá-li toho neodkladná nutnost a nelze-li odpůrce jiným způsobem o právu přesvědčiti.

5. Aby války bylo užito jen jako nejkrajnějšího svépomocného prostředku národů, toho vyžaduje:

a) **Z á k o n l á s k y k b l i ž n í m u.** Nemáme sice za správné tvrzení Heraklitovo, že válka jest otcem věcí a že z boje vzniká svět; nelze však neuznati, že jest, jak dí de Maistre, jistým světovým zákonem, ovšem zákonem velice drsným, který pro vinníky i nevinné jest pramenem nezměrných běd. Jest to hrozná nutnost, spočívající na nedokonalosti lidských poměrův, a proto byla vždy, vedle svých neblahých průvodčích, hladu a všeho druhu nemocí, pokládána za nejhorší metlu, kterou Prozřetelnost lidstvo trestá a za jejíž odvrácení církve stále veřejné modlitby koná. Mluví se sice o tom, že při stálém zdokonalování zbraní a vojenské techniky vedou se dnes války humaněji, že moderní válečnictví se snaží používat zbraní, které jen na čas odpůrce ochromují a boje neschopným činí, života však že ho nezabavují. A tvrzení to dokazuje se i číslicemi. Že však ve skutečnosti tomu tak není, dokazuje smutná přítomnost. Dnes právě tak, jako dříve, má válka v zápětí všechna zla, obecně za nejhorší uznávaná. I moderní válka jest hubením aneb mrzačením mla-

¹⁾ L. c. § 518.

dých, nejzdravějších a proto v každém ohledu nejdůležitějších vrstev obyvatelstva, a tudíž na dlouhou dobu ochromením celého národa. Hospodářsky nejvýznamnější třídy i válka moderní jednak práce zbavuje, jednak činí práce neschopnými, budí rozpoutanost a bezohlednost k majetku, zkrátka rozpoutává nejnižší vášně, tak že přemožený stát bývá na dlouhá léta hmotně i mravně podlomen. Avšak ani vítězný stát není prost této bídy, nepřihlížíme-li ani k jeho zvýšenému sebevědomí, jež bývá mnohdy příčinou válek nových. Proto jest se každému státu v nejvlastnějším zájmu, pokud jen lze, války vystříhati a užívatí jí skutečně jen jako posledního a nezbytného prostředku, poněvadž jen tenkrát jest odůvodněna, skutečně spravedlivá a srovnatelná se zákonem lásky k bližnímu.

b) Žádá toho i nepředpojatý rozum. Pro národy a státy platí stejně jako pro jedince zásada, že při nevyhnutelných konfliktech má nastoupiti hrubá moc teprve tehdy, nelze-li dorozumění jinak dosíci a žádá-li toho skutečný prospěch státu. Vyhnouti se však válce, zlu nejhoršímu, jest zajisté v zájmu každého státu, nehledíme-li ani k lidskosti, v jejímž zájmu jest, aby válečné vyrovnání mezinárodních sporů vůbec odpadlo. Proto jest odmítnouti všechny snahy nadšenců pro válku, které ji chtějí učiniti nezbytnou součástí světového řádu, nutno ji odmítnouti, i kdyby pravdou bylo tvrzení, že válka má význam sociálně ethický, že jest rodičkou nejkrásnějších mužných ctností, jako oddanosti, sebezapření, kázně, odvahy, lásky k vlasti a mnohých jiných, i kdyby pravdou bylo, že válka působí příznivě na utužení a očistu národů, na probuzení a vývoj národního smýšlení, na vzrůst charakteru a rozvoj občanských ctností a p. v., neboť jest velmi pochybné, i kdyby tomu tak bylo, zdali jest zisk ten s to, aby vývážil všechny hrůzy a škody válkou způsobené.

Upadajícím světovým říším římské a byzancké zajisté se válek nenedostávalo, a přece byly jejich síly čím dále tím otupělejší a mravy horší. Bylo by o zdokonalení lidstva Prozřetelností chatrně postaráno, kdyby na konec silou náboženského přesvědčení a humanitou vpravdě křesťanskou těchže účinků nemohlo býti dosaženo. Tvrzení, že prý válka jest původcem četných kulturních vymože-

ností, že plní účely osvětové, že seznamuje vespolečně národy atd., také není jejím dostatečným důvodem, neboť lze ho dosíci i jinými cestami, a kdyby jich ani jinak nebylo lze dosíci, jest vždy otázkou, zda by se lidstvo bez výhod tohoto druhu, za něž jest mu platiti cenu tak velikou, nemohlo obejítí.

Nutno vděčně uznati, že zejména v době nejnovější mnoho se stalo na zhumanisování smutných následků války O válce samé, ač se to také tvrdívá, nelze totéž říci, a spíše opak dal by se dokázati; než při tom každému uvážlivému bezděčně vnucuje se otázka, zda by nebylo, ne-li lidštějším, již prostě praktičtějším, ušetřiti raději všecku tu všemožnou péči o raněné a nemocné a všecken ten ohromný náklad, či jinými slovy prováděti raději lidumilnost preventivní zachováním míru, pokud jen lze, než válkou ne nezbytně vyvolanou nadělati nešťastného materiálu pro tuto potomní lidumilnost?¹⁾

A proto jest nesporno, že k rozhodnutí sporných mezinárodních otázek smí se přikročiti nebezpečnou cestou násilné svépomoci, která svou náruživou povahou jest vždy cestou méně vhodnou, jen tehdy, jestliže jiné prostředky byly již vyčerpány a selhaly. Toť zásada přirozeného práva, již za svou vzalo i právo mezinárodní. Z toho plyne, že kromě případu skutečného útoku, který i jednotlivce opravňuje k bezprostřední obraně, nelze začíti válku i o sobě spravedlivou, není-li nutnou, a že jest každému státu před počtím války oznámiti nepřátelskému státu její příčinu a žádati za spravedlivé dostiučinění, a jen odpírá-li bezdůvodně splnění tohoto spravedlivého požadavku, jest dovoleno válku počíti a lze mluviti o válce spravedlivé.

III. Snahy o utužení míru a moderní militarismus.

1. Ke zlému nakloněná přirozenost lidská nedopouští, aby se kdy uskutečnily ušlechtilé snahy tak mnohých, i nejmocnějších, o krásnou ideu trvalého míru. Jako není možno odstraniti mnohost státův a různost jejich zájmů, tak nelze také doufati v úplné odstranění války, což si

¹⁾ Vojenské listy z r. 1888 č. 14: „Nelidskost ve válce od dávno-
věku až na naše doby atd.“

krajní pacifisté učinili svým ideálem. K uskutečnění toho bylo by třeba, aby se splnily dvě neuskutečnitelné podmínky.

a) Předně, aby se z d o k o n a l i l o pokolení lidské do míry bezhříšnosti. Věčný mír předpokládá dokonalý mír vnitřní, a toho lze dosíci jen ve stavu nevinnosti. A proto pokud bude zlo mezi lidmi, ať v jakékoli formě, t. j. pokud bude člověk člověkem, nebude trvalého míru. I kdyby lidstvo lepším zde na zemi se stalo, dokonalým přece nebude, neboť údělu hříchu prvotního se nezhodí. Kardinál Fleury vyslovil to výstižnou kritikou návrhů známého pacifisty abbé St. Pierra, o nichž řekl kdysi Leibniz, ač jistého uznání jim neodpíral, že pamatují ho na hřbitovní nápis: Pax perpetua, a že tudíž pro živoucí lidstvo valné ceny nemají. Kardinál Fleury pravil, že by bylo k uskutečnění návrhů St. Pierrových nejprve třeba, aby se lidé stali dokonalými. Dospějí-li jen někteří k dokonalosti, není tím v otázce věčného míru ještě nic získáno. Na zemi bude člověk vždy člověkem se všemi svými slabostmi, pudy a přirozeným egoismem, ať máme na zřeteli individua, nebo celé národy. Pokojných prostředků, které by bránily nezbytnému, ze slabosti lidské přirozenosti pochodícímu bezpráví, nedovede najíti ani kultura, ani mezinárodní právo, a proto budou války i v budoucnosti, a budme spokojeni tím, budou-li vždy jen krajním prostředkem.

b) Druhou podmínkou věčného míru, která s prvou vnitřně souvisí, jest t o t o ž n o s t k u l t u r y u všech národů. Mají-li války pominouti, jest nezbytno, aby přestala rozmanitost kultury a všichni národové aby se nalézali na témže stupni jejím, aby se zastavil historický vývojný proces, který způsobuje změny státův a jejich hranic. To však jest protipřirozeno a proto nemožno, poněvadž není ztrnulosti národů. Jako není možno, aby se všichni národové nalézali na témže stupni kulturního vývoje, jelikož podmínky toho nejsou u všech stejny, tak také nelze doufati v jakési konečné a nehybné utváření se států, jež jest nezbytným předpokladem návrhů na věčný mír. Uztrnulosti tohoto druhu dějiny neznají; nastává jen smrtí, a proto nebudou války nikdy odstraněny. Na tom nic nezmění ani konference míru a různé, nezřídka fantastické návrhy na odzbrojení, ani smlouvy suverénů (sr. aliance

z r. 1815 a obě haagské konference), ani usnesení parlamentní, ba ani utopické naděje socialistů, jelikož ani za jejich vlády by války nepřestaly.

2. Jest jisto, že se důvody k válce během dob se-
slabují, že doba válek kabinetních náleží minulosti a že
v našich dobách stěží by se našel uvážlivý politik, který
by vzal na sebe těžkou zodpovědnost války, nekáže-li tak
krajní nutnost; proto však důvodů války přece neubývá,
ba ke starým přistupují nové. Případně vyslovil to Moltke
v odpovědi na protiválečné memorandum, jež mu Grubarev,
člen spolku pro reformu o kodifikaci mezinárodních zá-
konů, r. 1881 podal. „Vy soudíte,“ dí slavný válečník,
„že válka jest zločinem; po mém soudu jest jediným správným
prostředkem k utvrzení blahobytu, samostatnosti a cti
země. Doufejme, že tento silný prostředek bude jednou
nahrazen jemnějšími prostředky civilisace; žádnému státu však
nebude možno zcela se ho zříci. Život lidský, život celé
přírody, jest neustálým bojem přítomnosti s budoucností. Že
i vítězná válka jest pro zemi neštěstím a že lidské životy a
zármutek rodin nelze ani penězi, ani dobytým územím
vykoupiti, jest jisto. Není-li však možno tomuto zlu zabrá-
niti, nezbyvá než je trpělivě nésti a utěšovati se vědo-
mím, že i válka má své dobré stránky.“ A tyto její dobré
stránky vypočítává v listu k Bluntschlimu (11. prosince 1880),
kde jmenuje věčný mír snem, který ani není krásným
snem, neboť bez války prý by propadlo lidstvo hnilobě a
zašlo by v materialismu.¹⁾ A že i v této příčině slavný
stratég dobře viděl, dokazuje přítomná světová válka, která
po všeobecném přesvědčení byla nutnou, mělo-li býti lépe,
mělo-li se vším již nespokojené lidstvo zase dojíti spoko-
jenosti, umírniti se ve svých přehnaných požadavcích,
měla-li všeobecná honba za požitekem býti zkrocena a
výstřelky nezdravé hyperkultury, projevující se zejména
materialismem, ne-li cynismem nejhoršího druhu, drzou
nevěrou a nesnesitelným národním šovinismem, býti od-
straněny.

Odpůrcové války těší se sice nadějí, že během dob
válka sama sebe pohltí, že nebude možno stále rostoucí
millionové armády potřebným opatřiti, že žádný vojevůdce

¹⁾ Srov. Staatslexikon (Freiburg 1901), články „Abrüstung“ a „Friede“.

je nedovede přehlédnouti a ve vřavě bitevní řídit, že ženy, děti a starci nestačí nesčetským vojům dodávati, čeho v poli potřebují, i kdyby jinak země na to stačila. Že se ani tyto naděje nesplnily, toho důkazem nejlepším jest přítomná válka.

3. Ušlechtilé snahy minulosti i přítomnosti, aby zlo války bylo ne-li zcela odstraněno, aspoň zmenšeno tím, že by se mezistátní spory závazně předkládaly k rozsouzení jakémusi mezinárodnímu areopagu, také se dosud nepotkaly s výsledkem. Papežové všech skoro dob, jak jest jejich úřadem, obírali se otázkami míru, úsilné snahy nynějšího sv. Otce a jeho předchůdce o mír jsou věru v živé paměti. Činili tak i panovníci světští, z nichž uvádíme jen našeho Jiřího z Poděbrad a z cizích Jindřicha IV., krále francouzského. Také veliký válečník Gustav Adolf, ač zdálo by se to protimyslným, obíral se myšlenkou věčného míru. Dále patří sem panovníci, uzavřevší sv. alianci, a i z dob našich mnozí panovníci, a přece se nikdo z nich válce nevyhnul; jejich poslední válka, kterou za účelem dosažení trvalého míru vedli, byla pravidelně semenem válek nových.

Státníci a mužové ducha znamenitého, jako Sully, Fichte, Kant, Bentham, Field, Bluntschli, Karamovskij, Fischhof a jak se celá ta legie pacifistů zove, podali ne-jeden výborný návrh na utvrzení věčného míru; všecky však až dosud vyzněly na prázdno. A proč? Poněvadž, jak již řečeno, náleží válka k inventáři dědictví Adamova, jež potomstvo jeho bez výhrady přijalo. A že tomu tak jest, dokazují celé jeho dějiny. A zdálo-li se v některém období, na př. po válkách napoleonských, že válka ocha-buje, brzy se přesvědčilo lidstvo o neodůvodněnosti tohoto zbožného přání, záhy citelně poznalo, že pouhé diploma-tické porady a smlouvy států války neodstraní, neboť jako každé zlo, jest i válka dílem zvrácených pudů lidské přirozenosti, již nelze změnit.

Válce se lidstvo nevyhne právě tak, jako nelze mu zbaviti se nemocí, bolestí a jiného druhu bēd. Všecka tato zla při povrchním pozorování ukazují nám pouze svou bolestivou stránku, a přece jsou v nynějším řádu světovém nezbytným předpokladem ozdravení a vývoje, jako každý trest. Jako tato zla, jest zajisté i válka trpkým trestným

prostředkem Prozřetelnosti, a jen v tomto zorném úhlu snesitelná. Ano běží-li o válku vnucenou, nelze jí upříti i významu mravního, a nelze se jí vyhýbati ani z ohledů nějaké sentimentality, ani z hospodářských, ani z jakýchkoli jiných důvodů. Buď si konečně odpověď na otázku, zda žádoucím jest stav trvalého míru či nic, jakákoli, na skutečné nemožnosti a neuskutečnitelnosti věčného míru nic nezmění. A proto lze říci, že jediné praktickou a skutečně prospěšnou a proto i záslužnou prací pacifistů jest jen to, snaží-li se o cíl dosažitelný, jímž jest, aby války byly řidšími, kratšími a jejich vedení lidštějším. Vše, co tomuto dosažitelnému a dosaženíhodnému cíli slouží, má nárok na všeobecné uznání a podporu, a také se mu oběho ode všech uvážlivých dostane; co cíl ten přesahuje, patří v říši utopie, a proto budou také všechny snahy o jeho uskutečnění marny.

Mohlo by se namítnouti, že tvrzení o nutnosti války mezi lidstvem, jakým skutečně po svém pádu jest, nesrovnává se s přáním, aby válka byla omezena. Na to lze odpověděti, že jest velmi dobře možno, jisté zlo pokládati za nutné a spasitelné, a přece si přát, aby ho bylo co nejméně, a zřídka jen aby bylo nutným, a při tom snažiti se o odstranění jeho citelných následků. Není zajisté rozporu v přesvědčení o tom, že válka za nynějšího stavu lidstva jest nezbytnou, a ve snahách, aby se nedostavovala častěji, než jest nejnutněji třeba. Proto mohli i přátelé války vítati haagské konference míru, jež měly sloužiti nejprve zhumanisování války, a pak i jejímu omezení.

4. Stále vzrůstající zbrojení, zdokonalování zbraní a vojenské techniky, rozmnožování branné moci, a to i v době míru, tak že jej právem jmenujeme ozbrojeným mírem, vyžaduje na národech čím dále tím větších obětí, pohlcuje největší část státních příjmův a vyssává nejlepší síly národů. Tento rostoucí tlak byl caru Mikuláši II. podnětem ke svolání mezinárodní konference, která se konala v květnu r. 1899 v Haagu. Účelem jejím bylo zabezpečiti světový mír a omeziti stále vzrůstající zbrojení. Mimo to byla předmětem jejím úprava válečného práva války pozemní a rozšíření zásad konvence ženevské z r. 1864 na válku námořní. Konference nazvána nejprve konferencí odzbrojovací a poté konferencí míru. Ačkoliv pojmenování to

není správné a hodí se asi jako známé „lucus a non lucendo“, přec se ujalo. Neboť ač bylo účelem konference zabezpečení míru a odzbrojení, přece ani jednoho ani druhého dosaženo nebylo, a proto jedině správným pojmenováním by bylo konference pro mezinárodní právo válečné, poněvadž dosáhla jedině v oboru práva válečného značnejších úspěchův. A to platí i o druhé haagské konferenci z r. 1907.

První haagská konference odstranila mnohé nedostatky válečného práva, jež zejména živě byly pocítovány ve válce německo-francouzské r. 1870, a jeho dosavadní normy valně zhumanisovala. A v tomto smyslu byla jen pokračováním a uskutečněním konference bruselské, kterou za týmž účelem r. 1874 car Alexander II. svolal, jíž však se nedostalo ratifikace zastoupených vlád.

Na haagské konferenci zastoupeno bylo 26 států 137 delegáty, a to všechny státy evropské, Spojené státy severoamerické, Mexiko, Čína, Japan, Persie a Siam. Zástupce papežův, ač byla Apoštolská stolice carem pozvána a v mnohých otázkách zajisté byla by bývala jeho přítomnost velmi žádoucí, nebyl pro odpor Itálie ke konferencím připuštěn. Rovněž odmítnuti zástupci jihoafrických republik pro odpor Anglie. Velmoci byly zastoupeny i několika delegáty, právními i vojenskými. Při hlasování ovšem měl každý stát hlas jen jeden. Konference, majíc ráz sněmu, konala 10 hlavních sezení, v nichž hlasováno o tom, co předem v 5 komisích bylo vypracováno a sneseno. Byly to dvě komise pro otázku odzbrojení na suchu i na vodě, komise pro užití zásad konvence ženevské z r. 1864 také ve válce námořní, dále komise pro kodifikaci práva války pozemní a pro smírné nařovnání sporů mezinárodních. Poněvadž konference byla shromážděním delegátů suverenních států, bylo všeliké majorisování v principiálních otázkách vyloučeno; jednoty mohlo se tedy dosíci jen cestou kompromisu, a proto byly výsledky konference tak malé, neboť nebylo-li dosaženo jednoty, byla sporná otázka vzata s programu. Tak tomu bylo hned v jednání komise pro odzbrojení. Ruský návrh, aby pro příštích 5 let nebyl zvyšován kontingent nováčků a vojenský budget, byl zejména pro odpor Německa zamítnut. A tak jednání těchto důležitých komisí

vyznělo na prázdno, omezivši se na bezvýznamnou resoluci, která praví, že jest přesvědčením konference, aby vojenské výdaje, které nynější svět tak tíží, byly omezeny v míře co nejhojnější, jak žádá toho zájem hmotného a mravního blahobytu lidstva.

Lépe zdařily se práce ostatních komisí. Tak komise pro rozšíření zásad konvence ženevské na válku námořní dodělala se na poli lidskosti mnohých praktických výsledků. Máme na mysli zejména normy, týkající se nedotknutelnosti nemocničních lodí, jejich personálu a materiálu, určeného službě zdravotní, a nakládání s nemocnými a trosečníky. Také komise pro úpravu práva války pozemní nepracovala nadarmo a uskutečnila to, co uskutečniti nebylo popřáno konferenci bruselské, a totéž ve zvýšené ještě míře lze říci o pracích konvence pro smírnou úpravu mezinárodních sporů.

Výsledky první konference haagské, shrnuté v závěrečné anketě ze dne 29. února 1899, záleží ze tří konvencí, ze tří deklarací a šesti přání.

a/ První konvence jedná o smírné úpravě mezinárodních sporů v 61 článku, b/ druhá o zákonech a obyčejích války pozemní (článků 60) a třetí c/ o užití zásad ženevské konvence ve válce námořní (14 čl.).

Ad a) Konvence první upravuje dosavadní smírné prostředky a zavádí nové, t. zv. mezinárodní vyšetřovací komise, jež sporné záležitosti vyšetřují, a stanoví pravidla o rozhodčím soudnictví. Dovolávati se rozhodnutí tohoto v Haagu zasedajícího soudu jest však jenom fakultativní. Rozhoduje pouze v otázkách méně závažných, spíše jen právních, nikoli politických (na př. jedná-li se o sporný výklad smluv), pokud je nelze urovnati cestou diplomatickou. K provedení nálezu rozhodčího zavazují se strany smlouvou rozhodčí. Správní úkony tohoto rozhodčího soudu, jak již vzpomenuto, opatřuje stálá správní rada zřízená z diplomatů (*cour permanente d'arbitrage*), a úkony kancelářské soudní kancelář, jež rovněž v Haagu sídlí. Řízení rozhodčí skládá se z řízení přípravného a z ústního (protokolárního) jednání. Nebylo-li smlouvou rozhodčí jinak stanoveno, jest rozhodnutí rozhodčího soudu konečné a pro strany závazné.

☛ Difference mezistátní, jež se nedotýkají ani cti, ani podstatných zájmů států, mezi nimiž vznikly, mají se odkliditi, byvše vyšetřeny mezinárodní vyšetřující komisí, buď cestou diplomatickou, aneb také rozhodčím soudem.

Ad b) Konvence druhá zavazuje signatární státy k vydání předpisů pro pozemní vojsko ve smyslu všeobecného, ke konvenci připojeného reglementu. Upravuje všechny důležitější obory práva války pozemní s výlukou práva neutrality a právních poměrů raněných a nemocných ve válce, jež se spravují konvencí ženevskou. Úprava ta řídí se zásadou, že jest třeba vedení války a používání prostředků války uvést na míru nejnutnějšího zla bez zbytečného poškozování. Zejména stanoví se zde určité pojem belligeranta, přípustné prostředky útoku a obrany, jedná se o postavení zajatcův a parlamentářů, dále o výzvědačích, kapitulacích a příměří. Jsou zde také kodifikovány otázky, týkající se autority toho, kdo cizí území zabrá¹, postavení internovaných v neutrálním území atd.

Ad c) Konvence třetí aplikuje pravidla konvence ženevské, týkající se zlepšení osudu raněných a nemocných ve válce pozemní, také na válku námořní, která výhod těch dosud citelně postrádala. Nemocniční lodi, jejich personál a nemocniční potřeby, nemocní a trosečníci, plující pod vlajkou červeného kříže, požívají za jistých podmínek nedotknutelnosti a jsou vyňati z práva zájemného. Lodi ty mají vstup do neutrálních přístavů, pokud neutrality neporušují.

Ke konvenci druhé pojí se tři deklarace, jimiž se zvláště zakazuje: Metati třaskaviny a bomby z balonův a létadel (na 5 let), užívati nábojů, jichž účelem jest šířiti otravné plyny aneb způsobovati veliké, tržné rány (náboje dum-dum), aneb užívati kulí opatřených zářezy a sklem, které mají též účel jako střely dum-dum.

Konečně obsahuje první haagská konference šest přání, jež částečně se odkazují k vyřízení příštím konferencím, aneb se doporučují vládám k uvážení. Týkají se brzké revise konvence ženevské, práv a povinností mocností neutrálních, možnosti zavedení určitých typův a kalibrů střelných zbraní, dále obsahují přání, aby vlády uvažovaly o možnosti obmezení zbrojení a vojenských rozpočtův, o nedotknutelnosti soukromého majetku také

ve válce námořní, a o ostřelování otevřených přístavů, měst a míst ve válce námořní.

Haagská konference nesplnila tužeb přátel mírového hnutí, zvláště nebyla s otázkou vzrůstajícího zbrojení, ačkoli stavěl list carův otázku tu do popředí. Také nelze význam konference hledati jediné v úpravě válečného práva, ač i zde znamenati pokrok. Hlavní váhu sluší klásti na to, že položila základ pro organisované rozhodčí soudnictví mezinárodní, byť i jen fakultativní, a tím jí byl pojištěn význam trvalý.¹⁾

K ratifikaci a zavedení mezinárodního soudu rozhodčího došlo teprve po roce.

Pokračováním první konference haagské a v mnohém jejím zlepšením byla druhá haagská konference míru z r. 1907, svolaná k popudu presidenta Spojených států severoamerických, Th. Roosewelta. Týž po válce rusko-japonské přiměl cara Mikuláše II. k jejímu svolání. Její závěrečná akta ze dne 18. října 1907 obsahují 13 konvencí, doplňujících konvence konference první, 2 deklarace, resoluci o odzbrojení a některá přání. Bližší její obsah bude podán ve stati VI. o pramenech válečného práva a na příslušných místech.

Tento vývoj mezinárodního práva, posilovaný organisovaným hnutím přátel míru, konajících ročně své konference, nutí k pokračování v díle míru. Dosud však splněno z přání konferencí pouze to, že byla revidována konference ženevská z r. 1864. Stalo se tak zvláštní konferencí, kterou k pozvání vlády švýcarské obeslalo 36 států. Konference sešla se ve dnech od 1. června do 15. července r. 1906 v Ženevě. Výsledek její záležel v tom, že doplnila a zlepšila konvenci z r. 1864. Jinak vliv toho druhu konferencí, od r. 1848 hojně konaných, nebyl dosud na státní praxi v příčině války samé valně znatelný. Ba po každém pokusu o trvalý mír jakousi ironií osudu se stává, že vzplanou války tím zuřivěji, jak toho doklad nejjasnější podává i doba přítomná, jež v okamžiku, kdy měl se konati 21. kongres světového míru ve Vídni, přinesla národům hroznou válku světovou.

¹⁾ 1. L a m a s c h, Fortbildung des Völkerrechts durch die Haager Konferenz (časopis Kultur r. 1900 č. 1.); Ottův slovník, Doplňky, Haagské konference míru str. 516 násl.

5. Žijeme v době světové války, v níž utváří se budoucí politická tvářnost země a bude revidován poměr národův a míra jejich sil. Svět rozdělen jest na dva nepřátelské tábory, neboť i ti, kteří nejsou přímo zúčastněni ve válce, jsou více méně strannými. Ba i ty duševní mosty, které až dosud národy pojily, zdají se býti strhány, a křesťanskou kulturou, vědami a uměním v Civitas Dei sjednocené lidstvo skýtá dnes hrůzyplné divadlo nejvyšší bídy hmotné a duševní, jež živě pamatuje na prorocká slova našeho Pána: „*Consurget gens contra gentem; audituri estis proelia et opiniones.*“

Má sice válka také mnohou dobrou stránku, budíc dřímající síly národů; než i přes to jest a bude hrozným zlem, jež mezi křesťanskými národy nemělo by vlastně ani možným býti. Bezprávi však činilo a činí ji až dosud nutnou, a tak bude tomu asi i v dohledné budoucnosti. I příště bude asi válka posledním argumentem, selže-li smírné mezinárodní vyjednávání, tento důležitý sociální problem bude as zaměstnávat i budoucí pokolení. Válka jest sice vážnou, ano i slavnou dobou národa; hledíme-li však k nenahraditelným obětem, jest také jeho nejtěžší dobou. Lze ji učiniti snesitelnější utvrzením dobrých válečných mravů, náboženskou výchovou a přísnou vojenskou kázní, která ovšem předpokládá dobré zaopatření vojska, zvláště však snahami o její rychlé zkončení, jež za dnešního stavu věcí nutno pokládati za největší dosažitelné dobrodiní. A proto všechny snahy pacifistů, jež berou se tímto reálným směrem, nutno vítati a všemožně podporovati.

6. Za účelem spravedlivé války a dle míry potřeby jest moc státní oprávněna zavazovati obecnstvo ke spolupůsobení ve válce. Dnes děje se tak skoro všude všeobecnou brannou povinností, která jest ovšem největším břemenem, jež se ukládá, a proto jest povinností vlád, vyžadovati jí způsobem pokud lze šetrným. Jest to větší břemeno, než druhdy mnohými státy zavedená všeobecná lidová obrana aneb socialisty žádané všeobecné ozbrojení lidu v případě potřeby. Neboť tato opatření nutila by všechny schopné k chopení se zbraně pouze v době nebezpečí, což u žádného vlasti a svobody milovného národa by se nepotkalo s těžkostmi, o čemž dějiny podávají nejeden vzácný příklad, sdělující, jak v dobách potřeby i ženy,

starci a děti ochotně se chápali zbraní, nepokládajíce to za břemeno, nýbrž za prostou povinnost. Zde však jde o brannou povinnost i v době míru!

Než ač jest pravda, že konečným účelem válečných příprav, známých nyní pode jménem militarismu, jest mír, dle známé věty: si vis pacem, para bellum, přece každému uvážlivému se vnucuje otázka, zda by nebylo lépe mír zachovati, než mír jednou porušený tak drahými oběťmi znova vykupovati.

7. Dnes ovšem nelze na úplné odzbrojení pomýšleti, neboť při vzájemné nedůvěře států mohou jen ozbrojené státy tak zv. evropský koncert v rovnováze udržovati. A tak k míru a odzbrojení jest jediná cesta, totiž aby mravní zásady zase byly uznávány nejen ve stycích soukromých, nýbrž i ve stycích mezinárodních. Vedle těchto zásad nezakládá se právo pouze ve hmotném skutku (th. 59.), a proto nemá žádná státní moc práva nutiti poddané k válce výlučně výbojné, vedené pouze za účelem rozšíření území, aneb zvýšení svého velmocenského postavení.¹⁾ Vést válku jenom z těchto důvodův a jen za tím účelem militarismus podporovati znamená, s blahem a bédami tisíců děsivou hru prováděti.

8. Nikdy se nesmí zapomínati, že každá, i příznivým výsledkem korunovaná válka jest provázena neblahými sociálními vlivy, z nichž každý stačí způsobiti v zemi hospodářskou katastrofu. Mezi jiným jest to veliký odliv pracovních sil na bojiště. Ve válce přítomné jest v říši německé skoro každý pátý muž na bojišti, a nejenak tomu také ve státech ostatních. Uzavřením zemských hranic jsou dílem porušeny, dílem zcela přetrženy veškeré styky s cizinou. Mimo to se mění válkou značně životní potřeby. Občanské potřeby vojínův odpadly a také rodinám občanským bylo své potřeby valně omeziti, a následkem toho jest značná nezaměstnanost. Tyto zlé následky války cítí také státy neutrální; ovšem nepocitují jich v té míře, jako státy válku vedoucí, za to však chybí jim cíl, pro který by se obyvatelstvo rozohnilo a jímž se mu oběti a svízele usnadňují.

Připojíme-li k tomu nezměrné bědy, snadno porozumíme, proč církev za odvrácení války jako nejtěžšího

¹⁾ V. Cathrein: Die Aufgaben der Staatsgewalt und ihre Grenzen. Doplnk. s šit k Stimmen aus Maria-Laach č. 21., roč. 1882.

trestu do veřejných proseb pojala úpěnlivou invokaci: „Od moru, hladu a války, vysvobod' nás Pane“ a nikterak nerozumíme tvrzení B. Kidda, že válka plní úkoly osvětové a jest nezbytným znakem pokroku.¹⁾

9. Jest snad pravdou, tvrditi, že s válkou se setkáváme v dobách předhistorických, i u kolébky světových říší starověku, a že vine se dějinami lidstva jako krvavý pruh až na naše doby, že jest rivalisačním procesem; nemůžeme však přisvědčiti tomu, že proces ten vede lidstvo k pokroku, že je přírodním zákonem. Rivalita národů v drsné formě války a zánik slabších není zákonem v tom smyslu, jako by bylo nutno viděti v záhubě individuí a národů jediný důvod pokroku. Vítězství silnějšího není vždy znakem pokroku. Boj o život, jímž jest ve velikém válka, není přirozeným zákonem t. j. požadavkem světového řádu v zájmu pokroku, jak v duchu Darwinově hlásá Kidd a positivistická sociologie. Po jejich názoru tvoří lidstvo a jeho sociální organismy pouze materiál pro vývoj a pokrok, který jest sám sobě účelem a jemuž nutno obětovati i bytí a všecko lidské štěstí. To jest ovšem názor zvrácený, neboť ani pokroku nesmí býti člověk obětován, jelikož znamenalo by to zaměňovati účel s prostředky, poněvadž pokrok člověku má sloužiti. Není pokrokem to, co postaveno na troskách společnosti, nýbrž to pouze, co největší část lidstva šťastnou činí, a zejména to, co také slabším slouží.

Že soutěž národův a jedinců projevuje se nezřídka drsnou formou války, toho nelze vysvětliti z přirozenosti lidské, nýbrž z jejího porušení. Než věda, která ztratila dogma o hříchu prvotním a jeho následcích, nedovede rozluštit tak mnohou záhadu života lidského a není ani se záhadu války, a proto se utíká i k nejnemožnějšímu hypotésám.

IV. Přípustnost války po zákonu mravním.²⁾

Válka obranná, jak vzpomenuto, jest po zákonu přirozeném vždy přípustnou. Válka útočná jen tehdy, je-li spravedlivou, neboť pak i ona hájí práva. A pouze v těchto

¹⁾ „Soziale Evolution“ z anglič. přeložil C. Pfeiderer, Jena 1895.

²⁾ S. Thomae Aq. Summa 2. 2. q. 40. a. 1, 2. Srov. svrchu II. 2.

případech je správný výměr Coccejův: *Bellum nil aliud est, quam defensio necessaria juris denegati.*

Než z toho, že jest válka v konkrétním případě přípustnou, neplyne ještě, že by za těchž okolností byla vždy dovolena a spravedlivá. Aby jí byla, jest třeba, aby byly splněny jisté předpoklady, z nichž jiné se vztahují na válku obrannou a jiné na válku výbojnou.

1. **V á l k a o b r a n n á.** Jest požadavkem společenského řádu, aby bylo dovoleno brániti se proti přítomnému nespravedlivému útoku. V tom se zcela snáší právo přirozené a na něm spočívající principy mravní s praxí mezinárodní (srov. c. 3. X. V. 39; c. 5. C. XXIII. q. 3.). Útok však, který jest dovoleno odrážeti, má býti bezprostřední, s nepochybnými intencemi poškoditi toho, proti němuž se děje. Pouhé zbrojení státu dává druhému jen právo také zbrojiti a nezmocňuje ho již k válce; jinak by správnou byla zásada římského práva: *melius est occurrere in tempore, quam post exitum vindicare* (l. 1. Cod. 3. 27.), a vedla by k nejhorší libovůli. Tvrzení Montesquieuovo, jež opírajíc se o tuto drsnou zásadu dovoluje napadati souseda již proto, že by z jeho vzrůstající moci mohlo státu vzejíti v budoucnosti nebezpečí, nelze připustiti.¹⁾

Suarez přenášeje civilně-právní ustanovení o ztrátě držby násilím na veřejno-právní válečný útok, má tento jen do té míry za přípustný, pokud se odpůrce útokem dopouští bezpráví a toto trvá. Rozumí se samo sebou, že útok ten jest nespravedlivý. Stačí však již právem útok válečně odrážeti, i když se napadený nedopustil jistě dokazatelného bezpráví, jež by útočníka opravňovalo zadosti-činění žádati.

Nespravedlivým jest útok nejen na čest, majetek a existenci státu, nýbrž i útok na náboženské přesvědčení obyvatelstva, a proto starší autorové pokládali *bellum sacrum* tohoto druhu za válku obrannou a spravedlivou a tudíž dovolenou, jako zase naopak útočnou válku ve věcech víry za nepřípustnou. Poněvadž účelem obrany jest odražení útoku, jest také míra její útokem stanovena. Pouhá obrana však přechází v útok, jakmile přestupuje nutnou sebeobranu (*moderamen inculpatae tutelae*).

¹⁾ Esprit des lois I. 10. chap. 2.

Zakročiti na obranu utlačovaného proti nespravedlivému násilí pokládá se rovněž za válku obrannou a jest dovoleno, dokud napadený sám se obrany nevzdal aneb z vyšších důvodů nebyl k tomu donucen (c. 6. C. XXIII. q. 1.).¹⁾

2. **V á l k a ú t o č n á.** Má-li býti válka útočná spravedlivou a tudíž dovolenou, jest nutno, aby byla nařízena zákonnou autoritou, měla spravedlivý důvod a pohybovala se v mezích spravedlnosti a lásky.

a) Válku může podniknouti jen zákonná autorita (c. 4. C. XXIII. q. 1.), jen státy suverenní, t. j. takové, jež co do vnitřních a vnějších záležitostí přímo nepodléhajíce vyšší autoritě mají výsostné právo, jehož součástí jest vésti válku a uzavíratí mír. Proto náčelník odbojníkův a strůjce revoluce, byť i značná část obyvatelstva mu byla nakloněna a svrchovanou vládu proti zákonné vládě zaváděl, není útočné války schopen. Pokud může o sporu rozvaděných stran rozhodovati společná vyšší autorita, jest útočná válka nepřipustna, neboť rozvaděným stranám jest se k této své autoritě obrátiti, aby jim k právu bylo dopomoženo. Vyjímá se ovšem případ okamžité nutné sebeobrany. Tato zásada platí nejen v právu soukromém, nýbrž i v právu veřejném, neboť kdyby mohli i podřízení válku vypovídati, bylo by veta po společenském pořádku, nebylo by možno státní moci blaho sobě svěřeného státu udržeti. Jen náčelná moc v suverenním státu, aneb ti, které k tomu zmocnila, jsou oprávněni válku vésti, poněvadž zde není vyšší autority, která by státu k právu dopomohla. Tak zní souhlasný úsudek bohoslovců i právníků. Že toto právo ien panovníkovi resp. náčelné moci státní náleží, plyne také z obětí, které válka společnosti státní ukládá. Tyto však ukládati jest oprávněn jen ten, jemuž péče celku jest svěřena. Jedná-li se při útočné válce o potrestání škůdce, je to úkon jurisdikční. Uplatnění trestající spravedlnosti nepatří však ani soukromníkům, ani úřadům, nýbrž hlavě státu, ať jmenuje se dle formy státu jakkoli, která si právo to v tak důležité věci, jakou jest válka, samozřejmě vyhradila. Toto právo dle ústavy může býti ovšem vázáno podmínkami, na př. svolením zástupců národa, což omezuje někdy ukvapené prohlášení války a tak jest aspoň nějakou zárukou, že veliký tento krok stal se s náležitou rozvahou. Pravi-

¹⁾ Kirchenlexikon, heslo „Krieg“.

delně ústava každého státu blíže určuje autoritu, jíž náleží právo válku vypovídati.

b) Aby útočná válka byla spravedlivou, potřebuje dále spravedlivého a dostatečně závažného důvodu. Po-
něvadž snaží se útočník válkou způsobiti napadenému státu značné fysické zlo a za tím účelem zatěžuje nemalými oběťmi i své poddané, jest k ní náčelná moc státu jen tehdy oprávněna, má-li spravedlivý důvod, t. j. zasluhuje-li stát, který napaden býti má, trestu, aneb má-li býti donucen k dostiučinění za spáchané bezprávi. Válku lze ospravedlniti pouze z důvodů právních, a nikoli jen z důvodů účelnosti a prospěchu.

„Válka, jako právní svépomoc, předpokládá, aby porušeno bylo takové právo, jehož uznání lze vynutiti toliko brannou mocí. Jest tomu právě tak, jako v příčině soukromého procesu, který také předpokládá porušení práva, jež jest předpokladem žaloby,“ dí Bluntschli.¹⁾

Tohoto srovnání války se soudním procesem užíval již Suarez²⁾, ovšem pouze analogicky, neboť při vší shodě jsou zde přec mnohé rozdíly. Tak na př. i kdyby škůdce majetku byl ochoten k plné restituci, přec ho nemůže soudce trestu zbaviti, neboť jeho potrestání jest požadavkem veřejného blaha. Jinak však tomu, jedná-li se o trestnou válku. Válka nemůže býti pokládána za pouhý trestný prostředek ve smyslu absolutních teorií o trestném právu, jak je konstruovali Kant, Hegel, Stahl a j. v., neboť je-li stát křivdy se dopustivší ochoten dostiučiniti, nelze válečně proti němu zakročiti, protože pak byla by válka zjevným popřením veřejného blaha. Jest samozřejmo, že bezprávi, jež má býti válkou ztrestáno, musí býti jistě prokázáno.

Dalším právním důvodem útočné války jest, vynutiti takové mezinárodní výhody, které po obecných zásadách mezinárodního práva jeden stát druhému spravedlivě odpírati nemůže, aneb ty, které zvláštními mezinárodními smlouvami byly smlouveny. Také jedná-li se o bezprávi, spáchaném na státech spojených aneb chráněných, opravňuje k válečné pomoci; ta je však dovolena jen tehdy, měl-li spojenec

¹⁾ Das moderne Völkerrecht § 16. str. 290.

²⁾ Opera edit. Paris, 1858, XII., tract. 3., disp. 13., sect. 4, 5.

plné právo k válce a je-li srozuměn s tím, aby spřátelený stát společně a současně s ním právo to vykonával.

Není však jakákoli příčina, byť i spravedlivá, již příčinou k válce. Důvody války mají býti náležité váhy, t. j. mají býti v poměru k obětem a hrůzám války. Příčina války má odpovídati přirozené spravedlnosti nejen abstraktně, nýbrž i konkrétně, t. j. za daných okolností. Má-li býti příčina války za daných okolností spravedlivou, musí býti nutná, totiž taková, že jí nelze jiným prostředkem vyhověti, leč jen válkou. Za zvláštních okolností může ovšem i méně závažné bezpráví, hledíc k obecnému blahu a bezpečnosti státu, státi se *causa gravis*, zejména když by nepotrestání bylo nepříteli pohnutkou k opětování bezpráví. Zvrácenost pohnutky o sobě jest chybou proti sociálnímu zákonu lásky; nedostatek kompetence k vedení války a nedostatek spravedlivého a dostatečně závažného důvodu jest porušením spravedlnosti a zavazuje k náhradě (c. 29. X. III. 24.). I vláda může svůj vlastní stát poškoditi, je-li příčina k válce nepatrná aneb výsledek války nejistý. Žádati však v každém případě mravní jistotu, že válka bude míti šťastný výsledek, ovšem nelze.

Moralisté kladou také otázku, jakou as jistotu mají míti v příčině spravedlnosti války válčící moci, a odpovídají na ni takto: Ten, kdo válku začíná, má míti praktickou jistotu, že jest mu dovoleno tak činiti. Pokud jde o jistotu spekulativní, platí tyto dvě zásady:

α) Všichni, kdož rozhodují o válce a míru, mají spornou otázku bedlivě vyšetřiti, zdali je toho druhu, aby bylo nutno řešiti ji válkou, zdali právo a obecné blaho jest do té míry ohroženo, že by činily válku nezbytnou, a není-li k řešení sporné otázky dokonce již jiného prostředku. Proto nestačí na př. k válečnému zakročení nepořádky aneb revoluce v říši, již má býti válka vypovězena, nepoškozují-li toho, kdo ji vypověděti hodlá.

Jelikož právo státu nespočívá ve zbraních, není dovoleno počínati válku za tím účelem, aby nabyl stát slávy válečné aneb aby rozmnožil území. Ani ctižádost, ani nenasytnost nejsou mravně dovolenými příčinami války. Také nesmí panovník úmyslně vyhledávati příčinu, aby mohl podniknouti válku, o které by pak mohl tvrditi, že je spravedlivou. Válka pouze výbojná jest těžkým porušením

spravedlnosti nejen proti státu, s nímž se vede, nýbrž i proti vlastním poddaným.

Je-li příčinou války znovunabytí nespravedlivě odňatého území, věci aneb práva, stačí k prohlášení války již i větší pravděpodobnost, že věci ty nespravedlivě byly odňaty. Při stejné pravděpodobnosti práva obou stran rozhoduje skutečné držení („*melior est conditio possidentis*“). Není-li sporná věc či právo ve skutečném držení žádné strany, a je-li pro právo obou stejná pravděpodobnost, rozhodne buď předstižení v držbě, aneb, jak se Suarez domnívá, rozdělení, rozhodnutí losem nebo narovnání.

Válka nemůže býti na obou stranách zároveň formálně a hmotně spravedlivou. Než i válka s počátku spravedlivá může se státi později nespravedlivou a naopak nespravedlivá spravedlivou. Ten, kdo vede válku, jejíž příčina je nespravedlivá, podléhá, jak vzpomenuto, přirozenému zákonu, který ukládá náhradu poškozenému.

β) Prostí bojovníci pokud jsou zákonným způsobem k vojenské službě povoláni aneb najati, nejsou povinni bez zvláštních příčin zkoumati spravedlnost války. Dokud její nespravedlnost není patrna, mohou ji za spravedlivou pokládati (c. 4. C. XXIII. q. 1.).

Jak hluboce v přirozenosti lidské tkví bázeň před tím, býti původcem války nespravedlivé, dokazují snahy všech válčících stran: svaliti vinu její na odpůrce. Tento kategorický, všecken egoismus a nenávist přehlušující imperativ nutí každou válčící stranu k tomu, že se snaží míti aspoň zdání práva na své straně a dokázati, že válka, kterou vede, jest válkou spravedlivou. Všecka činnost válčících stran, která má tento účel, jest shrnuta ve slově: politika. Poněvadž však té bývá objektivním měřítkem spravedlnosti války dobře pochopený zájem toho kterého státu, jest patrna, že přípustnost války po zákonu mravním od přípustnosti její po zásadách politiky nezřídka velice se liší.

c) Bylo by omylem pokládati válku za stav úplné bezzákonnosti, jako by válčící strany vůči sobě žádných práv neměly. Také ve válce má stát a jeho náčelná moc zodpovědnost za protiprávní činy svých poddaných, a tudíž i vojska, i když páchány jsou na nepříteli.

Také válka má své zákony a svá práva, jak vyjádřil to již sv. Ambrož slovy: *quaedam bellorum jura et foedera etiam inter ipsos hostes esse servanda* (De offic. l. c. 29.), a proto i válka, zejména útočná, má-li býti spravedlivou, předpokládá, aby se vedla ve svém počátku, průběhu i konci způsobem spravedlnosti a humanitě odpovídajícím.

Proto α) prve než nepřátelství vypukne, má napadenému dána býti možnost dobrovolně škodu napravit, nebo vůbec porušené povinnosti dostáti. To stává se tak zv. ultimatem aneb jiným vhodným způsobem. Ultimatum jest požadavek obvyklý mezi civilisovanými národy, spočívající do jisté míry i na právu přirozeném (*justum est bellum, quod ex edicto geritur*; c. 1. C. XXIII. q. 2.), a proto již Římané žádali nejprve za slavnostní pohrození válkou, po němž teprve následovalo vypovězení války. Nebyl-li tento způsob zachován, nebyla to válka, nýbrž *latrocinium*, *praedatio* (Livius I, 32.). Ve středověku ohlašována válka hlasateli; dnes není nutno při tom šetřiti zvláštních formalit. Válka jest vypovězena, přeruší-li se diplomatické styky odvoláním vyslance a byl-li vydán k národu válečný manifest. Nezřídka vypovídá se válka podmíněčně ve formě ultimata. Také jsou příklady válek z doby nové, že se vůbec nevypověděly, a diplomacie vždy dovedla najíti prostředek, kterým se toto jednání nějak omluvilo. Tak nazván byl bezprostřední útok Nelsonův na Kodaň r. 1801 *praeventivní afférou*, námořní bitva u Navarinu r. 1827 „*an untoward event*“ atd.¹⁾

Samozřejmě vztahuje se tento požadavek jen na stát útočící, neboť brániti se útoku, zejména nespravedlivému nepotřebuje nijakého prohlášení.

β) Válčícím nejsou dovoleny všechny prostředky, aby vítězství dosáhli. Povahou svou zavržitelnými prostředky jsou na př. lež a křivá přísaha. Zúmyslné rozšiřování falesných zpráv, vymyšlených vítězství a p. v., jichž se ve válce hojně užívá jako prostředku ku povzbuzení vojska a poklesnutí mysli odpůrcovy, liberální právníci také připouštějí; se stanoviska mravnosti však nemůže býti dovoleno, neboť ani ve válce není lež dovolena. Právo přiro-

¹⁾ Wetzer u. Welte, Kirchenlexikon, heslo „Krieg“ str. 1138.

zené a sledující je právo církevní vychází vždy ze zásady: *fides quando promittitur, etiam hosti servanda est* (c. 3. C. XXIII. qu. 1.¹⁾). Je-li však zakázána lež a věrolomnost, nezakazuje se válečná lest, nástrahy, zdánlivé výpady a podobné, neboť nejsou lži, nýbrž buď jen pouhým zatažením skutečných úmyslův, aneb obojetnými slovy a skutky, jež nepříteli mohou oblouditi. Také výzvědy, nemajíce se lži a podvodem nic společného, jsou ve válce dovoleny. Zavržitelnějším lži a podvodu jest ovšem přímá vražda nevinných a bezbranných, aneb zneuctění žen, poněvadž vlastní válečné právo na život a smrt platí jen o nepříteli ve zbrani. Ba ani s válečnými zajatci nesmí býti nakládáno jako s trestanci, neboť zajetí jest v dnešní válce pouze pojišťovací vazbou, v níž se pojí šetření života a zdraví zajatých. Proto dí již právo kanonické: *sicut rebellanti et resistenti redditur violentia, ita victo vel capto misericordia jam debetur* (c. 3. C. XXIII. q. 1.).

Ušlechtilé snahy Innocence III. a jiných papežův o zmírnění války (c. un. X. V. 15.) nevedly sice k cíli, nezůstaly však bez vlivu na moderní právo mezinárodní, které dospělo již k tomu, že ač všeobecně smí válčící strana užití všech prostředků, nutných ke zlomení odporu protivníkovy, přec poškozování, jež není nezbytným k dosažení účelu válečného, zakazuje. Sem patří každá zbytečná krutost a užívání prostředků způsobujících poraněným hrozné útrapy, pustošení území, zbytečné ničení nehájenných míst a p. Nutnost však ospravedlňuje zasáhnouti také do cizího movitého neb nemovitého vlastnictví, bez rozdílu, zda vlastník jest příslušníkem státu nepřátelského nebo neutrálního.²⁾ Válka není výsadou jakéhokoli násilí, proto jest soukromé vlastnictví pokojných občanů chráněno před zúmyslným poškozováním již středověkými zákony církevními (c. 2. X. l. 34.). Výjimky dovoluje ovšem jak přirozené tak pozitivní právo válečné, než jen v rozsahu účelu války. Nad to způsobovati škodu není více právem, nýbrž násilím, jež vyžaduje náhrady, pokud je možnou.

¹⁾ K tomu dodává H. Grotius (*De jure belli et pacis* l. 3. cp. 19. l. 2.): „*nimirum hostes qui sunt, homines esse non desinunt. At homines omnes, qui ad usum rationis pervenerunt, capaces sunt juris ex promissis.*“

²⁾ F. v. Liszt l. c. str. 143.

Lze však tvrditi, že theorie i praxe dnešního mezinárodního práva chrání soukromého vlastnictví ve válce daleko všestranněji a účinněji, než dříve. Příčinu toho dlužno hledati v praktickém vlivu víry Kristovy, která libovolné kořistění odmítá (c. 5. C. XXIII. q. 1.), a v určitějším rozlišování mezi soukromým a veřejným právem. Vítězství samo sebou nepropůjčuje práva, nýbrž poskytuje toliko možnost, skutečné právní požadavky prosaditi. Právo, nepříteli na statcích a životech poškozovati, přísluší jednotlivým vojínům a vojenským oddělením jen do té míry, pokud jsou k tomu náčelnou mocí svého státu, prostřednictvím svých vojevůdců, zmocnění. Proto vojenské oddělení, které by bez výslovného nebo mlčky učiněného zmocnění svého vrchního velitelství v nepřátelském území loupilo a pátilo, jest loupící četou, vázanou dle možnosti k náhradě.

Zásady mezinárodního práva v příčině soukromého vlastnictví odpůrcova, o nichž bude později obšírněji pojednáno, lze shrnouti ve větu: Nepřátelský soukromý statek těší se ochraně mezinárodního práva a může jen výjimečně, žádá-li toho totiž účel války, býti zabaven. Důvod toho je ten, že soukromý majetek tvoří jen do té míry součást válečné moci státu, do které každému státu panství nad jměním jeho poddaných náleží. Proto čím jsou občané po zákonech a zvyku svému státu na válku povinni, to od nich žádati jest oprávněn i nepřítel, obsadil-li jejich území. Výjimky z této zásady činí až dosud právo námořní, vycházejíc z názoru, že poškozováním obchodu příslušníků státu odpůrcova způsobuje se více škody nepřátelskému státu než soukromníkům, jichž obchodní lodi byly zabráný.

Pokud jde o statek veřejný, ten pokládán byl vždy za kořist, již si nepřítel může osvojiti.

γ) Účelem války je spravedlivý a trvalý mír. Mír má odstraniti důvody k válce a přivoditi smíření znepřátelených států. Jakmile byla odstraněna příčina k válce, mizí právo k dalšímu nepřátelství a vítěz jest povinen zabrané území opustiti. Jen tehdy je smí podržeti, aneb aspoň část, měl-li dříve na ně právo, zasluhuje-li nepřítel tohoto trestu, tvoří-li zabrané území válečnou náhradu, aneb je-li vůbec nutno, hledíc k bezpečnosti vítězově, území to podržeti.

To jsou přirozenoprávní a mravní požadavky, jež rozšiřuje pozitivní mezinárodní právo civilisovaných států v tak zv. právo válečné.

V. Omezení války měrou její nutnosti.

1. Každé přiměřené opatření, diktované náležitým účelem války, jest nezbytno. Je-li jím účel války dosažen, má nejen po zákonu božském, nýbrž i po prostém příkazu civilisace a ohledu na čest vítězného státu přestati. To plyne z úvahy, že všechny poměry životní, jež vůbec lze právně uspořádati, mají také právnímu řádu býti podřaděny. A na tom spočívá existence válečného práva.

Všichni civilisovaní národové uznávají nejen jisté válečné zvyky, nýbrž podrobují se i určitým pravidlům, jež válčící strany vízí a válku omezují, činíce ji lidštější. Pokud účel války není tomu na odpor, aby jimi válka co do rozsahu, způsobu vedení a doby byla omezena, není důvodu, proč by pravidel těch nemělo býti šetřeno a tak lidskost vylučována. I přes to jest rozsah války značný a pole humanitní činnosti ve válce dosti úzké, neboť až příliš zhusta cesty lidskosti kříží válka a její účel.

Normálním stavem lidstva jest mír, a nikoli válka, která jest jen jeho výjimkou do té míry spravedlivou, v jaké jest nutnou. Pro rozsah a trvání války, jakož i pro způsob jejího vedení je tato zásada všestranně směrodatnou.

a) Měrou nutnosti války jest nejprve omezen její rozsah. Ještě v dobách tak zv. klassického práva byl stav válečný po římsko-právních zásadách pokládán za daný mezinárodní právní poměr; mír byl teprve výsledkem pacifikace (*pax, paciscor*). Tomu odpovídaly i názory práva německého.¹⁾ Také mnozí ze starších přívrženců tak (jimi) zvaného přirozeného práva, přidržující se názorův Hobbesových,²⁾ pokládali mír toliko za smluvený právní

¹⁾ Ihering R., *Geist des römisch. Rechts* 1873. (I. Buch 1. Absch. II. § 16.)

²⁾ *De cive* 1634, *De corpore politico* 1650, *Lewiathan* 1651.

stav, který válce všech proti všem v domnělém, všeho práva prý postrádajícím přirozeném stavu lidstva konec učinil. Konsekventním zastáncům tohoto směru byla tedy válka jen oživením přirozeného stavu lidstva, návratem k záporu všeho práva, výlučnou vládou fysické moci.

Názor křesťanský proti tomu nepokládal války nikdy za stav bezzákonnosti, nýbrž za stav práva, byť i drsné formy. Po názoru křesťanském není ani válce dovoleno zapíratí právní řád, v jehož službách jest aneb aspoň býti má. Křesťanský názor uznával vždy právo válečné, na něž však nutno nazíratí jako na právo výjimečné, vedle něhož dále trvá veškeren ostatní řád právní.

Mezinárodní právo lišíc mezi aktivním a passivním válečným stavem, dovoluje pouze prvému, t. j. branné moci, užití válečného násilí, a to jen zase proti branné moci nepřítelově. Passivnímu stavu válečnému, t. j. pokojnému obyvatelstvu, není dovoleno účastniti se nepřátelských projevů, za to však jich má také nepřítelem býti ušetřeno. Dopouští-li se jich však přece proti válečné moci odpůrcově, má tento právo je trestati.

Již v dekretálech Řehořových (c. 2. X. I. 34.) se setkáváme se snahami, aby ve válce ušetřeno bylo pokojného obyvatelstva, jež na př. se projevují tím, že bylo omezováno rukojmí válečné na osoby a statky v operacích válečných přímo zúčastněné. Dlouhých dob však bylo třeba k tomu, než se dospělo k zásadě, že válka se vede proti nepřátelskému státu, a nikoli proti jeho pokojnému obyvatelstvu, dlouho to trvalo, než se dospělo k dnešní ochraně nejen soukromých osob, nýbrž i jejich majetku, již děkujeme spíše pokroku humanity, než práva. Že válka se má omeziti na nepřátelskou válečnou moc, která jest poddána vojenskému velení a poznatelná dle vnějších odznaků, prohlásil jako jeden z prvních král Vilém I. r. 1870 v proklamaci k obyvatelstvu francouzskému. V proklamaci se praví, že vojsko německé nevede válku s pokojným obyvatelstvem Francie, nýbrž s jeho vojskem, a že pokojné občanstvo bude se těšiti tak dlouho osobní a majetkové bezpečnosti, pokud nezavdá chováním svým k německému vojsku příčiny, aby byl král nucen této ochrany je zbaviti.

b) Jako rozsah tak i trvání války jest omezeno zákonem nutnosti, t. j. válka má trvati jen tak dlouho, dokud účelu jejího nebylo dosaženo. Jakmile se tak stalo, má býti uzavřen mír. Uzavření míru má význam mravní, jest odpuštěním a zapomenutím jak příčin k nepřátelství, tak i běd a ztrát vzájemně si způsobených. Jen upřímným mírem, jež zbožný středověk tak krásně nazýval mírem Božím (*treuga Dei*), končí se válka. Rozhodnutí zbraněmi ve válce není sice soudem Božím, jelikož je známo, jak měnivě a nestálé jest štěstí válečné, ale nesmí také býti pokládáno za hru slepé náhody. Srdce věřící vidí v něm také právem výsledek dějinné a providenční nutnosti. Proto za starých dob sepisovány smlouvy míru in forma sacrosancta, u národů křesťanských „ve jménu Nejsvětější Trojice“ a od dob, kdy mezi civilisované státy počítáno Turecko, „ve jménu Boha Všemohoucího“. Ze válka není sama sobě účelem, nýbrž jen drsnou cestou k obnovení míru, věděl již sv. Augustin,¹⁾ a proto má býti skončena, jakmile přemožený soupeř jest hotov dostiučiniti, nahraditi válečné výlohy a poskytnouti dostatečné záruky míru pro budoucnost. Ne každým mírem končí se však válka. Není omezena ani mírem shnilým, t. j. takovým, jehož podmínky buď nedopatřením, aneb zúmyslně tak nejasně byly sestaveny, že zpravidla k nové válce vedou, ani mírem ozbrojeným,²⁾ t. j. stavem, v němž stát před dobyvačnými sousedy jest nucen vydržovati četné vojsko a opatřovati je nejnovějšími vojenskými vymoženostmi. Je-li jen takový mír zaručen, který pohlcuje nejlepší síly národa, nedivno, že tak mnozí dávají přednost válce, která aspoň činí konec nejistotě a ohromným nákladům. A proto omezuje trvání války jen takový mír, který jest požehnaným a trvale zaručeným stavem pokoje a dobré vůle mezi národy.

c) Konečně omezuje se zákonem nutnosti také z p ů s o b v e d e n í v á l k y. Slýchávané rčení „*Mars exlex*“ jest právní nehorázností, neboť není nějakého neomezeného

¹⁾ Epist. 189. al. 205 ad Bonif. dí: *bellum geritur, ut pax acquiratur.*

²⁾ Srov. *militarismus* III. 4.

práva válečného. Také válčící strany jsou vázány všeobecnými zásadami práva a mravnosti. Ve válce je sice dovoleno vše, co jest nezbytno k dosažení jejího účelu, kromě prostředků vnitřně nemravných, jichž nelze užítí ani jako retorse, avšak i prostředky, jichž jinak bylo by lze užítí, jsou omezeny příkazy náboženství, vojenské cti a civilisace. Opětovně a důrazně připomínají již i nejstarší kánony církevní válčícím stranám povinnost, zachovávat při vedení války míru, předepsanou mravním zákonem (cc. 2, 3, 6. C. XXIII. qu. 1.). A že nedělo se tak marně, přiznávají i autorové mimo církev stojící, uznávající loyálně zásluhy církve o zavedení humánnějšího způsobu války. „Rímu nelze upřít zásluhy, že svou duchovní mocí působil k tomu, aby bylo odstraněno mnoho barbarského ve stycích národů“, dí Heffter.¹⁾

2. V těchto jen zběžně nastíněných mezích lze se o zlidštění války snažiti a pokud jen toho povaha a podstata války dopouští, požadavky lidskosti ve válce uplatňovati. Nároky však, tuto míru přestupující, jsou mnohdy až i neužitečny, poněvadž nezřídka ohrožují i dosažitelné, neboť nadhumanita překážející dosažení cíle války oddaluje i její zakončení, a proto ani pravou humanitou nebývá, jelikož ta vždy se odnáší k tomu, aby mír co nejdříve byl dosažen.²⁾ A proto bývá někdy i na pohled kruté krátké vedení války lidštějším, než její protahování v zájmu lidskosti, byť i paradoxem tím se zdálo dávati přednost účelu války před lidskostí.³⁾

Známý scholastik František de Vittoria ve svých cenných „Relectiones theologicae de jure belli“, jichž autority dovolává se i Grotius, snesl povinnosti křesťanských panovníkův a lidu v příčině války v těchto třech zákonech:

α) Ačkoliv má panovník právo války, přece nemá práva ji zúmyslně vyhledávati, nýbrž pokud jen lze se všemi v míru žíti, jak nařizuje to apoštol národů v listu k Římanům v kap. 12. Donucen však k válce, nesmí se jí vyhýbati.

1) Das europäische Völkerrecht 7. vyd., úvod str. 12.

2) Srov. Kirchenlexikon, „Krieg“ str. 1182.

3) Holtzendorff l. c. IV. 188. násl., 276 násl.

β) Když k válce z tohoto důvodu (donucení) dojde, nelze ji vésti proto, aby byl národ, proti němuž se vede, vyhuben, nýbrž aby dosaženo bylo práva a vlast byla ochráněna, a aby válka vedla k míru a bezpečnosti.

γ) Když bylo vítězství dobyto a válka skončena, má býti vítězství využito s křesťanskou umírněností, Vítěz má se pokládati za soudce, který soudí mezi státem uraženým a státem, který se urážky dopustil, a vynésti rozsudek nikoli jako žalobce, nýbrž jako soudce, tak aby sice dosti bylo učiněno státu uraženému, avšak pokud lze s nejmenší škodou státu, který se urážky dopustil.¹⁾

Kdyby těchto zásad vždy bylo šetřeno, nebylo by třeba ani mezinárodního rozhodčího areopagu, v němž vidí pacifisté sice nejjistější prostředek k omezení válek, jímž však není a nebude; nebylo by třeba ani předpojatého militarismu, který nejen že válce vždycky nebrání, nýbrž ji někdy i vyvolává.

VI. **Prameny a všeobecné zásady práva válečného.**

1. Válečné právo (*ius belli*) jest součástí práva mezinárodního, vztahující se na poměry států, žijících ve stavu válečném. Lze ho užiti ve smyslu subjektivním, jímž se rozumí právo válku vésti (*facultas bellandi*), a ve smyslu objektivním, jež jest právem ve válce, t. j. souhrnem ustanovení mezinárodního práva, jež jest válčícím stranám k sobě a státům neutrálním a naopak zachovávatí. Přestoupení těchto norem, jež se zakládají na společném přesvědčení, pokládá se za barbarství.

Právo válku vésti má ráz vnitřně státní a mezinárodní. Jest vnitřní záležitostí státu, komu jako zástupci státu válku vésti přísluší. Dle čl. 4. státních zákl. zákonů z 21. prosince 1867, ř. z. č. 145, přísluší u nás právo to císaři, jemuž také náleží vrchní velení nad celou ozbrojenou mocí Rakousko-Uherska.

Za válečnou stranu či subjekt k válce oprávněný ve smyslu práva mezinárodního platí toliko samostatné státy, jež

¹⁾ Th. Mayer, S. J., *Institutiones juris natur.* II. 812 (Freiburgi Brisg. 1900).

mohou válečného práva v objektivním smyslu užiti toliko za stavu válečného.

2. Pokud zásady práva válečného týkají se užiti prostředkův a šetření mezí ve smyslu moderního válčení, označují se jako válečná zvyklost a mrav. Tím se rozumí správný způsob válčení, stanovený v jednotlivostech mravem (manýrou) a obyčejem, o němž se předpokládá, že bude stejně protivnou válčící stranou zachováván. Od toho lišiti dlužno a právem válečným není tak zv. válečná *raison*, jež jest překročením zvyklosti válečné, vyvolaným nezbytnou nutností nebo odvetou za nepřátelské chování přičící se zásadám práva mezinárodního; avšak vybočení to omezuje se vždy jen na míru nejnutnější. Jedna z válčících stran překročí obyčej válečné buď z důvodu, že je odpůrce sám porušil, aneb z nouze a nebezpečí, které by mu jejich zachovávání přivodilo.

Co do zvyklostí válečných jsou nyní rozhodnými mezinárodní smlouvy a nařízení, vydaná jednotlivými státy, jež ovšem platí pouze pro válečnou moc toho kterého státu. Snahy, učiniti tyto zvyklosti pevnými a přiměřeně k požadavkům přítomnosti dále je vzdělati a vytvořiti či, jinými slovy, právo to kodifikovati, jsou dnes pronikavější než druhy. Důvod toho je ten, že zhumanisování války, o něž se dnes všechny civilisované státy snaží, lze dosíci toliko na základě všeobecně uznaného válečného práva.

3. Pokud jde o kodifikaci válečného práva a jeho prameny, lišíme mezi jeho skutečnou kodifikací a jednostrannými kodifikacemi.

a) Skutečnou kodifikací jsou mezinárodní závazné smlouvy, uzavřené mezi několika aneb mnohými státy za účelem jednotného postupu v hlavních kusech, jež se války týkají. Smlouvy ty týkají se počátku vedení války, skončení války a všeho, co s válkou bezprostředně souvisí. Takovou skutečnou kodifikací válečného práva jest celá řada mezinárodních úmluv, z nichž zejména budtež uvedeny tyto:

α) Deklarace pařížského kongressu ze dne 16. dubna 1856, jimiž omezeno kořistní právo ve válce námořní, odstraněno lapání lodí (*kaper*) a v jistých mezích chráněno nalodění soukromého vlastnictví, jež až do té doby bylo bez ochrany.

β) Petrohradská konvence z r. 1868, jež zakazuje užívání zbytečně krutých druhů zbraní, na př. užívání výbušných střel, vážících méně než 400 gramů.

γ) Veliké důležitosti jest ženevská konvence z r. 1864, týkající se zlepšení osudu v poli raněných osob a jejich ošetřovatelův a lékařů. Částečně byla doplněna a rozšířena také na válku námořní již r. 1868.

Bitva u Solferina (r. 1859) byla Jindř. Dunantovi, lidumilovi švýcarskému, podnětem k tomu, že si blíže všímal péče o raněné a nemocné v poli a za tím účelem zakládal dobrovolné spolky, které by se ve válce této péči raněných věnovaly. Jeho knížka „Souvenir“, mající za obsah tuto péči, jest nesporně průvodcem ženevské konvence, která však má cíl jiný, než Dunant zamýšlel. Krajan Dunantův a předseda Ženevské obecně prospěšné společnosti G. Moynier vlivem knížky Dunantovy pohnul švýcarskou vládu k tomu, aby za účelem zmírnění bēd válečných, jimiž ranění strádali, pozvala státy k mezinárodnímu kongressu, který byl obeslán 36 zástupci skoro všech evropských státův a zasedal od 23.—29. října r. 1863. Shromáždění, uznavši nedostatečnost dosavadní zdravotní služby ve vojště, stanovilo, že ranění a nemocní vojáci bez rozdílu, které válčící straně náležejí, mají býti lékařskou pomocí opatřeni, a personál této péči se věnující (lékaři, kněží, ošetřovatelé atd.), že má býti společným odznakem (červený kříž v bílém poli) opatřen a tak zřetelným a nedotknutelným učiněn. Totéž platí o nemocnicích, ambulancích, zdravotních vlacích atd. Tato opatření vztahují se na poměrně malou, avšak důležitou část válečného práva. V příčině soukromé pomocné činnosti ve válce, kterou Dunant původně zamýšlel, stanoveno, aby v každé zemi ustavily se výbory, které by podporovaly službu zdravotní ve vojště. Tyto výbory jsou ve spojení s vládou země, již ve válce služby své nabídnou. V době míru jest jim činiti nutná opatření, jako sbírání prostředků, výcvik dobrovolných ošetřovatelů, zakládání nemocnic atd., jež jsou nezbytna, mají-li svému účelu v době války dostáti.

Společnosti červeného kříže osvědčily se býti nepostrádatelným doplňkem zdravotní správy vojska, poskytující tisícům zraněných a nemocných vojákův úlevy a pomoci. U nás je to Rakouská společnost červeného kříže

se sty svých odboček. Vznikly přičiněním Ženevské obecně prospěšné společnosti a z podnětu J. Dunantova a G. Moynierova, a jsou organisacemi svobodné pomocné akce, jež se týká raněných a nemocných ve válce. Zřizují se v každém státu dobrovolně a za dozoru a pomoci státu. Jejich ústředím jest ženevské mezinárodní komité, které za tím účelem, aby spolky jednotlivých zemí seznámilo s novými vymoženostmi pomoci, pořádá časté mezinárodní sjezdy. Spolky ty nesmějí býti ztotožňovány s vojenským zdravotním oddělením, ač účel a zásady obou a vnější odznak červeného kříže jsou totožny. Jsou to spolky národní a soukromé a nejsou předmětem mezinárodního práva. Ačkoli pouze ženevská konvence jest mezinárodní úmluvou a zákonem těch, kdož k ní přistoupili, nelze činnost těchto soukromých spolků zneuznávati a jest si přáti, aby i jim dostalo se nedotknutelnosti, neboť bez té byly by jejich veliké oběti a záslužná činnost marny.

Výsledek kongressu, známý pode jménem konvence ženevské z r. 1864, podepsán byl nejprve jen 8 evropskými státy, záhy však přistoupily k němu všechny ostatní civilisované a polocivilisované státy. Války po r. 1864 však ukázaly, že konvence i při všeobecně uznané blahodárné činnosti potřebuje v různých směrech úpravy a rozšíření. Byla to zejména Itálie, která dala podnět k jejímu rozšíření také na válku námořní. Po delším vyjednávání sešli se v říjnu r. 1868 zástupci skoro všech, první konvenci ženevskou podepsavších států (kromě Spojených Států severoamer., Španělska a Portugalska) zase v Ženevě Shromáždění usneslo se na pěti války pozemní a na desíti války námořní týkajících se článcích, jako dodatku ke konvenci z r. 1864. Rozšíření její na válku námořní bylo samozřejmým, a proto projekt, jak dodatky úředně zvány, byl v tomto směru skutečným zlepšením konvence ženevské. Pokud jde o ostatní dodatky, nelze toho o všech tvrditi. Dodatky z r. 1868 zůstaly však pouhým projektem; ač skoro všechny vlády jevíly ochotu k jich uznání, přece k ratifikaci nedošlo, a proto nelze je ke skutečné kodifikaci válečného práva počítati. Revise konvence ženevské provedena teprve konferencí ženevskou z r. 1906.¹⁾

¹⁾ Srov. III. 4.

δ) Ke skutečné kodifikaci a pramenům válečného práva náleží také zmíněné již konference haagské z roku 1899 a 1907.¹⁾ Na této druhé konferenci zastoupeno bylo 45 států a k provedení programu, který se pohyboval v rámci konference první, ustaveny 4 komise pro tyto otázky: αα) Rozhodčí soudnictví a mezinárodní komise, vyšetřovací (doplnila konvenci první z r. 1899). ββ) Úprava zákonů a obyčejů války pozemní (zlepšena konvence druhá z r. 1899). γγ) Ostřelování přístavů a pobřeží brannou mocí námořní, užívání torped, právní poměry lodí v přístavech neutrálních (doplněna konvence třetí z r. 1899 ve smyslu změn, zavedených konvencí ženevskou z r. 1906). δδ) Přeměna obchodních lodí v lodí válečné, ochrana soukromého majetku na moři, válečný kontraband, blokáda atd.

K návrhům těchto komissí smluveno 13 konvencí s ratifikací vlád zastoupených do 30. června r. 1908. V přáních k mocnostem doporučuje konference mocnostem, aby v mezidobí asi takovém, jaké uplynulo od konference první, sešla se konference třetí, jejíž program by dvě léta před zasedáním zvláštní výbor sestavil.

Pro dnešní poměry dlužno připomenouti, že ani druhá haagská konference pro odpor Německa a Ruska nezabývala se otázkou odzbrojení. Otázku tu však Anglie přece přivedla na přetřes a konference jednomyslně potvrdila resoluci r. 1899 snesenou.

O jednotlivých konvencích na svém místě.

b) Dalšími důležitými sice prameny, ale nikoli kodifikací válečného práva, jsou tak zv. jednostranné kodifikace. Jsou to zákony a instrukce vydané státem pouze pro jeho válečnou moc, nemající významu obecného. První místo mezi nimi náleží tak zv. a m e r i c k ý m v á l e č n ý m č l á n k ů m, jež z rozkazu presidenta Lincolna sestavil prof. Frant. Lieber. Pro Rakousko-Uhersko platí v té příčině služební předpisy; zvláště II. díl z r. 1887 (o styku s nepřítelem, o chování se v boji a po boji, o nakládání se zajatci atd.).

4. K dalším pramenům počítáme návrhy a usnesení mezinárodních úředních porad a sjezdů, kterým se dosud

¹⁾ Srov. III. 4.

nedostalo ratifikace vlád. Patří sem zmíněné již dodatečné články k ženevské konvenci z r. 1868 a usnesení konference brusselské z r. 1874, rozšířené a kodifikované na konferenci v Haagu. Konference brusselská svolána byla vládou ruskou a podala v příčině války pozemní tak důkladnou deklaraci, že nejpřednější znalci mezinárodního práva ji nazvali: *veritable programme de la civilisation de la guerre*. Plenum konference deklaraci sice přijalo, dalšího však výsledku, nejsou vládami ratifikována, neměla. Týž osud potkal londýnskou deklaraci o námořním právu z roku 1909; i ta zůstala cenným návrhem a pro poznání panujícího práva válečného důležitým dokumentem.

5. Jako pramenů válečného práva nelze nevzpomenouti i návrhů podaných neúředními shromážděními, spolky a znalci mezinárodního práva. V té příčině vyniká zejména příručka, přijatá institutem pro právo mezinárodní v Oxfordu (r. 1880): *Manuel des lois de la guerre sur la terre* (Brussel a Lipsko 1880). Stanoví v 86 paragrafech normy, týkající se osob a věcí nepřátelských, zabraného území, válečných zajatců a p. Pro svou vnitřní cenu došla příručka zaslouženého uznání na haagských konferencích, neboť snaží se pouze o dosažitelné, vyhýbajíc se všemu, co jsouc nedostižitelným válku by potahovalo.

Z dalších soukromých prací uvést dlužno Bluntschlioovo dílo: *Das moderne Kriegsrecht der zivilisierten Staaten* (1866), jemuž byly vzorem americké válečné články. Neméně důležitou pomůckou k seznání válečného práva jest dílo Alf. Domin-Petrusheveczovo: *Precis d' un code du droit internationale* (1861), von Holtzendorffovo: *Handbuch des Völkerrechts* (Hamburg 1889), svaz. IV., a B. Martensovo: *Sovremennoje meždunarodnoje pravo civilisovaných narodov*. (4. vyd. r. 1900.) Všecka tato díla jsou vydatnou pomůckou mezinárodních konferencí a tudíž pomůckou k postupnému uzákonění válečného práva, na jehož základě pouze, jak nutno znova opakovati, lze dospěti ke zhumanisování války.

6. Válečné právo jest výronem suverenity, patří k výsostným právům státu, a proto jen samostatné státy uznává mezinárodní právo za straný válečné. Toliko v nevlastním smyslu pokládá za stranu válečnou i povstalce, nejde-li pouze o přechodné povstání, nýbrž o organisovanou moc

válečnou, vystupující jako moc státní. Proto strany soukromé, jako záškodníci, hejduci, komiti, franktiéri atd., nejsou stranou válečnou a nemohou žádati, aby s nimi bylo nakládáno po právu válečném.

Ba ani polosuverenní státy nelze míti za stranu válečnou, jestliže se jim nedostalo práva toho právem obyčejovým aneb na základě zvláštních úmluv se státem je chránícím. Válka státu chráněného proti státu ochrannému pokládá se vždy za vnitřní boj, který nezúčastněným státům neukládá povinnosti neutrality. Ani válka občanská není válkou v mezinárodním smyslu, a proto se k ní nepojí práva a povinnosti neutrality, leč jen v tom případě, že by vlastní stát jednal s organisovanou mocí odbojnou jako se stranou válečnou dříve, než ji uznal některý stát za válečnou moc. Případ ten by mohl nastati, kdyby se zmocnila strana revoluční jisté části státního území a toto řádně spravujíc byla s to, aby udržovala pravidelné styky s ostatními státy. Také státy trvale neutralisované, nehledíme-li k případu nouze, nemají práva do války se pouštěti. Za takové pokládá se na př. Švýcarsko od r. 1815, Belgie od r. 1831, Lucembursko od r. 1867, Kongský stát od r. 1885.

Válečnou stranu tvoří buď jeden neb více spolčených států. Spojení to děje se za účelem vedení války proti společnému nepříteli (váleční spojenci, spojenectví), aneb válku vede pouze jeden a ostatní ho podporují (hlavní a vedlejší strany). Válečná pomoc bývá buď všeobecná, aneb částečná. Všeobecná vztahuje se na všechny síly a prostředky spojencovy, částečná toliko na poskytnutí určité vymezeného množství jistých prostředků za účelem sesílení útoku aneb hájení spřátelené mocnosti, která válku vede. Mocnosti takto se podporující slovou pomocnými (auxiliaires), a smlouva o pomoci uzavřená zve se smlouvou o pomoci.

O tom, komu sluší rozhodovati o válce nebo míru, ustanovuje, jak již řečeno, ústava každého státu. Vypovězení války jest válečné opatření proti druhému státu a může se díti jen orgány, které stát na venek zastupují, t. j. v monarchii panovníkem a v republice presidentem. V právu mezinárodním nepadá na váhu, zda panovník konstitučního státu, který jest vázán svolením zastupitelstva národa, vypoví

válku za jeho souhlasu, aneb bez něho; nepadá dále na váhu, vede-li válku řádný představitel moci státní, aneb usurpator, poněvadž se jedná jen o to, kdo skutečně moc státní má v rukou.

Válka vztahuje se na území a vodstvo, uvnitř kterého mohou strany nepřátelské válčiti bez porušení práva neutrálů. Je to pravidelně státní území a vodstvo válčících stran. Válka však může zde býti omezena tak, že smlouvami již předem jistá část tohoto území aneb vodstva se vymezí, kde válka vedena býti nesmí. Tím se pole válečné buď po celou dobu války, aneb po čas příměří zúžuje a území vyhrazené se neutralisuje. Tak byl ve válce r. 1859 dílem Francouzi dílem Rakušany obsazený stát papežský neutralisován. Na neutrální území mohou válčící strany vstoupiti, jen káže-li tak nezbytnost a vždy bez úmyslů nepřátelských. Ve válce námořní, pokud jde o neutralisaci vodních cest, potkáváme se s těmito rozdíly. Buď se sjedná, že přístup k neutralisovanému území jest válečnému loďstvu obou válčících stran vůbec zakázán (negativní neutralisace), což je starší forma, aneb jsou neutralisovaná místa a vodní cesty také v dobách válečných vojsku i loďstvu otevřena, ovšem s podmínkou, že se zde jedna i druhá válčící strana všech válečných operací zdrží (internacionalisace). Takovým trvale neutralisovaným vodstvem je na př. úžina bosporská, Dardanely, ústí Dunaje, průplav suezský atd.

Bylo-li válčící stranou území neutrální překročeno a vláda tohoto území odzbrojí a internuje vojsko, které se sem uteklo, nemá odpůrce práva je sem pronásledovati. V opačném případě však porušuje se neutralita, a odpůrce jest oprávněn i násilně zakročiti.

Počátek války může nastati buď skutečnými násilnými opatřeními, aneb opověděním. V obou případech vypukla válka ve smyslu právním a začal stav válečný. Opovězení je buď zvláštní, t. j. oznámení nepříteli, že válka začíná, což děje se buď slavnostním způsobem, určitými formami, aneb pouhým ohlášením protivníkovi, nebo všeobecné, t. j. prohlášení děje se buď neutrálnímu státu, aneb vlastním poddaným státu válku vypovídajícího. Opovězení války bylo národům starověku, zejména Římanům, nezbytnou podmínkou války spravedlivé, a proto dělo se vždy způsobem slavnostním. Se zásadou: „oportet, ut

bellum publice decretum sit“,¹⁾ potkáváme se i ve středověku, jehož rytířský duch se nesnášel s náhlým přepadením odpůrce, a proto až do XV. stol. vypovídána válka slavnostním spisem útočnickovým (diffidatio) a od století XV.—XVII. válečnými hlasateli. Od polovice stol. XVIII. nepokládá se opovědění války za nezbytnou podmínku války spravedlivé, a tak někdy zcela odpadalo, jindy zase se vyskytuje. V dobách nejnovějších ohlašuje se válka poddaným a neutrálním státům, ano i obyvatelstvu nepřátelského území notami, manifesty, proklamacemi, ano i ultimátem nepřátelskému státu ve spojení s odvoláním atd. Formality toho druhu však se dnes nepokládají za podstatné; rozhodným jest toliko, aby skutečně nastoupil stav válečný.¹⁾

Jestliže válka opovězením, prohlášením aneb skutečným násilným počinem branné moci (ač způsob ten méně odpovídá válečnému mravu) vypukla, vydává napadený stát manifest, jímž odmítá prohlášení útočnickovo, že by byl útok svým jednáním zavinil. Obě pak válčící strany upravují postavení svých poddaných k válce a k nepřátelskému státu tak zv. dehortatoriemi, inhibitoriemi a avokatoriemi. Prvními zakazuje se poddaným vše, co by ve válce vlastní stát poškozovalo aneb nepříteli bylo s prospěchem; avokatoriemi povolává stát své občany v cizině prodlévající domů. Státním příslušníkům protivníkovým, jak vzpomenuto (čl. 2.), zakazuje se vstup do území a meškající zde, zejména jsou-li doma povinni vojenskou službou, bývají zadrženi, vojenské službě doma nepodléhající bývají ze země vypuzeni (xenalasie). To však dítí se má jen tehdy, žádá-li toho účel války (na př. oprávněná obava před vyzvědačstvím), a způsobem humánním. Je-li toto hromadné vypovídání aneb internování cizinců diktováno pouze nízkou pomstou a nemístnými ústupky vášni roztrpčeného lidu, jest to národa nedůstojný čin pomsty na nevinných.

7. Bezprostředním účinkem vypuknutí války vůbec je, že dosud trvající stav míru a v něm se uplatňující právo mezinárodní přestává a místo jeho zaujímá válečný stav a právo válečné se svými důsledky. Právní řád však, týkající se vzájemného poměru válčících stran, ani válkou se

¹⁾ Srv. výše IV. 2. c. a.

neruší, nýbrž toliko se suspenduje, a pravidelné právo míru se nahrazuje zvláštním válečným právem, uplatňujícím se po celou dobu války jak ve vzájemných vztazích válčících států a jejich spojenců, tak i ve vztazích jejich ke státům neutrálním. Ani mezi válčícími státy se však pouta právní zcela nepřetrhávají, nýbrž toliko dosavadní pokojný poměr, a proto nemůže vypuknutím války právní řád a všecko smlouvami vzniklé právo býti zrušeno. Názory starších právních filosofů, že se válkou ipso facto ruší všechny smlouvy mezi znepřátelenými státy, jsou již proto neudržitelné, že mnohé z těchto smluv jsou uzavřeny jen pro případ války a teprve ve válce nabývají účinnosti (na př. konvence ženevská, haagská a j. v.). Není tedy důvodu, proč také platnost všech jiných smluv, které nebyly uzavřeny jen pro případ války, měla by býti principiálně popírána. S právní platností smluv nesmí však býti zaměňována jejich skutečná účinnost, která ve válce ovšem do té míry se zastavuje, pokud se nesnáší s úmysly a nutností vedení války. Proto ztrácejí svou působivost zvláště ty smlouvy, jež za války patrně nemohou býti splněny, jako smlouvy obchodní, dodávkové a j. v. A proto jest se poddaným podrobiti omezením, jež jim domovský válčící stát ukládá ve příčině obchodu s nepřítelem anebo státy neutrálními.¹⁾

8. Nejblíže účelem války jest zdolání nepřítele a dlužno jej lišiti od vlastního účelu války, který záleží v dosažení toho, oč se válka vede. Tento cíl války jest proměnlivý, což plyne z proměnlivosti příčin k válce a z momentů, které sama válka k původnímu předmětu sporu přičiňuje. Proto jest změna účelu války přípustná a právo mezinárodní nezavazuje stranu, i když jí původně upíraný nárok během války druhá válečná strana přizná, k tomu, aby se pouze tím spokojila.

Nevede nespravedlivou válku, pokračuje-li v boji, aby nyní něco zcela jiného dosáhla. Proto může průběh války vésti k částečnému aneb úplnému opanování nepřátelského území, ač to původně nebylo jejím účelem, jako stalo se ve válce r. 1866, kdy Prusko zabralo Hannoversko, Kurhessensko atd., ač původní účel války byl jiný. A proto

¹⁾ Peter Resch: Das moderne Kriegsrecht (Graz 1885), str. 24 násled.

nemohou války toho druhu býti nazvány válkami výbojnými, právě tak jako nemůže charakter války vůbec býti určován od původního úmyslu různícím se účelem války. Tak nazírá na účel války právo mezinárodní, lišíc se v té příčině ovšem od názorů přirozeně mravních.

VII. Právo válečné ve válce pozemní a námořní zvlášť.

A) Osobní stav válečný.

1. Válečným stavem rozumí se zvláštní poměr, který mezi příslušníky zneprátelených států vypuknutím války vzniká. Dotýká se nejen osob ve válce přímo zúčastněných, nýbrž všeho obyvatelstva, ovšem nestejným způsobem, a dle toho lišíme mezi aktivním a passivním válečným stavem, či mezi nepřáteli v činném a trpném smyslu. K prvním náležejí jen státy jako strany válku vedoucí a jejich representanti a pak příslušníci branné moci, skutečně bojujícího vojska, jež z rozkazu státní moci skutečné nepřátelství vykonává. Podmětem passivního válečného stavu jsou ostatní příslušníci státu, pokud důsledkům vzniklého nepřátelství podléhají, po případě pokud jejich spojení s vojskem a způsob a účel války jejich součinnost nezbytnou činí. Tento rozdíl mezi aktivním a passivním nepřítelem jest velice důležitý. Pokojnému obyvatelstvu jest sice nésti smutné důsledky války a jest povinno vítězné straně poslušností, nesmí však býti pokládáno za nepřítele, dokud se jím býti neosvědčí, a proto nesmí s ním také jako s takovým býti nakládáno. Střed mezi oběma tvoří osoby, které sice k vojsku patří, nejsou však bojovníky, jako duchovní, lékaři, ošetřovatelé, intendantní a jiní úředníci, dodavatelé, korrespondenti atd. Ti slouží sice kombattantům, avšak pro svou neúčast v boji nemohou býti pokládáni za aktivního nepřítele.

Jen moci válečné, již jest všechna branná síla státu, která jest pod jeho vedením a poznává se dle vnějších odznaků, jest dovoleno užití branného násilí, a to pouze proti válečné moci protivníkově. K tomuto aktivnímu válečnému stavu počítá se vojsko a válečné loďstvo, a to řadové vojsko a záloha, zemská obrana a organisovaná domobrana,

městanská obrana a vojsko nepravidelné, jako jsou svobodné legie, volní střelci či sbory, a vůbec obyvatelstvo, jež se pozdvihlo k ochraně vlasti proti nepříteli, který postupuje proti jejich území. I toto vojsko nepravidelné, vojensky neorganisované, je-li dle zevních znaků poznatelné, nosí-li veřejně zbraň a je mocí státní autorisováno, požívá dle čl. 1. haagské konference privilegií vojáků, t. j. jedná se s ním dle práva válečného, jestliže ovšem samo právo válečné zachovává. O pozdvižení obyvatelstva proti nepříteli do území již vniknuvšímu haagská konference závazného ustanovení neučinila. Protivou těchto bojovníků jest vzpomenutý passivní stav válečný, pokojné obyvatelstvo země, vůči němuž, chová-li se klidně, jest vyloučeno branné násilí nepřítelovo. Nepřátelské projevy passivního stavu válečného proti válečné moci protivníkově trestají se jako zločiny dle zvláštního trestního aneb stanného práva.

2. K aktivnímu stavu válečnému vedle loďstva válečného patří loďstvo lapačské, pokud stát, v jehož službách stojí, k jeho zrušení nepřistoupil. Lodi lapačské či kapery jsou válečně vyzbrojené lodi kupecké, jež stát v době válečné zplnomocnil, aby nepříteli napadaly a zejména nepřátelský obchod ohrožovaly. Lodi tohoto druhu nemohou býti pokládány za lodi lupičské, ani tehdy, kdyby se dopustily násilí proti lodím neutrálním, poněvadž za ně zodpovídá stát, který je zmocnil a který také jediné oprávněn jest je souditi a trestati. Za loď lapačskou pokládati se může toliko loď poddaných státu válčícího, jež mocí státní ke kaperství jest splnomocněna, a nepřítel jest povinnen nakládati s ní dle válečného práva námořského. Neboť jen u takové lodi se předpokládá, že pohnutkou jejího konání jest vlastenectví, a nikoli pouhá ziskuchtivost. Lapání lodí bylo odstraněno pařížskou deklarací ze dne 16. dubna 1856, týkající se námořního práva, neboť největší část námořních států k této dohodě přistoupila. Španěly a Spojené státy severoamerické učinily tak teprve r. 1898. Jmenované státy původně odepřely přístup k dohodě z toho důvodu, že požadovaly plnou svobodu soukromého vlastnictví také ve válce námořní, žádajíce totiž, aby práva kořistiti vzdaly se také lodi válečné, k čemuž však ostatní státy zdráhaly se přistoupiti.

B) Válečné prostředky.

Prostředky válečné jsou osoby, věci a všechna bezprostřední opatření, jichž stát válku vedoucí k dosažení jejího účelu, t. j. ke zdolání nepřítele a přivedení ho ku přijetí podmínek míru, užívá. V plném rozsahu užívá se těchto prostředků zpravidla proti bojujícímu vojsku, kontrabantům a předmětům, jež bezprostředně vedení války slouží, jako na př. proti pevnostem, válečným lodím a p. Prostředky ty zahrnuty jsou ve všem tom, čím se vůbec láme odpor vůle protivníkovy, a tím jest násilí a lest. To jsou přirozené donucovací prostředky, jež však ve válečném právu přítomností nejsou omezeny, nýbrž podléhají jistým omezením, stanoveným mravním zákonem, civilisací a vojenskou ctí.

1. Násilí. Povšechně řečeno, smí válčící strana užití násilných prostředků, nutných ke zlomení odporu nepřítelova. Násilí to však nesmí býti ani barbarské, ani bezúčelné, a proto každé poškozování nepřítele způsobem, s dnešní civilisací nesrovnatelným, aneb poškozování, jež není nezbytno k dosažení účelu válečného, jest proti mezinárodnímu právu. Neboť to zakazuje každou zbytečnou krutost, jako ubíjení a mrzačení bezbranných nebo zajatých, bezúčelné pustošení země a statků, ničení nehájených míst, pokud opatření toho druhu nejsou nezbytna pro útok nebo obranu, pobíjení klidného obyvatelstva, zejména žen a dětí, zabírání soukromého vlastnictví a j. v. Nezbytností jest ovšem ospravedlněn zásah do soukromého vlastnictví ať movitého či nemovitého, bez rozdílu, je-li vlastníkem příslušník státu nepřátelského nebo neutrálního.

Vedle prostředků zakázaných smlouvami a deklaracemi států, na konferenci mezinárodní zúčastněných, zakazuje moderní válečné právo užívání barbarských zbraní, jakými jsou jed, zbraně otrávené a takové, jež raněným způsobují zbytečné útrapy. Tím však nejsou zakázány prostředky moderní techniky, byť účelem jich bylo hromadné poškozování nepřítele, neboť nejsou-li zbytečně krutými, slouží brzkému ukončení války. Proto také neprorazil druhdy ani zákaz Innocence III., nepoužívatí metacích střel proti křesťanům (c. un. X. V. 15.). To plyne ze zásady, že vše, co jest nutno k dosažení účelu války, pokládá se

právem válečným také za dovoleno, každé však poškozování nepřítele, jež tuto míru přestupuje aneb tomuto účelu neslouží, jest míti za nepřipustno. Pokrok moderní válečné techniky učinil mnohé druhy zakazované zbraně dnes neúčinnými, a proto zákazy toho druhu lze pokládati za antikvované. Takovými jsou zákazy užívati šípův opatřených zářezy, koulí rozpálených a na řetězích, smolných věnců a j. v. Týž pokrok však vedl moderní mezinárodní právo k zákazu jiných moderních zbraní. Tak zakazuje konvence petrohradská, když se jí nepodařilo dále sahající zákaz výbušných střel provést, aspoň užívání výbušných střel, lehčích 400 gr., konvence haagská zakazuje užívati nábojů zvaných dum-dum atd. Při všech zbraních se však předpokládá, že jich bude užíváno veřejně a válečným způsobem. Neděje-li se tak, je to vražda, která jest stejně, jako najímání k ní, i ve válce nepřipustna. Proto na př. stanovení ceny na hlavu jistých nepřátel (důstojnictva), pokud nejde o boj otevřený, jest rovněž proti právu mezinárodnímu.

Jednotliví bojovníci a jejich oddělení, jednající proti těmto ustanovením, mají býti svými představenými trestáni, a upadnou-li v moc nepřítele, propadají repressáliím. Že jsou repressálie v takových případech dovoleny, jest nesporno. Právo a mrav však také v případě odvety ukládá jisté omezení. Zejména nelze užiti práva odvety, dokáže-li se, že zneužití zbraní zavinili toliko jednotlivci, a vůdcové a vyšší velení že tohoto jednání neschválili. Totéž platí i o odvetném ničení majetku v nepřátelském území. Válečný mrav žádá, aby ostřelování opevněných míst předcházela výzva ku vzdání se; nelze však žádati, aby obleženým bylo sděleno, kdy ostřelování započne, aneb omeziti je toliko na zákopy a opevnění. Při tom nelze bohužel nezřídka ani památek a významných budov ušetřiti, zejména používá-li jich nepřítel za úkryt aneb k obraně. Při ostřelování jest sice dbáti toho, aby památných, kultu, umění, vědám aneb obecnému prospěchu věnovaných budov bylo šetřeno, jen však v tom případě, není-li jich přímo neb nepřímo odpůrcem k obraně používáno. Proto jest povinností obležených, budovy takové učiniti znatelnými a jinak jich nezneužívat, neboť pak postrádají zmíněné výsady a nelze v té příčině nepříteli porušování mezinárodního práva vytýkati.

Také ostřelování otevřených míst pobřežních a neopevněných přístavů těmto zásadám podléhá. Jsou však autoři, kteří tvrdí, že zde platí válečné právo námořní, aneb že se jedná o válku pobřežní, pro niž zásady války pozemní ve příčině šetření soukromého majetku nejsou směrodatny. První haagská konference, která v konvenci druhé (čl. 25.—27.), a druhá konference, která v konvenci deváté mluví o dobývání a ostřelování, nerozhodla o této otázce; bezpodmínečně však zakazuje drancování míst, i když by útokem byla dobyta (čl. 28.).

K zakázaným válečným prostředkům patří také po dnešním mezinárodním právu používání vojenských sborů, postrádajících evropské civilisace. Neboť jest snažším duchy tohoto druhu vyvolati, než válkou rozpoutané nižší pudy jejich ovládati. Povolání těchto sborů na evropské bojiště sice samo o sobě není zakázáno, leč jen je-li spojeno s nebezpečím barbarství těchto oddílů, poněvadž jejich barbarské způsoby snadno mohou vésti k repressáliím a tím mohlo by se celé vedení války zvrhnouti v nelidské a necivilisované. Nemá-li tedy stát, který těchto necivilisovaných sborů ve válce užívá, dosti moci, aby je k zachovávání válečných pravidel civilisovaného světa donutil, nemá práva jich užívat.

V dnešní válce platí to zejména o Rusku, Anglii a Francii, jež zmobilisovaly barbarské a polobarbarské národy africké a asijské proti civilisovanému Německu, následující v té příčině nechvalného příkladu, který v čele civilisace krácející Francie dala r. 1870

Tento způsob válčení jest proto méně přípustný, poněvadž od barbarských hord nelze čekati nic dobrého ani pro tu moc, která je povolala. Než kramářskému egoismu některých politiků na tom mnoho nezáleží, poněvadž účel byl vždy posvětitelcem jejich prostředkův a přítěž křesťanských zásad i u vedení války dávno již odvrhli. Jakmile však politika se vyzuje ze zásad křesťanských, nastává barbarství. Četné toho doklady lze čísti v denních listech.

2. **V á l e č n á l e s t.** Vedle bezprostředního násilí, vlastního to poškozovacího prostředku válečného, kterého se užívá zpravidla a v celém rozsahu jen proti nepřátelským kombattantům a věcem, jež slouží vedení války, jest

dalším dovoleným prostředkem válečným lest válečná. Jest to výkon vypočítaný na oklamání odpůrce za tím účelem, aby jeho fysická převaha byla umenšena, aneb aby byl duševní převahou přemožen. Patří sem: zálud, nástraha, líčený útok, klamné signály, výzvědy a j. v. Za jistých okolností jest lest vhodným prostředkem k dosažení účelu války a proto ji válečné právo i mrav vždy dovolovaly, a to tím spíše, že lstí lze začasť vyhnouti se krveprolévání a tak lidskosti posloužiti. V názorech o lsti válečné však se právo a mrav válečný často valně rozcházejí s mravoukou; než i válečné právo nemá všech druhů lsti za dovolené, odmítajíc ty, jež se s vojenskou ctí a s úctou i nepříteli povinnou nesrovnávají, jimiž jsou na př. porušení smluveného příměří, fingované vzdání se, zneužívání odznaků červeného kříže neb vlajky parlamentářské za účelem přepadení, podplácení nepřátelských velitelův a j. v. Jinak však dovoluje přelstíti odpůrce ve příčině síly vojska a jeho pohybů, ve příčině skutečných úmyslů (líčeným útekem, vlákáním do nástrah), a jedná-li se o to, vyzvěděti potřebné údaje o jeho postavení a síle pomocí zvěďův a vyzvědačův. Zvěd rozeznává se od vyzvědače tím, že náleží k vojsku a nosí odznaky této příslušnosti. Vzduchoplavci, jichž užívá se v moderní válce úspěšně ke službám vyzvědným, mohou býti příslušníky moci válečné (zvědy), aneb jsou pouhými vyzvědači, a dle toho se s nimi v jednotlivých případech nakládá. Mnohá o sobě dovolená válečná lest, jako na př. užití odznaků nepřátelské strany, přestrojení vojska v kroj nepřítelů, užívání klamných signálů a vlajek, jest proti právu mezinárodnímu, jakmile klamu užije se přes dobu přípravy k boji, tedy v boji samém, kde nepřítel tváří v tvář má státi proti nepříteli, bojuje pod vlastním praporem. Někteří autoři počítají k dovolené lsti i podplácení a nabídku zrady, pobuřování poddaných nepřátelských států k revolučnímu hnutí a j. v. O sobě nemravné prostředky tyto jsou prý přece přípustny, poněvadž účel a nutnost jejich ve válce k nim opravňují, ano za jistých okolností válčícím stranám i ukládají jich užití, nemají-li se vzdáti nezřídka i rozhodných úspěchů, jichž se jimi mohou dodělati. Nepřítel prý ovšem může se brániti prostředky podobnými. Heffter je připouští jen ze zvláštních důvodů, na př. aby bylo lidských životů šetřeno. Jsou však

autoři, kteří je beze všeho připouštějí, na př. Lucker (srv. Holtzendorffův spis *Handbuch des Völkerrecht* IV., str. 460), s čímž ovšem nelze souhlasiti. Neboť od dovolené válečné lsti nutno lišiti faleš a věrolomnost, která jest nejen proti mezinárodnímu právu, nýbrž je vůbec neslučitelná s pojmem vojenské cti, již jest šetřiti odvěké zásady: etiam hosti fides servanda.

Používá-li jedna z válčících stran nedovolených prostředků válečných, aneb přestupuje-li meze stanovené obyčejem válečným a právem mezinárodním, jest druhé straně, jak již vzpomenuto, volno užiti práva odvety, která však základních požadavků lidskosti nesmí přestoupiti. Rozhodnouti otázku dovolitelnosti lsti nebývá vždy snadno; pomocnými prostředky k tomu jsou smysl pro právo a mravnost a válečné obyčaje té které doby.

C) Právo válečných stran hledíc k osobě nepřítelově.

1. Hlavní překážkou, která brání dosažení účelu války, jest nepřátelské vojsko, a lze ji odstraniti buď jeho zničením aneb zajetím. Pokud jde o prvý způsob, který pro povahu války jest pravidlem, jest nesporno, že právo nepřitele usmrtiti a neškodným učiniti, či právo na život a smrt válečné moci a jejím orgánům přísluší. Všichni skutečně bojující, i suverénové a jejich příslušníci, účastní-li se boje, podléhají jeho nebezpečí, zajetí, zranění a zabití, ač hledíc k suverénům, ustálil prý se v době nové obyčej, těchto šetřiti (Heffter, *D. europ. Völkerrecht* § 126. III.). Doby starší toho ovšem neznaly, naopak zabíjení krále ve válce pokládáno za zvláště hrdinský čin, poněvadž nejčastěji bitva tím byla rozhodnuta.

I neoprávnění účastníci boje podléhají těmto právním účinkům války jako oprávnění kombattanti. Poněvadž všeobecná zásada mezinárodního práva dí, že nepříteli lze způsobiti jen tolik škody, kolik vyžaduje účel války a nutnost sebeobrany, jest každé zbytečné krveprolévání přestoupením tohoto práva. Proto nesmějí bojovníci zbraně složivši býti zraňováni aneb vražděni. Rozkaz nikoho neživiti lze vydati jen jako odvetné opatření, aneb v krajní nouzi, kdyby zatížení zajatci bylo válčící straně

ohrožením vlastní bezpečnosti. Nepřítel, který protivníkovi pardonu nedává, ztrácí právo, pardonu se dovolávat. Avšak i tehdy, je-li válečná strana oprávněna nepřítele neživiti, přece nemá, jak již americké válečné články předpisují (60—62), nepřítele odporu neschopného aneb již v zajetí se nalézajícího na životě ohrožovati.

Nekombattanti, kteří jednotlivé vojenské oddíly provázejí, nesmějí býti po dobrém mravu válečném, jsouce osamoceni, napadáni aneb dokonce pobíjeni; ve vřavě bitevní však sdílejí osud kombattantů a mohou býti zajímáni, nejsou-li konvencemi a kapitulacemi vyňati, jako je tomu se zdravotnickým oddělením, jehož chrání konvence ženevská. Parlamentářův a doručovatelů vojenských depeší rovněž mezinárodní právo chrání. Jsou tak dlouho nedotknutelní, pokud vyjednávajíce s nepřítelem svého právního postavení nezneužívají. To platí dle haagské konvence (čl. 32—34) první konference i pro osoby, které je k vyjednávání provázejí (tlumočník, trubač, praporečník). Velitel protivné strany válečné však není povinen parlamentáře přijmouti, aneb ihned, jakmile se jeho vlajka objeví, boj zastaviti, a proto má parlamentář nárok na nedotknutelnost a svobodný průchod teprve po zastavení boje. Také může velitel nepřátelských sborů přijímaje parlamentáře užiti všech opatření, sloužících k tomu, aby parlamentář nezneužil svého poslání k vyzvídání, a má-li odůvodněné podezření, že se tak stalo, jest v právu na čas ho zadržeti. Zneužil-li parlamentář svého exemptního postavení k přímému vyzvědačství, zradě aneb pobuřování nepřátelského vojska, ztrácí právo na nedotknutelnost a může být trestán po smyslu válečného práva.

2. Válečné strany jsou povinny nejen zbytečně nepoškozovati nepřítele, nýbrž i zraněného a zbraně neschopného nepokládati více za nepřítele a také tak s ním jednati. Neboť neposkytnouti zraněnému a nemocnému pomoci a lékařského ošetření jest jeho poškozováním. A z této zásady vycházejí novodobé humanitní snahy, odnášející se k tomu, neviděti v raněném více nepřítele, nýbrž člověka, bližního. Toho doby minulé neznaly a tomuto nedostatku lidskosti odpomoženo teprve konvencí ženevskou, kde ochrana raněného a nemocného nepřítele prohlášena za zákon válečného práva. Stanovená zde péče

a ochrana vztahuje se nejprve bezprostředně na raněné vojíny, pak i na osoby péčí tou zaměstnané (lékaře, duchovní, ošetřovatele všeho druhu), a konečně na zřízení, jež této péči slouží (nemocnice, ambulance atd.).

a) Pokud jde o raněné a nemocné, stanoveno (čl. 6. odd. 1.), že mají býti bez ohledu, zda přítel či nepřítel, na bojišti sebráni a stejně ošetřeni. Dovolují-li tomu okolnosti a souhlasí-li obě válčící strany, mohou býti ranění a nemocní svým strážím vydáni. Zůstanou-li v ošetřování u nepřítele, jsou podrobeni jeho opatřením, a po uzdravení buď se vyměňují, na čestné slovo propouštějí, aneb jsou v nepřátelském území internováni. Jsou-li k další vojenské službě neschopni, propouštějí se domů (čl. 6.).

b) Má-li se dostati raněným náležitá péče, jest nezbytno, aby bylo také osob náležejících zdravotnímu oddělení ve válce šetřeno. Proto dí čl. 1. a 2. ženevské konvence, že personál vojenských ambulancí a nemocnic a polní duchovenstvo má býti tak dlouho účastno dobrodiní neutrality, pokud povinnosti své vykonává, a že má právo, i když by nepřítel nemocnici jím obsluhovanou zabral, ve službě nemocných setrvati, aneb odebrati se k oddělení, jemuž náleží (čl. 3.) Po zvyku válečném platí to i o dobrovolných ošetřovateli, kteří jsou úředně připuštěni, organisováni a stojí pod vojenskou autoritou, byť o nich konvence přímo nemluvila. Rozlišným znamením těchto osob jest náramenní bílá páska s červeným křížem (čl. 7.). Jsou-li nepřitelem zadrženi, mají nutné zaopatření, a žádný nepřátelský stát nemá mezi nimi a domácím zdravotním sborem činiti rozdíl. Jakmile jejich propuštění se neprotiví důvodům vojenským, mají býti propuštěni (čl. 3.). Podmínkou jejich neutrálního postavení však jest, že se také neutrálně chovají, boje nijak se neúčastní a postavení svého k vyzvědačství nezneužívají.

Spěchá-li obyvatelstvo území, kde se bitva svádí, raněným na pomoc, jest nepříteli i jeho (dle čl. 5. konvence) šetřiti, a vůdcové válčících stran mají je o povinnosti pomoci a plynoucí z ní neutralitě poučiti. Mimo to se stanoví, že každý přijatý a ošetřovaný raněný má býti domu, v němž se nalézá, ochranou (*sauve garde*), a všichni, kdož raněné přijali a ošetřují, že mají býti ušetřeni dalšího vojenského ubytování a aspoň z části od vojenské kontri-

buce osvobození. Než tato ustanovení ukázala se nepraktickými, neboť připuštění obyvatelstva občanského k pomocné akci má dobrou, svšak i povážlivou stránku, poněvadž začasťe, je-li přístup na bojišťe nekontrolován, dějí se z jiných důvodů, než z lásky a obětavosti k bližnímu.

c) Mají-li ústavy zdravotní úkolu svému dostáti, jest nezbytno, aby právě tak, jako jejich personál, byly nepřitelem šetřeny. Těmito ústavy a zřízenými rozumí se polní lazarety a hlavní nemocnice, evakuační vlaky a obvazišťe atd. a vše, co k nim patří. Pokud slouží svému původnímu účelu, má jich býti po čl. 1. konvence šetřeno. Co do povahy těchto zřízení nutno lišiti mezi pohyblivými (ambulances) a nepohyblivými (hospitaux) ústavy, neboť na tom zakládá se osud jejich materiálu. Dle dnešního práva pouze materiál stálých nemocnic podléhá kořistnému právu vítězovu, nikoli materiál ambulancí. Důvod toho je ten, že pohyblivé nemocnice mají za účel poskytovatí první pomoc rychle a začasťe na místech velmi nebezpečí vydaných; mají-li tomuto účelu dostáti, jest nezbytno, aby byly chráněny. Při stálých ústavech tomu tak není a proto, zmocní-li se jich nepřítel, ma právo zabráti jejich materiál, jehož potřebuje k ošetřování svých i nepřátelských raněných. Právo to však není neomezeným právem kořistným, nýbrž jen disposičním a používacím právem, a proto má nepřítel postradatelný toho druhu materiál odcházejícímu zdravotnímu oddělení ponechati (čl. 4). O soukromém vlastnictví zdravotního personálu rozumí se tak samo sebou, jako u zajatých vojínů. Nešetření těchto zásad bylo by temným stínem civilisace a důkazem toho, k jaké míře zdrsňení mravů válka vésti může.

3. Osoby a věci, jichž má býti ve válce šetřeno, jsou opatřeny po smyslu ženevské konvence červeným křížem v bílém poli (čl. 7.). Aby odznak ten byl znatelný a nebylo ho zneužíváno, jest samozřejmo. Neboť je-li nepřátelská strana oklamána tím, že odpůrce užívá nesprávně odznaku červeného kříže pro osoby a věci, jimž odznak ten nenáleží, není povinna ochranné znamení respektovati. Poctivost a věrné dodržování úmluvy u obou válcících stran, jakož i nebezpečí, že celá ženevská konvence stane se illusorní, vyžadují co nejprísněji, aby odznaku červeného

kříže nebylo zneužíváno, a to tím spíše, že zneužití to jest velmi lákavé.

Vede-li stát, ke konvenci přistoupivší, válku se státem, který ke konvenci nepřistoupil, ač je to případ velmi řídký, neboť konvenci podepsaly skoro všechny i mimo-evropské státy, není přirozeně vůči nepříteli smlouvou tou vázán, jako jí není vázán také ve válce občanské, snaže se vnitřní povstání zdolati.

Ženevská konvence z r. 1864 nevztahuje se na válku námořní, neboť dodatky její, jež v tomto směru učinila konvence ženevská z r. 1868, jak vzpomenuto, vládami ratifikovány nebyly.

4. Tak se stalo teprve konferencí haagskou, která nejen že zásadně rozšíření konvence ženevské na válku námořní, jak se stalo r. 1868, přijala, nýbrž ustanovení a šetření zdravotního personálu rozšířila také na osoby, jež se ve válce námořní dobrovolně ošetřování nemocných a raněných věnují. Souhrn pravidel haagských, jež tvoří hlavní součást dnešního práva ve válce námořní, stanoví o raněných, ošetřovateli, lékařích a materiálu pro službu zdravotní takto:

a) K nemocničním lodím vojenským i k lodím tohoto druhu, jež vystrojily osoby a spolky soukromé nebo neutrální státy, jest zachovati slušný ohled, t. j. nesmějí býti zabráný a není dovoleno na ně stříleti a útočiti, je-li jméno jejich zavčas nepříteli oznámeno a lodi ty opatřeny příslušným odznakem, účel jejich určujícím. Také za trvání námořní války mají volný vzjezd do neutrálních přístavů (čl. 1.—3.)

b) Povinností jejich jest poskytovat pomoc raněným, nemocným a trosečníkům obou válčících stran stejně. Nesmí jich však býti upotřebeno k válečným účelům a nesmějí také přítomností svou pohybům bojujících lodí překážeti. Lodím nemocničním je se dále podrobiti prohlídce a doзору válčících stran, jimž jest volno pomoci jejich užiti, ano žádají-li toho důležité okolnosti a účel války, mohou jim dáti i komisara, který by je provázel a stanovený směr jejich cesty kontroloval a pečoval o to, aby rozkazy jim dané zaneseny byly do lodních papírů (čl. 4).

c) Aby již z dálky byly patrný, mají býti válečné nemocniční lodi bíle natřeny a zeleně kolmo pruhovány. U lodí toho druhu, vypravených soukromníky, jsou pruhy barvy červené. Mimo to jest nutno, aby oba druhy lodí nemocničních, právě tak jako lazarety a nemocnice pozemní, opatřeny byly vedle vlajky národní také velikou bílou vlajkou s červeným křížem (čl. 5.). Lodi obchodní a jiné států neutrálních, které převzaly raněné, nemocné a trosečníky z lodí některé válčící strany, nemohou proto druhou válčící stranou býti zabrány, jestliže jinak neutrality neporušily (čl. 6.).

d) Duchovní, lékaři a nemocniční personál lodí nepřitelem zabraných jest nedotknutelný, a osoby ty nemohou býti pokládány za válečné zajatce a jejich soukromý majetek za válečnou kořist. Uzná-li velitel lodi za vhodné, může je přidržeti k tomu, aby na jeho lodi se věnovali svému povolání, při čemž jest jim plat, jaký měli, zaručen (čl. 7.).

e) Ranění a nemocní námořní vojáci a příslušníci lodního personálu mají od těch, kdo je zajali, býti ošetřeni bez rozdílu národnosti (čl. 8.).

Články ty jsou závazny pouze pro státy, jež haagskou konvenci podepsaly; závaznost jejich však přestává ve válce se státem, který ke konvenci nepřistoupil, aneb spojil-li se signatární stát se státem nesignatárním (čl. 11.). Jen státy, které přistoupily ke konvenci ženevské o válce pozemní, mohou také přistoupiti k této třetí konvenci haagské (čl. 13.). Vypoví-li některá ze signatárních mocností tuto smlouvu, jest výpověď smlouvy účinnou teprve po roce ode dne, kdy výpověď byla vládě nizozemské notifikována (čl. 14.).

Důležitým prostředkem ke zdolání nepřitele je také zajetí jeho vojsk. Vývoj, který právo týkající se válečných zajatců v době nové učinilo, jest nesporně veliký a zásadně rozdílný od práva válečných zajatců v dobách starých a ve středověku. Ve starověku propadaly všechny osoby, jež upadly v moc vítězovu, smrti aneb otroctví, jsouce zcela závisly na jeho libovůli, neboť byly jeho kořistí. Teprve v Řecku a v Římě, a to v dobách pozdějších, byl osud válečných zajatců snesitelnější tím, že se mohli vykoupiti, aneb že byli vyměňováni.

Ve středověku bývali nekřesťanští zajatci také zabíjeni, to však bylo spíše odvetou, neboť ani zajatým křesťanům

lépe se nevedlo; nejčastěji však propadali nevolnictví a otroctví. Marně se proti tomu církev bránila, neboť ještě III. sněm lateránský byl nucen obnovovati staré zákazy, aby zajatí křesťané nebyli do otroctví prodáváni. Teprve však na sklonku středověku byla zlomena tato neblahá praxe, stále však sloužili zajatci za prostředek výkupného, jež přijmouti aneb odmítnouti mohl ten, jemuž zajatci náleželi. Nakládání se zajatci bylo nezřídka tvrdé a nelidské, tak že nelze neuznati pravdu slov Bluntschliových, že středověk pokládal zajatce buď za předmět výkupného, aneb osobní pomsty. Zcela jinými názory o zajatcích proniknuto jest moderní právo mezinárodní, jemuž je zajetí nepřítele pouze pojišťovací vazbou, spojenou se šetřením zdraví a života zajatých.

Postavení zajatců blíží se dnes postavení raněných a nemocných ve válce. A proto ve spojení se snahami konvence ženevské o osud těchto paralelně vyskytují se i snahy soukromé, a také zde se setkáváme se jménem Dunantovým; později ujaly se věci evropské vlády, zejména lidumilný car Alexander II. a jím vyvolaná bruselská konference. Její prohlášení a ustanovení, jež čteme v příručce institutu pro mezinárodní právo, vidí dnes v zajatcích pouze prostředek k zeslabení moci nepřítelovy. Tímto názorem dokazuje moderní právo válečné velikou mravní převahu nad právem dob minulých.

Po dnešních názorech má válčící stát právo zajímati nepřátele. Zajetí podléhají všichni účinně války se zúčastnivší, zejména panovník se všemi zbraně schopnými členy své rodiny, všichni příslušníci aktivní moci válečné, ministři, diplomati, úředníci nalézající se u vojska atd. Pokojné obyvatelstvo nepřátelského území propadá zajetí pouze výjimečně, kdyby totiž jeho svoboda ohrožovala bezpečnost válečné moci aneb státu protivníkovy.

Nekombattanti a osoby, které jdou za vojenskými sbory, aniž by byly jejich příslušníky, mohou býti zajaty, žádá-li toho zájem vedení války. Poněvadž však jsou nekombattanty, jest protahování jejich zajetí i za trvání války za časté neodůvodněno. Zdravotní oddělení, neúčastní-li se boje, nepropadá zajetí, jak stanoví haagská konvence ve čl. 9.—20., žádajíc spolu za zřízení zpravodajských úřadův

o válečných zajatcích a za podporu soukromých společností, jichž účelem jest poskytovat pomoci zajatcům.

6. Válečné zajetí se svými účinky počíná, jakmile osoby zajetí podléhající upadly v moc nepřítele. Právní postavení zajatců upravuje se dnes v tom smyslu, že váleční zajatci nejsou zajatými těch, kdo je zajali, nýbrž zajatci státu, který po čas války je opatří pojišťovací vazbou, aby jim možnost další účasti na válce byla odňata. Z těchto zásad vycházejíc, stanovila 3. haagská konvence v příčině zajatců tato požadavkům lidskosti skutečně odpovídající pravidla:

a) Válečným zajatcům ponechává se jejich soukromé vlastnictví kromě zbraní, vojenských potřeb, koní, vojenských listin atd. K zajištění, že se již války nezúčastní, smí stát, který je zajal, učiniti všecka opatření, dále však jíti nesmí. A proto jest se zajatcům podrobiti všemu omezení, jež toto zajištění ukládá, zejména nevzdalovati se za určitě vytčené meze z místa, kde jsou internováni. Každá krutost se strany dozorčích orgánů se však vylučuje, nedopouštějí-li se zajatci vzpoury. Tak není dovoleno je urážeti, týrati a uzavíratí je vězeních, aneb v místech určených k deportaci zločinců (čl. 4.—5.).

b) Stát, v jehož moci zajatci jsou, jest povinnen starati se o jejich stavu přiměřené zaopatření, zajatci jest však spokojiti se s tím, jak je to v zemi obvyklo. Není-li mezi státy válčícími v té příčině žádných smluv, děje se zaopatření zajatců dle předpisů platných pro vojsko státu, který zajatce učinil. Náklady, když byl mír uzavřen, hradí stát, jemuž zajatci náležejí.

c) Zajatců lze používati k veřejným stavbám a pracím, jež s válečnými operacemi bezprostředně nesouvisejí, aneb k pracím soukromým. Práce ty však nesmějí býti příliš vysilujícími a toho druhu, aby byly s jejich vojenským důstojenstvím aneb sociálním postavením srovnatelný. Práce konané pro stát platí dle tarifu platného pro domácí vojenské osoby; pracují-li zajatci pro soukromé osoby, upraví se ceník ve srozumění s vojenskou správou. Mzdy použije se k nadlepení jejich zaopatření a zbytek po srážce nákladů vydržovacích se zajatcům vydá při propuštění na svobodu (čl. 6.)

d) Váleční zajatci podléhají předpisům platným pro vojsko zajímatelovo. Každá neposlušnost a vzpoura zajatců trestá se dle zákonů s vojenskou přísností. Pokouší-li se o útěk a nezastaví-li se na vyzvání, lze proti zajatci užiti zbraní, a je-li chycen, potrestá se disciplinárně a podrobí se přísnějšímu dozoru. Podaří-li se mu však útěk a upadne-li, bojuje zase ve vlastním vojsku, znovu do zajetí, nesmí býti trestán proto, že druhdy ze zajetí uprchl (čl. 8.).

e) Zajatci jsou povinni udati správně své jméno a charakter; neučiní-li tak, nemají práva na výsady, jež jsou povoleny zajatcům jejich kategorie, a jedná se s nimi jako s prostými vojíny (čl. 9.). Mají nárok účastniti se bohoslužeb svého náboženského vyznání (čl. 18.), na lékařskou a právní pomoc. Mají právo činiti poslední pořízení za stejných podmínek, jako příslušníci vojska zajímatelova (čl. 19.).

Po vypuknutí nepřátelství mají býti zřízeny v zemích odpůrců veřejné i soukromé zpravodajské úřady, vedoucí seznamy o zajatcích, raněných i mrtvých. Zejména jest povinností jejich skýtati pomoc zajatcům a prostředkovati mezi zajatci a jejich domovinou. Zpravodajské kanceláře požívají osvobození od poštovního, což platí i o zásilkách zajatcům (čl. 14.—16.).

f) Zajetí důstojníci mohou býti na čestné slovo propuštěni, dovolují-li tomu zákony jejich vlasti, neboť vzdávají se tím možnosti, proti nepříteli bojovati. Zruší-li dané slovo a přece jdou do války, jsouce zajati ztrácejí právo na to, aby s nimi jako s válečnými zajatci bylo nakládáno. Vláda přijavši jejich služby aneb nutivši je k tomu, přestupuje mezinárodní právo.

Zajetí se všemi právy a povinnostmi končí smrtí, osvobozením, aneb útekem zajatcovým, ukončením války, propuštěním a výměnou zajatců. Pozůstalost zajatcova má býti vydána těm, jimž byla odkázána, aneb jeho příbuzným. Ukončením války padá důvod zajetí a toto přestává. Vykupování zajatců je dnes odstraněno, za to však hojnou jest výměna.

7. Právo válečné dotýká se nejcitlivěji zvěďů, vyzvědačů, sběhů, přeběhlíků, zrádců, lupičů na bojišti a vzbouřenců. Výzvědy týkající se postavení, síly, úmyslů atd. nepřitele jsou nezbytným, tudíž přípustným prostředkem války. Dějí-li se způsobem veřej-

ným vojskem, ať jednotlivci nebo vojenskými oddíly, jsou jen určitým způsobem vojenské činnosti ve válce a podléhají proto sice pravidelným obranným prostředkům zabítí, zranění aneb zajetí, avšak jen těm. Děje-li se toto vyzvídání veřejně od osob nenáležejících k vojsku, jedná se s nimi, jsou-li dopadeny, tak jako s nekombattanty účastnivšími se boje, nemají totiž nároku na přednostní postavení, jež náleží kombattantům, nemá však s nimi býti tak nakládáno, jako s obyčejnými špehy či vyzvědači v užším smyslu. Totéž platí o nich, užívá-li se jich k poselství. Kurýři však a doručitelé depeší, k vojsku náležející, mají nárok na to, aby s nimi bylo nakládáno jako s bojovníky. Dějí-li se vyzvědy tajně, v přestrojení, je to vyzvědačství (spionage) v užším smyslu, jež podléhá pro nebezpečí, s jakým jest pro stranu, u níž se vyzvídá, spojeno, zvláště přísným trestům, zpravidla trestu smrti provazem. Pro tento trest stanovila deklarace bruselská pojem vyzvědače přesně slovy: Špehem je ten, kdo tajně aneb pod nepravou záminkou v místech nepřitelem osazených sbírá aneb snaží se dopídití zpráv o vojsku nepřátelském s úmyslem, aby je s jeho odpůrcem sdělil. Rozhodujícím momentem je tajnost, s níž se vyzvídání děje, a proto i vyzvídání osob vojenských, děje-li se tajně, jest spionáží a propadá vzpomenutému trestu, jenž slouží nejen za obranu, nýbrž i za odstrašující příklad. Nesejde na motivu, který k vyzvědačství vede, ani zdaří-li se, či nic, činí-li tak vyzvědač z vlastního popudu aneb z vyššího rozkazu. Při humánním vedení války a velikém trestu za vyzvědačství jest jen to žádoucím, aby pokud toho energický postup války připouští, bylo na jisto postaveno, jde-li o vyzvědačství, a velení vojenské aby nespokojovalo se jen pouhým podezřením. Těchto zásad nutno také užiti, jedná-li se o posouzení vyzvědačství pomocí různých létadel.

Sběhové a přeběhlíci k nepříteli nepožívají, jsouce vlastním vojskem zajati, aneb nepřitelem vydáni, ochrany válečného práva, nýbrž propadají trestu smrti, což platí také o zrádcích, k nimž v širším smyslu patří i ti, kteří v území nepřitelem osazeném o tomto vyzvídají a o tom na škodu nepřitele svému vojsku nebo vládě zprávy podávají. Navrátí-li se vyzvědač aneb zrádce (v širším smyslu) k svému vojsku a je později nepřitelem zajat, nesmí býti

za své vyzvědačství trestán (amer. váleč. čl. 104). Také ti, kdo nepříteli dobrovolně své průvodčí služby nabízejí a jemu cestu ukazují, právem mezi zrádce počteni jsou, stejný trest s nimi sdílejíce. Jsou-li však k tomu nepřítelem donuceni, nemohou býti k zodpovědnosti poháněni. Ti, kdo vojenské sbory se zrádným úmyslem zavádějí, mohou býti za to smrtí potrestáni, ať za vůdce se přihlásili dobrovolně, aneb k tomu byli donuceni, neboť tím uvádějí vojsko ve veliké nebezpečí (amer. váleč. čl. 93.—97.) Zlý úmysl ovšem jim nutno dokázati.

Také na ozbrojené lupiče, poškozující vojsko tak či onak, jsou-li dopadeni, stanoven trest smrti (amer. váleč. čl. 84), což platí i o tak zv. marodeurech, hyenách bojiště, kteří plížíce se za vojskem zabité a raněné olupují. Ohavné toto řemeslo stavuje jen dobře zařízené polní četnictvo a nejkrajnější přísnost rychlé vojenské spravedlnosti, která je na místě dá popraviti.

8. Kdežto druhdy i přes zákazy církve (c. 2. X. I. 34.) skoro až do XVIII. stol. byli všichni obyvatelé nepřítelem zabraného území vítězi na milost a nemilost vydáni, nejsou po názorech dnešního válečného práva za nepřítele pokládáni pokojní obyvatelé země. Jsou právními podmínky a chráněni právním řádem před osobním násilím, jako v době míru, ovšem s omezeními, jichž válka vyžaduje a dokud se nedopouštějí nepřátelských projevů. Za to jest se jim však podříditi nutným omezením, břemenům a nuceným opatřením, jichž výjimečný válečný stav vyžaduje. Také jsou povinni k prozatímní okkupující moci poslušností, zejména v tom, co ona v příčině své bezpečnosti nařizuje, byť to bylo i obtížným omezováním svobody. Vítězi jest šetřiti života, cti, svobody, života rodinného a náboženského přesvědčení pokojného obyvatelstva zabraného území, nechce-li těžce porušiti mezinárodní právo. Tomuto právu obyvatelstva odpovídá zase povinnost zdržeti se všech přímých i nepřímých nepřátelských projevů k nepříteli, neboť jinak nelze mluvit o pokojném obyvatelstvu a jeho právu na nedotknutelnost. Válečné právo zmocňuje nepřítele použití válečného práva k odražení útoku obyvatelstva a k jeho zastrašení, poněvadž právo míru ve válce a v nepřátelské zemi k zaručení bezpečnosti ne-

stačí, zejména chopí-li se obyvatelstvo zbraně proti nepříteli, aneb dopouští-li se na něm zrady.

Aby se tomu předešlo, má nepřítel právo žádati za vydání zbraní a vybrati si rukojmí, byť i toto opatření bylo značným omezením jejich svobody. Smí tak učiniti vždy, kdykoliv okolnosti války činí to nezbytným, a obyvatelstvu jest se tomu podřídit. Totéž platí o nezbytných službách a pracích při stavbě silnic, mostů, železnic atd. v zabraném území, jež obyvatelstvo, žádá-li toho potřeba, rovněž nepříteli nesmí odpírati. Nepřítel, který zemi osadil, nesmí však žádati na obyvatelstvu, aby se zúčastnilo válečných operací proti vlasti a domácímu vojsku, nesmí je nutiti k přísaze věrnosti, ovšem však k poslušnosti svých nařízení, již si případně může vynutiti. Má právo donutiti obyvatelstvo i k tomu, aby mu cestu ukazovalo, je-li tak nutno, neboť této válečné nutnosti musí ustoupiti i hrozný pocit, že děje se tak na zkázu vlasti. Pro tento čin však nesmí nikdo vlastní vládou býti trestán, když se zase zabraného území zmocní aneb mír jest uzavřen, poněvadž se právem předpokládá, že by dobrovolně nikdo tak neučinil.

Nepřítel, po dobu války v zabraném území vládnoucí, má dosavadní jeho zákony, soudnictví a správu, pokud lze, ponechati in statu quo. Ukáže-li se však, že zákony a soudy nemohou pořádek a bezpečnost okkupujícího vojska v zemi dostatečně zajistiti, má území osadivší státní moc právo ku všem toho druhu opatřením. Pro úpravu tohoto právního poměru, jenž až do nejnovějších dob byl dosti nejasným, zejména pro nerozlišování pojmů *debellatio* (dobytí dosud cizí země) a *occupatio* (obsazení území, jež aspoň prozatím jest dosud územím cizím), jest směrodatným dvojí moment. Jednak, že území i nejúplněji okupované není dosud vlastnictvím dobyvatelovým a nepřítel nemá dosud nad ním práva vrchnopanského, jež náleží ještě původní vládní moci, jednak, že původní vláda jest okkupantem pro nunc skutečně zatlačena a on že zde vykonává svou moc. Původní státní moc jest okupací suspendována a nelze jí panovnická práva vykonávati; okupant má sice plnou moc, ale nikoli právo vlády. Vedle uvedeného již obtížného a dalekosáhlého omezení své osobní neodvislosti jest povinností obyvatelstva zabraného území dáti si líbiti ještě i jiná omezení, žádá-li tak účel války. Pro

nestejně okolnosti války jsou tato omezení rozmanitá. Tak má nepřítel území zabravší vedle jiných právo — a obyvatelstvo ovšem povinnost — omeziti používání pošty, telegrafů, telefonův a drah pro širší obecenstvo; může mu zakazovati vstup na určitá místa, podrobiti ho dozoru ano vzíti z něho i rukojmí, žádá-li toho účel války, o čemž ovšem jen držitel území rozhoduje. Sem patří i samozřejmé právo vítězovo na ubytování, jež má vedle stránky majetkové i stránku osobní, jsouc nemalou obtíží těch, jež stihne. Zmínky zasluhují i některé úkony osobní, jež může nepřítel obyvatelstvu zabraného území zakázati, jako na př. aby nevycházelo z domů, neosvětlovalo oken a ulic a p. v. Mezinárodní právo nevypočítává všech a ani všech nelze vypočítávati; všechny však značně omezují svobodu obyvatelstva.

D) Právo válečných stran hledíc k věcem nepřítelovým.

- Také v příčině vlastnických poměrův obyvatelstva zabraného území vychází právo mezinárodní z často opěťovaných zásad práva přirozeného, že majetek obyvatelů nepřátelského území nemá být zbytečně ničen a zabírán, nýbrž že se tak má státi pouze v mezích spravedlivého účelu války, a že pouze státy, a nikoliv osoby soukromé jsou si nepřáteli. Tak tomu ovšem nebývalo v dobách dřívějších, kdy libovolné pustošení země zabrané a drancování majetku obyvatelstva bývalo věcí samozřejmou. Opíraloť se o zásadu, že nepřítel a jeho země jsou bez práva. I dnes ještě tu a tam potkáváme se s nepěkným zjevem, že přese všechny právní obyčeje, konvence i sjezdy mírové zabírá a ničí se vlastnictví nejen nepřátelských států, nýbrž i osob soukromých. Tak na př. rozprodala na počátku nynější války francouzská vláda předměty cizích států, zaslané na průmyslovou výstavu lyonskou. Také ničení uměleckých památek, nad čímž zvláště Francouzi, ač neprávem, jsouce sami vinni, se pozastavují, není ve válce dnešní vždy vyloučeno. A přec zakazuje moderní mezinárodní právo každé zbytečné t. j. nutností válečnou nepožadované zkracování a ničení cizího majetku. Jako má býti hájena ve válce osobní nedotknutelnost pokojného obyvatelstva, tak chrání mezinárodní právo i jeho majetku. Jmění veřejné, státní, této ochrany ovšem nepožívá,

poněvadž jeho seslabení jest seslabením moci odpůrcovy, což jest účelem války. Právo mezinárodní také souhlasí s tím, aby i vlastnictví soukromé bylo zničeno, zabráno, aneb nepřítelem použito, žádá-li toho válečná nutnost. Z těchto všeobecných zásad plynou pravidla, jichž jest civilisovaným stranám válečným dbáti v příčině vlastnictví nepřítele. Jiná platí pro válku pozemní, jiná pro válku námořní.

1. V e v á l c e p o z e m n í :

a) Nemovitý majetek veřejný (státní) přechází okkupací ve správu a užívání nepřítele jen po dobu války. Okkupace sama není titulem vlastnictví. Nepřítel jest povinen podstatu zabraného a užívaného majetku zachovati neporušenu a spravovati jej po zásadách platných pro uživatele. Nepříteli však se nebrání, aby i statků soukromých, pokud jest k jich zabrání oprávněn, neužíval i k účelům válečným. Jest mu volno v zabraném území vybírat daně a dávky, pokud jsou splatny, jichž ovšem nejprve k tomu má býti užito, k čemu jich užívala vlastní vláda, totiž k jeho správě.

Movité státní statky, jako hotové peníze a cenné papíry, zabrané ve vojenských a státních pokladnách, železniční a vůbec válečný materiál, koně, zásoby zbraní, zásoby životních prostředkův atd., jsouce nepřítelem zabaveny, ihned přecházejí v jeho vlastnictví. Materiál státních drah, telegrafy, kabely a telefony může nepřítel ke svému výlučnému používání sequestrovati. Ničiti je však není dovoleno, leč jen v případě válečné nutnosti. Když po uzavření míru nepřítel opustí zabrané území, převezme je vlastník v tom stavu, v jakém jsou.

Statky nemovité obcí a ústavů, dále statky, jež slouží kultu, dobročinnosti, účelům vyučovacím, vědám a umění, pokládají se jako statky soukromé za nedotknutelné, a to i tehdy, náleží-li státu. Umyslné jich poškozování, jakož i ničení a odvážení historických památek, knihoven, archivů, uměleckých a vědeckých děl zakazuje se již právem přirozeným. Jinak však ani jich nemůže býti šetřeno, žádá-li tak účel války, zejména užívá-li jich strana protivná za útočiště, jako tomu bylo ve válce nynější s památnou kathedrálou remešskou. Protiprávným je také odvážení celých sbírek, obrazáren, museí, knihoven atd. i jednotlivých kusů.

Otevřených a nehájených míst není dovoleno bez zvláštních důvodův ostřelovati. Míst, v nichž se nepřítel zahradil, lze dobývati teprve po výzvě ku vzdání se, aby pokojné obyvatelstvo zavčas je mohlo opustiti.

b) Soukromé vlastnictví i osob vojenských těší se po názorech dnešního mezinárodního práva nedotknutelnosti jako vlastnictví osob soukromých. V protivě k názorům dřívějším není a nemá dnes býti nějakého kořistního a drancovacího práva ve válce pozemní. Statky osob soukromých, hodící se k vedení války, kromě peněz a cenných papírů, mohou sice býti vyvlastněny, buď hotově aneb pokázkami, zabráný bez náhrady však býti nemají. Dobrý mrav válečný zakazuje kořistění a plenění i tehdy, bylo-li místo vzato útokem.

Až do dob nejnovějších bylo rozlišováno mezi nepochybně oprávněným kořistěním statků veřejných a mezi neoprávněným kořistěním statků osob soukromých. Mezi oběma bylo sporné pole, o něž zápasila stará a tvrdá praxe kořistní a moderní idea právní. Ke statkům těm náležely: movitý majetek bojujících, zajatých a mrtvých, movitý statek v místech opevněných, útokem vzatých, naturalie sloužící za opatření vojska a p. v.

Než odjímání soukromého vlastnictví přemoženým aneb padlým, jak již vzpomenuto, ačkoliv až do dob nejnovějších bylo v obyčeji, dnešní válečná praxe neschvaluje. Pokud jde o zabrání soukromého vlastnictví naturalií, lze říci, že rozhoduje o tom potřeba. Potřebuje-li jich vojsko vítězovo, může je, jsou-li majetkem soukromým, vyvlastniti, arci za příslušné odškodnění, a pak nelze ovšem mluvit o kořisti.

Ze těchto ustanovení mezinárodního práva se vždy ve válce nedbá, jest smutným faktem, který má v sobě již svůj trest, jak ukázalo se to na př. při bezpotřebném ničení potravin ruským vojskem. Velitel Hindenburg prý rozkázal, po zásadě „vae victis“ zásoby chleba od Rusů petrolejem polité dávatí ruským zajatcům.

Vlastníkem ve válce zabraných statků není jednotlivý voják, ani oddělení, nehledíc ovšem k potravinám hned spotřebitelným, nýbrž jeho velitelství respect. stát dle zásady: „bello parta cedunt reipublicae“. Kořist učiněná ve válce pozemní, na rozdíl od války námořní, nepotřebuje nijakého soudního uznání.

c) Nejdůležitější výjimkou ze zásady nedotknutelnosti soukromého vlastnictví, již omezuje pouze účel války, jemuž zásada tato ovšem ustoupiti musí a pro který osoby soukromé nemohou se zpěčovati zásahu nepřítelovu ve svůj majetek a jeho poškození, jest právo nepřítelovo na rekvisice a kontribuce. Obyvatelstvo zabraného území může býti vítězem nuceno k naturálním dávkám, pokud jich potřebuje, tedy pokud jich účely válečné vyžadují, za něž ovšem se jim má dostati odškodněného, a tím liší se rekvisice od kořistění. Předměty těchto dávek jsou hlavně prostředky výživné, oděv, obuv a prostředky dopravní. Jako se musí dostati vojsku v zemi zabrané přístřeší, tak i těchto prostředků, pokud jich samo postrádá a potřeba toho žádá. Druhdy rekvirovalo se bez náhrady po zásadě, že válka má válku živiti a zabrané území potřeby okkupujících sborů hraditi. Nebyla známa povinnost, že o opatření vojska jest se starati válčící straně, což při nedostatečné komunikaci ani nebylo dobře možno; nebyla známa ani povinnost náhrady za rekvisici. Ještě ve válkách napoleonských bylo v tomto smyslu rekvirováno, tak že obyvatelstvo osazené země bylo jednoduše nuceno starati se o potřeby francouzských vojsk. Také dnes je nezřídka rekvisice nutnou, není však ponechána podřízeným orgánům, nýbrž ustanovuje ji nejvyšší velitelství vítězného vojska. Děje se za assistance domácích občanských úřadů, poněvadž majetkových poměrů jsou znalí, a odškodnění platí se hotovými, aneb poukázkami na příští zaplacení buď státem domácím aneb nepřítelem, což závisí na podmínkách míru. O rozsahu rekvisice rozhoduje výkonná schopnost země zabrané, k níž nutno přizíráti.

Kontribuce jsou dávky peněžní, ukládané vítězem obcím zabraného území, jež liší se od rekvisic tím, že nejsou vyvlastněním předmětů bezprostřední potřeby, nýbrž přímým vybíráním peněz, jež není odvislo od potřeby, jako tomu při rekvisicích. Také kontribuce bývaly druhdy neomezené a byly vlastně pleněním, poněvadž ochrana cizího majetku nebyla známa a kořistění a plen dovoleny, a proto známy byly spíše pode jménem výpalného. Kontribuce dnešní jsou zhumanisováním dřevního práva, plenění a výpalného. Dnes neukládají se více kontribuce a rekvisice v tom smyslu, aby byly libovolným obohacením vítězovým a tudíž právem kořistním, neboť tomu odporuje zásada, že válka vede se proti státu, a

nikoliv proti soukromým osobám. Zejména není vítěz oprávněn náklady války krýti tím, že zasahuje do majetku soukromníků státu nepřátelského. Proto potkáváme se i s míněním, že kontribuce jsou dle dnešního mezinárodního práva nepřipustny. A tomu je skutečně tak, jedná-li se o kontribuce, jež nejsou ničím jiným, leč jen kořistěním a libovolným obohacováním vítěze. Ukládají-li se však z jiných důvodů, jako na př. aby byly ekvivalentem daní, naturálních dávek, jež má obyvatelstvo dodávati a nedodává, aneb jsou-li spravedlivě uloženým trestem,¹⁾ nelze proti jejich přípustnosti namítati a jsou právem vítězovým. Někteří připouštějí kontribuce i z důvodů, zastrašiti obyvatelstvo od vzpoury a tím působiti i na vládu země. Lze-li toho kontribucí dosíci, tím méně lze proti ní se stanoviska práva namítati.

Také kontribuce má se vybírat jen tak, že se příjem její potvrdí od vyšších vojenských úřadů, za assistance civilních úřadů země, ve výši přiměřené silám země, což, má-li kontribuce účelu svého dosíci, není úkolem vždy snadným.

2. V e v á l c e n á m o ř n í.

Pokud jde o válečné prostředky a právo válčících stran, hledíc k osobě nepřítelově, neliší se válečné právo války námořní od práva války pozemní. Jinak však tomu jest v příčině soukromého majetku nepřítelova.

a) Válečné právo války námořní v příčině kořisti liší se podstatně od práva ve válce pozemní, neuznávajíc zásady o nedotknutelnosti soukromého vlastnictví, jež nejsou chráněno právem neutrální, propadá zabrání (appropriaci) moci nepřátelské. Nechrání ho ani níže uvedená 11. a 12. konvence druhé konference haagské. Toto právo dnes, jako jindy, ne-li u větší ještě míře praktikované, slove právem dobré kořisti a předmětem jeho jsou přirozeně obchodní lodi příslušníků nepřátelského státu a jejich zboží, respektive válečný kontraband, určený nepříteli, i kdyby naloděn byl na lodi neutrální. Deklarací pařížskou z r. 1856 stanoveno, že nehledíc ke kontrabandu, podléhá ve válce námořní zabavení jen ten statek příslušníků nepřátelského státu, který se plaví pod vlajkou nepřátelskou. O lodích válečných a

¹⁾ Bruselská deklarace čl. 41.

jejich nákladu jako majetku veřejném rozumí se tak samo sebou. Majetek nepřátelský však pod vlajkou neutrální a majetek neutrální pod vlajkou nepřátelskou má býti svoboden. Zásady té šetří dnes všechny státy, dále se však nepokročilo.

Užití práva kořistného může však navždy aneb jen v určité válce mezistátními smlouvami býti vyloučeno, ač zřídka se tak stává. Dnes se pravidelně udílí nepřátelským obchodním lodím jen určitá lhůta, aby se dostaly v bezpečí. Lodi opustivší přístav před uplynutím této lhůty, aneb nastoupivší cestu před vyhlášením, ponechávají se na pokoji.

Právo kořistní náleží lodím válečným, lodím obchodním ve válečné proměněném a sborům pozemním, pokud s pobřeží je lze vykonávati. Jakmile podezřelé lodi dáno znamení, aby zastavila a vlajku vyvěsila, vstoupí na ni poselstvo lodi nepřátelské, která ji zastavila, zjistí státní příslušnost její i jejího nákladu. Je-li příčina k zabavení, dopraví se loď do nejbližšího přístavu státu, který ji svým loďstvem zabavil. Klade-li odpor prohlídce, může býti potopena, což lze učiniti i tehdy, kdyby doprava lodi zabavené pro loď zabavující byla nebezpečnou. Zájemný soud zabavujícího státu vynáší nález o tom, zda zabavení to bylo oprávněno.

Rozsudkem tím přechází vlastnictví lodi, po případě i nákladu na stát, který ji zabavil. Složení soudu zájemného a jeho řízení jest stanoveno vnitřním zákonodárstvím.¹⁾ (O rakousko-uherských soudech zájemných bude promluveno níže.) Právo dobré kořisti lze vykonávati na volném moři a ve vodách, kde se válka vede, a počíná výpovědí války, po případě svrchu zmíněnou lhůtou (indult). Nesmí se konati v teritoriálních mořích a vodách neutrálnů. Právo to se omezuje smlouvami a zvyky mezinárodně ustálenými, jako na př. že lodi na vědeckých cestách, pokud plní pouze své kulturní povstání, nepodléhají zabavení. Zvláštní exempci z práva dobré kořisti těší se také lodi rybářské, pokud nejsou podezřelé, že účastní se nepřátelství, a neprovozují obchodu rybami, a lodi nemocniční.

O zabavení lodi a zboží naloděného rozhoduje jejich nepřátelský charakter, který spíše lze poznati při lodi, než

¹⁾ Frant. šl. Liszt. I. str. 153. násl.

při jejím nákladu. Státní majetek jest ihned válečnou kořistí a nepodléhá soudnímu rozsudku zájemného soudu. Lodi la-
pačské mohou dnes učiniti dobrou kořist, jen nepřistoupil-li
stát, jemuž náleží, k pařížské deklaraci.

Právo ve válce námořní neučinilo dosud toho pokroku, jaký učinilo právo ve válce pozemní. Jest dosud spleť a namnoze i libovolné, jak se s tím i v dnešní válce potká-
váme, a bude jím tak dlouho, dokud bude přípustno za-
bírati na moři i soukromý majetek. Jediné tím lze prakticky
řešiti otázku nedostatečnosti práva války námořní a z ní
pochodících nesčetných sporů, jež vyvolává v každé válce
stranné rozhodnutí zájemných soudův o neutrálním nebo ne-
přátelském charakteru zabavených lodí a jejich nákladu.
Dokud nebude zásada o nedotknutelnosti soukromého ma-
jetku ve válce námořní všeobecně chráněna mezinárodními
smlouvami, jest si aspoň přát, aby pro ni bylo praco-
váno zvláštními smlouvami, jako se stalo smlouvou mezi
Itálií a Spojenými státy severoamerickými r. 1871, která
článkem 12. zaručuje vzájemné šetření soukromého vlast-
nictví, a aby brzy byl zřízen odvolací mezinárodní soud
kořistný, který by nálezy kořistných soudů jednotlivých
států revidoval (12. konvence druhé haagské konference
z r. 1907).

b) Hledíc k osobě nepřítelově jest právo válečné ve
válce námořní dnes za jedno se zásadami válečného práva
ve válce pozemní. Třetí konvence první haagské konference
přiměřeně rozšířila pravidla, smluvená státy evropskými
i mimoevropskými r. 1864 v Ženevě, v příčině zlepšení
osudu raněných a nemocných ve válce pozemní, také na
válku námořní.¹⁾ A desátá konvence druhé konference
haagské, přihlížejíc ke změnám, jež nastaly upravenou
konvencí ženevskou z r. 1906, doplnila zmíněnou třetí
konvenci první haagské konference ne-li zásadně, aspoň
v podrobnostech. V 28 člancích jedná o trosečnících,
raněných a nemocných ve válce námořní a staví je na
roveň raněným a nemocným ve válce pozemní. Dále jedná
o personálu a materiálu službě jejich určeném a ukládá,
aby ho stejně bylo šetřeno, jako ve válce pozemní.

¹⁾ Srov. III. 1. c).

c/ Pokud se týká řádu kořistných soudů v Rakousko-Uhersku, sluší připomenouti, že až do roku minulého (1914) spravovaly se císařským nařízením ze dne 21. března r. 1864. Dnes platí pro ně nařízení celého ministerstva, schválené nejvyš. rozhodnutím ze dne 24. listopadu r. 1914. K vynášení nálezu o nepřátelských a podezřelých lodích a jejich nákladu, zabavených v této válce rakousko-uherskými lodmi, ustanovuje se kořistní soud první stolice v Pulji a vrchní kořistní soud, jako druhá stolice, v sídle ministerstva vojenství námořního odboru. Rád těchto kořistných soudů, jimž jest rozhodnouti o tom, zdali zabavení lodí nebo zboží naším válečným loďstvem řádně a právem se stalo, obsahuje devět paragrafů, v nichž jsou přesná ustanovení o složení kořistných soudů a jejich agendách. K instrukci procesu slouží vyšetřovací komise v Pulji. Řízení kořistných soudů jest tak zvaný reklamační proces, spočívající na zásadě, že interestům jest dokázati, že zabavení lodí a zboží stalo se neprávem. Důsledek zásady této jest ten, že lodi a zabraný náklad, jež jako podezřelé byly zabaveny, mohou vždy býti prohlášeny za dobrou kořist, jakmile podezření nemohlo býti odstraněno. Soudy ty i při svém národním složení mají úkol mezinárodní, a proto pravidlem jejich nálezu má býti právo mezinárodní.

Zní-li rozsudek na zabavení, jest loď a zboží, nebo jedno či druhé dobrou kořistí státu zabavujícího. Z výtěžku jejího připadá část státní pokladně, část zájmači respective jeho mužstvu. Pravidla o repartici nemají mezinárodního významu. Zpravidla dostanou se mužstvu a důstojnictvu lodi, která dobrou kořist učinila, dvě třetiny jejího výtěžku.

VIII. Styky a smlouvy válčících stran.

1. Ačkoli se válkou dosavadní pokojné styky obou válčících stran přerušují, přece nelze tvrditi, že by se zcela rušily, zejména že by všechny smlouvy za své vzaly, jak se k tomu klonila starší doktrina. Ani ve válce nepozbývá právo a právní řád své platnosti a styky národů jsou tak pevné, že ani válka nemůže je zcela zlomiti. Jisté smlouvy, zejména politického rázu, jichž podmínkou jest mír, ovšem

se ruší, jiné, které jen pro případ války uzavřeny byly, aneb které slouží soukromým zájmům, ano dle okolností i smlouvy obchodní a jiné trvají, byť i nebyly vždy pro zuřící válku proveditelné. I během války však dostavují se okolnosti, které válčící strany nutí ke smlouvám, jež mají za účel buď po celou dobu války jisté poměry upravit, aneb jen přechodných opatření docílit. Dle toho lišíme mezi kartely, t. j. smlouvami uzavřenými pro případ války, a smlouvami uzavíranými ve válce. Tyto jsou zase buď všeobecné, vízící po celou dobu války, nebo zvláštní, týkající se jednotlivých, přechodných úkonů.

Kartely týkají se vzájemné ochrany poddaných, poštovníctví, parlamentářů, nepoužívání zbraní smluveného druhu, zajatců, neutrality jistých částí území a jistých osob. Předmětem smluv ve válce uzavřených bývají ochranné listy, smlouvy o kontribuci, výměně zajatců, kapitulace a smlouvy o příměří a klidu zbraní, dohody o pohřbívání padlých atd.

Pro všechny tyto válečné smlouvy platí svrchu uvedená zásada přirozeného práva: *etiam hosti fides servanda*, po které uzavřená smlouva tak, jak se stala, má být dodržena. Nedodrží-li jedna strana smlouvy, není jí vázána ani strana druhá, aniž by bylo třeba, aby ji dříve vypořádala. Jak se má smlouva uzavřít, závisí na vůli uzavírajících.

2. Konvence zvláštní, uzavírané parlamentáři válčících stran, nepotřebují ku své platnosti ratifikace státní moci; stačí, souhlasí-li s ní vojenské velitelství. Kartely a nezřídka i smlouvy ve válce uzavřené, jež mají být závaznými po celou dobu války, potřebují ratifikace vlády. K zesílení a zajištění smluv slouží rukojmí a zástavy. Pro některé druhy smluv vytvořila se jistá pravidla, jichž ovšem nutno dbáti a o nichž zvláště jest pojednati. Jsou to zejména:

a/ Smlouvy o příměří (armistice) na delší dobu a pro celé nebo větší části bojiště, jež pravidelně se uzavírají za tím účelem, aby mohlo počítí jednání o mír. Lišíme je od předchozího klidu zbraní (*suspension d'armes*) některých vojenských oddělení. Obě však jest brzdou válečné akce a po smluvenou dobu nedovoluje válečným stranám útočiti, aneb na nepřátelském území postupovati. Jakmile však lhůta smluvená vypršela, lze hned v nepřá-

telství pokračovati. Týká-li se smlouva o příměří všech vojenských sborův a celého bojiště, jsouc přerušením války, potřebuje ke své závaznosti ratifikace vlády státu válčícího, poněvadž jest analogií smlouvy o mír, o němž rozhoduje jenom suverenní moc státní. Klid zbraní, jsa opatřením toliko vojenským, této ratifikace nepotřebuje; stačí souhlas vojenského velitelství. Určité formy není, stačí vzájemné prohlášení obou stran, že zdrží se po jistou dobu nepřátelství a obě strany bona fide dle ustálené praxe je mají vykládati. Závažnější smlouvy o příměří dějí se písemně, což jest dnes při příměří všude obvyklo a také správně. O obsahu smlouvy o příměří rozhoduje vůle uzavírajících. Násilí války se jí zastavuje, stav válečný však trvá dále. Omezení, které se vojsku ukládá, připouští pouze přísný výklad, poněvadž s násilnou povahou války je těžko slučitelné. A proto status quo válečné akce sice musí býti zachován, válčícím stranám se však nebrání, není-li tak blíže vymezeno, aby v době příměří nekonaly to, co není útokem nebo válečným postupem, na př. aby nesesilovaly svého postavení, necvičily nováčků, nedovážely potraviny, neopatřovaly si nových válečných sborů, neopevňovaly se aneb opevnění neopravovaly atd. To vše mohou činiti v míru, tedy i za doby příměří. Není-li tak výslovně ve smlouvě o příměří dovoleno, zakazují se výslovně styky obou vojsk. Také v okupovaném území trvá za doby příměří status quo. Aby se zamezily třenice obou nepřátelských vojsk, jež snadno by k porušení příměří vésti mohly, stanoví smlouva demarkační čáru, kterou příslušníci ani jednoho ani druhého vojska přestoupiti nesmějí. Trvání příměří smlouvá se buď na určitou dobu, anebo na lhůtu neurčitou a výpověď do dne a hodiny, čemuž, jakož i všem smluveným podmínkám příměří nutno co nejsvědomitěji dostáti, a to tím spíše, že příměří bývá nezřídka cestou k míru.

b) Smlouvy o výměně zajatců spočívají zcela na libovůli válčících stran, zda jsou ochotny a za jakých podmínek, zajatce směniti aneb propustiti. Právní závaznosti k tomu není. Poněvadž výměna spočívá na myšlence, aby škody zajetím způsobené se vyrovnaly, smlouvají se válečné strany o podmínkách směny v ten smysl, aby za to, co dávají, dostalo se jim plné náhrady buď co do množství aneb co do jakosti zajatých. Děje se tedy výměna,

bud' že za stejný počet zajatých téže vojenské hodnosti dá se zase stejný počet zajatců, aneb za menší počet důstojníků smění se více prostých vojáků, aneb se zajatci směňují za peníze a potraviny atd. Lze-li směněných zajatců v téže válce ještě použiti, rovněž závisí od smlouvy (amer. váleč. čl. 105. a násl.). Se smlouvami tohoto druhu potkáváme se častěji teprve ve druhé polovici XVII. století.

c/ Smlouvy kapitulací mají za předmět nepodmínečné (vzdání se na život a smrt), neb podmínečné vzdání se vojenského tělesa, místa (pevnosti) aneb lodí válečné. Forma těchto smluv je zpravidla písemný návrh vzdávajícího se odpůrce a písemné prohlášení toho, jemuž se vzdal, že k návrhu a podmínkám přistupuje. Úmysl se vzdáti oznamuje se nepříteli vztyčením bílé vlajky. Právo smlouvu kapitulací uzavřítí mají vůdcové obou válčících stran a oběma jest podmínkám smlouvy svědomitě dostáti. Kapitulující strana smí však ke smlouvě přistoupiti teprve, když byla vyčerpala všechny prostředky odporu. Kapitulace ve volném poli, k níž i dnes dochází, nebyla dříve známa. Jen pevnosti, nemohouce se udržeti, mohly se vzdáti, než moderní válečná technika tento názor překonala. Obyčejnou podmínkou kapitulace jest vydání zbraní a místa, a kapitulující stávají se zajatci. Kapitulace, které by byly na újmu vojenské cti, mají se odmítnouti.

d) Ke smlouvám válečným patří také ochranné (salva guardia) a průvodní listy (sauv-conduit). Ochranným listem zaručuje velitel nepřátelských vojsk jistým osobám neb věcem odpůrcovým ochranu proti jistému druhu nepřátelství se své strany, aneb poskytuje jim živou ochranu vysláním svého vojska. Listiny toho druhu předpokládají, že osoby jimi chráněné budou se pokojně chovati a věci chráněných že nebude použito k válečným účelům. Průvodní listy opravňují osoby, jimž byly vydány, k tomu, že se mohou odebrati na místa, k nimž přístup jiným osobám bez nebezpečí vojenského napadení není dovolen. Listů toho druhu nesmí býti zneužito a platí pouze pro osoby, místa a věci v nich určité vytčené. Také vydávají se průvodní listy pro náklady, jež smějí býti vojenskou čarou provezeny.

Všecky tyto listiny jsou kdykoliv odvolatelný a vlastníku jest se přísně podrobiti všem v nich stanoveným podmínkám. Nesmí jich býti zneužito ke zjevnému nebo tajnému nepřátelství (vyzvědačství), neboť jinak propadá vlastník válečně-právním opatřením. Smrt anebo změna v postavení velitele, který je vystavil, na platnosti jejich nic nemění, poněvadž účinnost propůjčuje jim vojenský úřad, nikoliv osoba vystavovatelova. Platí pro dobu, pro kterou byly vydány.

Průvodní listy na dopravu nákladu nejsou vázány na osobu dopravovatelovu, přenesení jich však na osoby podezřelé a jakýkoli podvod činí je neplatnými.

e) K válečným smlouvám dlužno přičítati také smlouvy kontribuční a rekvisiční, jež uzavírají se mezi velitelem a obyvatelstvem zabraného území o dodávkách a úkonech, jimiž jest obyvatelstvo vojsku nepřátelskému povinno, a konečně

f) smlouvy o propuštění a výkupném zabavených lodí (contrats de rachat), uzavřené mezi zájmatelem a bývalým vlastníkem kořisti. Smlouva ta obsahuje ustanovení o výkupném, k němuž se zavazuje vlastník lodi, a nárok, aby propuštěná loď až do zakončení ve smlouvě označené cesty nebyla zabavována. Smlouva vyhotovuje se ve dvou stejnopisech, pro kaptora jako dlužní úpis, nebylo-li výkupné hotově složeno, a pro kapitána lodi propuštěné (ranzionované) jako průvodní a ochranný list k další, smlouvou stanovené plavbě.

IX. Ukončení války a uzavření míru.

1. Účelem války jest dosažení spravedlivého a trvalého míru, neboť již Salust dí, »sapientes pacis causa bellum gerunt« a sv. Augustin: »non pacem queri, ut bellum exerceatur, sed bellum geri ut pax acquiratur“. Mír jest počátkem nové epochy v životě národů, jest počátkem nových, aneb upevněním starých práv, a do té míry mají války veliký vliv v mravním a právním životě národů. Proto případně srovnává Baco vliv války na zdraví státu s účinky pohybu na lidský organismus. Jakmile vítěz dosáhl splnění účelu války, buď že útočného nepřítele od-

razil, aneb při útočné válce došel spravedlivých požadavků, jež ho k válce vedly, a poražený nepřítel slíbil nahraditi škody válkou způsobené, jest jeho povinností od války ustáti a není mu po zákonu mravním dovoleno, osobovati si nad poraženým nepřítelem nějaké nové právo, kterého před válkou neměl. To jest také požadavkem politické ethiky.

Než začasť bývá válka důvodem nových, původní předmět sporu přesahujících práv a požadavků, jež stupňují se v poměru k obětem a nebezpečí, jež válka i vítězovi ukládá, a proto i na tyto zvýšené požadavky, má-li k míru dojíti, jest poraženému přistoupiti. Neboť z válečného rozhodnutí není odvolání a válka jest poslední instancí v životě národů. Ano v dějinách nezřídka i s tím se setkáváme, že vítězství nesklání se vždy na stranu práva. Ale i v tom případě má mír příčinu k válce odstraniti a přivoditi skutečné smíření. Tři jsou cesty, které z války k míru vedou.

a) Buď skončí se válka neformálně tím, že obě strany zastaví skutečně nepřátelství a bez smlouvy obnoví se status quo před válkou aneb *uti possidetis*, t. j. právní poměry zůstanou takovými, jakými byly při ukončení nepřátelství. Jakkoli jest si přáteli smlouvy, která by pokojné soužití znepřátelených států urovnala, přece není jí k ukončení války nezbytně třeba. Roku 1801 přerušil car Pavel tímto způsobem válku s Persií, kterou jeho předchůdkyně Kateřina II. začala. V novějších dobách zastaveno bylo beze smluv nepřátelství mezi Francií a Mexikem, mezi Španělskem a republikou Chile atd. Předmět sporu je nevyřízen a každá strana drží se svého názoru, nepřivodila-li již válka jeho rozhodnutí, na př. zabráním sporného území. Základem pokojného stavu je skutečná držebnost soupeřů, jaká byla v době, kdy se nepřátelství skončilo (*status, quo post bellum res sunt*).

b) Válka skončí také úplným a bezpodmínečným podrobením protivníkovým (*debellatio*). S tímto způsobem setkáváme se velmi zhusta ve starověku a ve středověku; avšak ani moderní mezinárodní právo se mu nepřičí, nelze-li s poraženým nepřítelem uzavřítí mír, zájmům vítězovým přiměřený. Moderní *debellatio*, zničení politické existence nepřítelovy, není však *deditio* v římsko-právním smyslu,

jak formuli její na př. popisuje Livius.¹⁾ I v době nejnovější skončeny tak války na př. podrobením království obou Sicílií (1859), království hannoverského, Kurhessenska (1866), papežského státu (1870), republiky transvaalské a oranžské atd. Poražený stát přivtělí se ke státu vítěznému a jeho politická existence zaniká. Moc státní přechází na vítěze, proti čemuž může poražený suverén protestovati. Nad osobami, jako v dobách dřívějších, a nad soukromými právy obyvatelův ovšem vítěz práva nenabývá, leč jen pokud je měla vláda dřívější.

c) Nejčastěji však končí válka formálním mírem (*traité de paix*). Jest to slavnostní smlouva, kterou válčící státy prohlašují, že válka skončila a že stav míru zase obnoven a za jakých podmínek se tak stalo. Poněvadž se tím pravidelně nezbavuje poražená válčící strana své politické samostatnosti, liší se mír smlouvou učiněný od úplného podrobení protivníkovy. Co do obsahu jsou smlouvy o mír, jež podléhají téměř mezinárodním právním pravidlům, jako jiné státní smlouvy, a jsou jejich nejstarším druhem, stejným pravidlům, jež mezinárodní právo pro smlouvy státní stanoví; jsou buď pouhým uzavřením míru (*paix pure et simple*), aneb, což bývá pravidlem, smlouvami podmíněnými, stanovíce mír jen za jistých podmínek. Zejména bývá takovou podmínkou míru změna dosavadní držby území, náhrada válečná, uznání jistých práv a j. v.

2. Otázku, kdo jest oprávněn smlouvu o mír uzavírat, zodpovídá ústavní právo jednoho každého státu, a lze všeobecně říci, že ten, kdo jest oprávněn válku vypovídati, jest také oprávněn mír uzavírat. *Jus belli et pacis* jest právo nedílné. V Rakousko-Uhersku jest to dle státního zák. zákonů z 21. prosince 1867 ř. z. č. 145. *praerogativou* koruny.

3. Míru předchází nezřídka dosti dlouhé jednání o jeho podmínkách, a proto rozlišujeme mezi definitivním a *preliminárním* mírem. Ku předchozímu jednání o mír je pravidelně třeba intervence některého neutrálního státu, který nabídne v té příčině své dobré služby, prostřednictvím, aneb přímou intervencí u obou válčících stran. Má-li však k míru dojít, jest třeba, aby tato intervence

¹⁾ L. c. I. 38.

byla přijata a aby byla k tomu volena vhodná doba. Jednání to děje se pravidelně u prostředníka a nepodléhá pevným pravidlům, leč snad jen tomu, že strana poražená nabízí vítězi co nejméně, tento však naopak chce dosíci pokud lze nejvíce. A s těmito úmysly vstupují zmocněnci válčících stran ve vyjednávání a podávají své podmínky míru, jež ustálí se teprve během vyjednávání a když bylo pak o nich po stránce diplomatické a vojenské zrale uváženo. Jsou-li předběžné podmínky míru válčícími stranami přijaty a podepsány, mají pro kontrahenty již týž účinek, jako smlouva definitivní. Předmětem jejich jsou otázky týkající se území a práv, jež má poražená strana postoupiti, a otázky odškodnění válečných výloh.

Prostředky takto praeliminovaného míru sdělí se s neutrálními státy, nejsou-li při konferenci nebo kongressu mírovém již zastoupeny, aby je seznaly, Neutrální mocnosti buď s nimi souhlasí, aneb, jak často se děje z důvodů politických, proti nim protestují a do jednání o mír se vměšují. Tak protestovala Anglie a Rakousko-Uhersko proti praeliminárnímu míru, který uzavřelo r. 1877 Rusko po válce s Tureckem a který proto byl definitivním mírem berlínským valně v neprospěch Ruska změněn.

4. Mír definitivní obsahuje články všeobecné a zvláštní. Články všeobecné jsou pravidelně u všech smluv totožny. Obsahují všeobecná ustanovení o tom, že se stav válečný končí, o výměně zajatcův, o obnově obchodních styků; dále obsahují doložky, týkající se vzájemné amnestie, t. j. že obě strany ustupují od trestního pronásledování politických a vojenských násilností, jež ve válce byly spáchány, zkrátka o všech poměrech, jež nutno po každé válce upravit, aby zase nastal poměr přátelského soužití států.

Články zvláštní obsahují nutné podmínky míru, jichž pro rozmanitost důvodů války nelze uváděti. Povšechně lze jen říci, že upravují otázky, týkající se území, jež přemožený stát ustupuje, náhrady válečné a p. v. Provádění těchto článků a výhrady v nich učiněné dějí se tak zv. separátními články a dodatky, jež mají stejně závaznou moc jako články hlavní, a jsou buď tajné nebo veřejné. Forma definitivní smlouvy o mír či akta mírová, jejíž působnost počíná dnem ratifikace vlád, mezi nimiž byla uzavřena, jest asi tato: Nejprve uvádějí jména plnomocníků,

kteří jménem svých vlád mír uzavírají, a uznavše jejich plnomoci za správné, přecházejí dnes ihned in medias res. Druhdy uzavírán byl mír ve jménu Nejsvětější Trojice, aneb, uzavíral-li se s nevěřícími, ve jménu Božím a akta oznamovala slavnostním způsobem všem, kdož na tom zájem měli, ukončení stavu válečného a obnovení míru. Tak na př. ještě mír cařihradský počíná slovy: *Au nom de Dieu Tout-Puissant, mír bádenský ze 7. září 1714: in nomine Sacrosanctae Trinitatis, Patris, Filii et Spiritus S. Notum sit universis.* Známa instructio pacis Monasteriensis z roku 1648 oznamuje: *notum sit omnibus et singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse potest atd.* Následovalo pak líčení války: *ferale bellum cum multa sanguinis Christiani effusione et plurimarum provinciarum desolatione.* .., jež končilo ohlášením formule míru: *pax sit christiana, universalis et perpetua veraque amicitia.*

Dnešní diplomaté nepokládají tyto slavnostní formality, jimiž dostávalo se smlouvě o mír rázu náboženského a zvýšené sankce, za nutné a začínají je ihned zvláštními články, obsahujícími vlastní podmínky míru. Následují články všeobecné, zejména o amnestii, a končí se zase články zvláštními (*clauses de réserve*) o jazyce a formalitách smlouvy a o způsobu provádění snesených článků. Poslední stanoví způsob, místo a lhůtu ratifikace.

5. Smlouva definitivní má konečný a normativní charakter, vyřizujíc zásadně a úplně sporné body buď na základě stavu, který byl před válkou, aneb na základě nové úpravy dřívějších poměrů, jež nastala válkou. Smlouva o mír jest kompromisem, poněvadž by nikdy k němu nedošlo, kdyby smlouvající se strany ze svých požadavků neslevily. A kdyby se ani o tom nezmiňovala, jak se také stává, zakončuje spor válčících stran a tím se podstatně liší od smluv o příměří, jež smlouvě o mír předcházejí, a v tom záleží její ethický význam. Jest odpuštěním a zapomenutím jak příčin k nepřátelství, tak i běd, jež toto způsobilo. Zastavuje nepřátelskou akci, rekvisice a kontribuce válečné, a strany se smířivší nabývají zase dřívějších práv a zemí, pokud zvláštní články smlouvy o tom jinak nestanoví. Mír má býti mírem Božím, *treuga Dei*, neboť věřící nemůže připustiti, že rozhodnutí zbraněmi jest pouhou hrou slepé náhody, nýbrž posléze přece jen výsledkem dějinné a pro-

videncielní nutnosti, a odtud potkáváme se v dobách výryplného středořeku se vzpomenutou slavnostní a náboženskou formou smluv mírových.

Mír není počátkem nového právního poměru mezi státy, které jej uzavřely, nýbrž obnovením stavu před válkou, pokud výslovně články smlouvy mírové nebyl změněn. A proto vstupují mírem v život zase všechny smlouvy, jež státy před válkou uzavřely. Jest však žádoucí, a dnes děje se tak pravidelně, jako na př. v míru frankfurtském r. 1871, aby se ustavila komisse ze zástupců obou o mír se smluvivších stran, která by všechny jejich smlouvy prohlédla a úředně stanovila, která z nich dosud platí a která snad válkou a mírem byla zrušena. Také jest žádoucí má-li býti mír požehnaným stavem pokoje mezi národy a státy, aby jeho podmínky buď nedopatřením nebo zúmyslně nebyly sestaveny tak nejasně, že by jejich provádění mohlo zavdati příčinu k válce nové. Je-li tomu tak, mluvíme o míru shnilém.

6. Mír dotýká se nejen státův a vlád, které jej uzavírají, nýbrž i poddaných a mocností neutrálních. Poddaným jest se podříditi podmínkám míru, i když jim ukládají značné oběti a změny soukromých práv. Moci neutrální zbavuje mír různých omezení, jež jim cizí válka ukládala. Mají však nároky, poněvadž mírem zaručená amnestie přizívá toliko ke stranám válčícím, neutrální se nedotýkajíc, na odškodnění, byla-li neutralita některou válčící stranou porušena.

Jsou také případy mírových smluv, v nichž ujedná se toliko stav míru, a vyrovnání sporných záležitostí ponechává se na dobu pozdější. Takovým jednoduchým mírem, jenž valně se neliší od smlouvy o příměří, byl v době novější mír bukureštský ze dne 3. března 1886, jímž ukončena válka bulharsko-srbská.

7. Porušení sjednaných praeliminarií aneb definitivní smlouvy o mír před její ratifikací opravňuje uraženou stranu k tomu, aby jednání o mír pokládala za nezávazné, v nepřátelství pokračovala a vedla si vůbec tak, jako by mír uzavřen nebyl. Válečné počiny některé válečné strany na vedlejším bojišti anebo na moři po uzavření míru, dopustí-li se jich vojsko aneb loďstvo, nemajíc známosti o tom, že mír byl uzavřen, nemají na mír vlivu, opravňují však

poškozenou stranu žádati náhradu. Nepřátelské projevy po uzavření míru, dějí-li se vědomě, mohou býti příčinou nové války.

Smlouvě o mír jest ve všech kusech svědomitě dostáti. Platí pro ni, jako pro jiné smlouvy, zásada nedílnosti, jestliže smlouva sama toho nevylučuje. Splní-li se některé body této smlouvy jen nedostatečně, má poškozený stát právo domáhati se jejího úplného naplnění a dovolávati se za tím účelem pomoci garančních mocností. Teprve tehdy, nemají-li tyto kroky výsledku, jest celá smlouva o mír nicotna.

Jinak vše, co platí o smlouvách vůbec, a všechny směrodatné právní normy stanovené o trvání státních smluv platí také v příčině smlouvy o mír, zejména jedná-li se o její změnu neb zrušení. Nemožnost dostáti podmínkám míru není porušením jeho smlouvy, neboť i zde platí zásada: „*ultra posse nemo tenetur*“.

X. Postliminium.

1. Účelem míru jest zavedení bývalého právního stavu a spořádaných poměrů v zemi, jež válkou byly přerušeny. Avšak i bez uzavření míru mohou porušené právní poměry vrátiti se do svých kolejí, a to tím, že buď ještě během války, aneb po zastavení dalšího nepřátelství, aniž se tak stalo formálním mírem, zabrané území přechází zase v držení domácí vlády. V obou případech mluvíme o oživení právních poměrů na základě *jus postliminii*. *Postliminium* jest právo, jímž docházejí osoby, věci a právní poměry, jsouce osvobozeny z moci nepřátelské, zase bývalého právního stavu, čili je to celek účinků, jež skutečnost nepřátelské moci popírají.¹⁾

Postliminium oživuje sice dřívější poměry právní a vlastnické; má-li však násilí býti vystřídáno právem, je třeba zvláštních právních pravidel, a ty právě stanoví *postliminium*. Slovo to mělo v právu římském, z něhož je

¹⁾ Holtzendorf, *Enzyklopädie* str. 1245.

vzato,¹⁾ mnohem menší rozsah, než má v dnešním právu mezinárodním.

2. Římské právo znalo dvojí postliminium: o s o b n í a v ě c n é.

Prvé spočívalo na právní fikci. Starořímské právo válečné přiznávalo se k zásadě, že zabrání osob a statků nepřátelských jest v každém rozsahu dovoleno. Válečný zajatec stal se otrokem a zabraná věc majetkem vítězovým.

Tento názor ovládal celý starověk. Než zásada ta ihned narazila na odpor, jakmile štěstí válečné se obrátilo a zabrané statky dostaly se zase do moci původních vlastníků římských a zajatí občané římští se vrátili ke svým penatům. Právo, jímž osvobozený zajatec nabyl svého dřívějšího postavení, a jež způsobovalo, že věc vrátila se k původnímu vlastníkov, slulo postliminium, jež mělo však i zpětně působící moc v tom smyslu, jakoby občan nikdy nebyl býval zajat, a své občanské právo držel, jakoby nějakého zajetí či zabrání statku nikdy nebylo bývalo.

3. Tohoto osobního postliminia ve smyslu římského práva více není, poněvadž po dnešních názorech nejsou váleční zajatci otroky, za to však uznává moderní mezinárodní právo a) veřejnoprávní postliminium či restituci státní moci, že totiž stát jako takový a jeho moc i v území nepřitelem zabraném dále žije, a b) věcné, soukromoprávní postliminium, týkající se osob, statků a práv soukromých.

Ad a) Jakmile území nepřitelem zabrané jest zase volno, ihned se obnovuje bývalý státní poměr, přestává nepřátelské válečné právo, dřívější státní moc vstupuje zase ve svá práva a povinnosti, a nastávají zase dřívější právní poměry. Hledíc ke způsobu, jak v zabraném území nepřítel vládu vykonával, rozeznáváme hlavně dva způsoby postliminia. Buď nepřítel v osazeném území vykonával pouze právo válečné a správu jeho vedl jen do té míry, pokud

¹⁾ Boëthius vykládá je takto: ut quae a nobis alienata sunt, cum ad hostem pervenerint et ex suo tamquam limine exierint, dein cum redierint ad idem limen, postliminio videantur rediisse. Podstatu římsk. postlimenia stanoví Paulus: Postliminium est jus amissae rei recipiendae ab extraneo et in statum pristinum restituendae inter nos ac liberos populos regesque moribus ac legibus constitutum.

toho válka vyžadovala, nemaje v úmyslu zmocniti se trvale území zabraného, aneb měl úmysl trvale pro sebe území zabrati a dle toho zde vládu svou zřídil. V případě prvním jedná se o přechodnou usurpaci, která pomíjí, jakmile nepřítel zemi opustil ať dobrovolně, ať nedobrovolně, jsa zapuzen buď domácími, neb spojeneckými sbory. Dřívější právní poměry samy sebou se dostavují a legitimní státní moc nastupuje zase ve svá práva a ve své povinnosti. Vypudí-li nepřítele brannou mocí některá neutrální vláda, která není spojencem panovníka zabrané země, jest však v nepřítelství s nepřítelem této země, jest osvobozující válečná moc, která v osvobozené zemi dočasně vládne, oprávněna k součinnosti při obnově veřejného pořádku. Zažene-li obyvatelstvo zabrané země samo nepřítele, jest restaurace veřejných poměrů od něho závislá a bývalá vláda jen za jeho souhlasu může se v její držení uvázati. Nepřítel věda, že zabraného území neudrží, aneb že se mu ho mírem nedostane, zdržuje se pravidelně všech opatření, jež by jednou postliminium zase zrušilo, a ponechává správu, pokud lze, domácímu úřednictvu,

Jinak mají se věci, činí-li nepřítel na zabrané území trvalé nároky a osobuje-li si zde již výsostná práva. Některá z jeho opatření, když se země zase dostala do rukou domácí vlády, postliminium uznává, jiná zamítá. Všecky nepřítelem učiněné správní úkony a opatření v zemi zabrané, které předpokládají plnou suverenitu, jsou pouze provisorní a postliminium je odstraňuje. Jsou to zejména α) politická vláda, jejíž nařízení nejsou pro budoucnost závazná. Každá změna ústavy, jakmile okkupace přestala, padá. V tomto oboru může nepřítel právě tak málo trvalá nařízení vydávati, jako v oboru správy vojenské; všechna politická opatření jsou jen dočasná. β) Jinak mají se věci v příčině práva. Zákonodárná moc sluší nepříteli jen po dobu okkupace a všecky jím vydané zákony mohou býti zrušeny, ovšem se spravedlivým zřetelem k právům soukromým, jež v nich mají svůj důvod. Soudní rozsudky a správní rozhodnutí však nemohou beze všeho býti zrušeny. Vítěz měl právo správy nejen ve svém, nýbrž i ve veřejném zájmu, a proto kassace jeho rozhodnutí a rozsudků vedla by k velikým zmatkům. Roz-

hodnutí a rozsudky, vynesené soudy a úřady, které nepřítel v zemi řádným způsobem dosadil, zejména ne-souvisejí-li s politikou, jsouce významu soukromoprávního, zůstávají v platnosti. Neorganisoval-li však vítěz pravidelnou správu a soudnictví v zemi okupované, aneb nezůstala-li organizace těchto oborů státní činnosti v chodu, připojují se všechna jednání administrativního a soudního rázu k tomu, co bylo před válkou.

γ) Těžkosti působí zejména opatření náro-d o h o s p o d á ř s k á, jež nepřítel v zabraném území zavedl. Přiznati všem závaznou moc, znamenalo by uzná-vati libovůli okkupujícího velitele a jeho úřednictva; uznati všechny za neplatné, bylo by značným stížením rspávy. A proto snaží se mezinárodní právo o jisté vůdčí rnomy. Daně, které byly nepříteli zaplacený, pokládají se za zaplacené vlastnímu státu, v té příčině tedy postlimi-nium nemá působnosti. Působí však, zcizil-li vítěz státní vlastnictví, domény, renty atd., neboť má právo pouze na jeho užívání, zcizovati je však práva nemá, neboť to před-pokládá dokonalé vlastnictví, jež mu dosud nepřísluší. Rovněž nemůže uzavírat v příčině tohoto jmění smlouvy, na př. nájemné na delší dobu, nýbrž jen pro dobu okku-pance Proto soukromník, který toho druhu smlouvy s okku-pantem uzavírá, činí tak vždy s nebezpečím, že jich restaurovaná vláda neuzná, neboť není povinna uznati zcizení svého majetku nepřitelem. Není také povinna uznati na zemi okupovanou uvalené státní dluhy a vůbec všechny ty vládní úkony okkupantovy, jež jsou podstatně politického charakteru. Jinak ovšem má se věc, bylo-li za-brání země mírem uznáno a území to přivtěleno k říši vítězově. Pak jest vítěz oprávněn vykonávati v zemi všechna práva výsostná a s jejím státním jméním jako vladař nakládati.

b) Moderní postliminium, týkající se soukromých osob a jejich poměrů, znamená pro válečné zajatce návrat k plnému a svobodnému užívání osobních práv, v němž jim bylo zajetím bráněno. Poněvadž po dnešním mezi-národním právu v době zajetí se práva válečných zajatců neruší, mohou tito, jako každý nepřítomný, záležitosti své ustanovenými právními zástupci (kurátory) obstarávati. Zás-tupce ty si buď sám i volí, aneb dává jim je domovský stát.

Správu jejich majetku vedou pravidelně příbuzní; právní jednání však, mají-li býti platná, je třeba, aby se stala osobou k tomu právně povolanou. O tom stanoví §§ 269.—270. obč. z., že má soud pro osoby, jež nemohou své záležitosti obstarávati a práv svých chrániti (pokud nenastupuje moc otcovská neb poručníková), ustanoviti kurátora. Příbuzní podají k soudu žádost a navrhnou vhodnou osobu, soud pak ustanoví navrženého aneb jinou osobu za kurátora jmění a práv nepřítomného (na př. zajatého vojína) a vydá mu příslušnou průkazní listinu, jíž se opatrovník legitimuje vůči osobám soukromým i úřadům. Toto zástupnictví postliminium ruší, neboť není obnovou práv zajatcových, nýbrž odstraněním překážky, která se vykonávání těchto práv v cestu staví. To vztahuje se i na rukojmí a jiné osoby, jež z moci nepřítelovy osvobozeny byly. Práva všech těchto osob nebyla po dobu zajetí zrušena a mohou jich užívatí do té míry, pokud toho zákony nepřátelského státu, v jehož zajetí jsou, dovolují. Dnes tedy není třeba nějaké fikce, jako tomu bylo v právu římském, vedle níž mohl zajatec, vrátiv se ze zajetí, nabýti svých občanských práv, poněvadž tato nezanikla. Po dnešních právních názorech jest pouze nepřítomen.

Jak již vzpomenuto, nezná moderní právo válečné nějakého kořistění soukromých statků ve válce pozemní, tak že by se zdálo, že v našich dobách právního pojmu postliminia pro soukromé vlastnictví není třeba. I dnes však v každé válce jest dosti případů, že si nepřítel osvojuje cizí soukromé vlastnictví jak fysických tak mravních osob, a proto i v té příčině je třeba postliminia s jeho opravnou tendencí, jako právní pomůcky ke znovuzřízení válkou porušeného právního řádu. Jsou to zejména dosavadní poměry války námořní, jež je činí nezbytným. Postliminium jest příčinou účinnosti vlastnictví movitostí i nemovitostí, když moc nepřátelská ustoupila. Ono jest důvodem, že má vlastník pozemků, domů a jiného nemovitého statku právo tyto zpět požadovati, prodal-li je nepřítel v době okkupace, t. j. zcizení toho druhu, není-li smlouvou o mír výslovně aneb mlčky potvrzeno, jest neplatno a nemovitost jest vydati vlastníkově. To platí i o statcích movitých, právech na statky nehmotné (na př. o právu patentu), o právech obligačních a j. v., jež

válkou změny nedoznávají a své působivosti neztrácejí. Postliminium působí vždy na prospěch porušených soukromých práv a dovoluje vlastníkov, aby svého se zmocnil, jakmile nepřítel území opustil.

XI. O právu ve válce námořní.

Ačkoli válka námořní podléhá téměř všeobecným zásadám práva, jež platí pro válku vůbec, přece pro její rozlišný charakter od války pozemní potkáváme se zde s mnohými odchylkami. Spočívají hlavně v tom, že válčící strany nejsou ve válce námořní do té míry omezeny, jako ve válce pozemní.

1. Jevišťem války námořní jest nejen pobřežní vodstvo nepřátelených států, nýbrž i širé moře — territorium nullius. Válka ta zastavuje se teprve na hranicích vodstva, jež náleží státům neutrálním.

Prostředky válečné jsou zde také, jako na souši, věcné a osobní; loďstvo, pobřeží se svou výzbrojí a bojující mužstvo. Relativních prostředků války pozemní, t. j. takových, jež o sobě jsouce indifferentními nabývají významu pouze v případě určité válečné akce (dráhy, telegrafy, mosty atd.), nehledíme-li snad ke kabelům, ve válce námořní není.

Nejdůležitějším prostředkem ve válce námořní jest přirozeně válečné loďstvo, k němuž druhdy patřily i lodi lapačské (kapery), pod pravomocí admirality postavené a opatřené státem válčícím listinami, jež je k zajímání obchodních lodí státu nepřátelského a tak k poškozování jeho obchodu opravňovaly. Poněvadž při tomto způsobu válčení převládal živel zisťný, který kapery sváděl ke zneužívání práva lapačského druhdy i proti neutrálním, odstranil je, jak vzpomenuto, pařížský kongres. Dnes jest povolena proměna lodí obchodních v koráby válečné, jsou-li podrobeny přísným rozkazům, bezprostřednímu dozoru a zodpovědnosti moci státní, jejíž vlajku nesou. Jest jim nésti zevní značku lodí válečných, poslouchati zákonův a zvyků válečných, jejich velitel přechází tím ve státní službu a mužstvo se podrobuje vojenské disciplíně. Konvence sedmá druhé haagské konference stanoví však, že změna ta nesmí se státi během plavby

2. Nejpronikavější rozdíl mezi válkou námořní a pozemní nutno spatřovati v tom, že útok na statky soukromé jest dovolen ve válce pozemní, jen žádá-li tak účel války; ve válce námořní tomu tak není. Za nedovolené pokládá se pouze ostřelování neopevněných přístavů. Článek 1. deváté smlouvy haagské (2. konference) zakazuje totiž ostřelování nechráněných přístavů, měst, vesnic a obydlí s moře. Ze zákazu toho vyňaty jsou skladiště, dílny a všechna zařízení pro výrobu válečného materiálu, jakož i válečné lodi, v přístavu kotvící.

Plovoucí statky soukromníků nepřátelského státu a válečný kontraband příslušníků států neutrálních vydány jsou dosud právu dobré kořisti, útokům nepřátelské válčící strany. Až dosud, byť i ne v celém rozsahu, platí ve válce námořní tvrdá zásada římského práva: *quae ex hostibus capiuntur, jure gentium statim capientium fiunt* (41, 1. D. 5. 7.).

3. Bylo sice toto druhdy neomezené právo války námořní během dob omezeno, než k humánním názorům války pozemní dosud nedospělo. O to přičiňovala se již nejstarší sbírka námořního práva ze XIV. stol., zvaná „*libro del consolat del mar*“, obsahující zvyky námořní, již od XII. stol. v Barceloně zachovávané. Její italská redakce, „*consolato del mare*“, která ovládala středověké právo námořní, stanoví v hl. 231, že náleží-li loď a náklad nepříteli, obé propadá zabavení. Je-li loď neutrální, náklad však nepřátelský, aneb naopak, propadá zabavení jen věc nepřítelova. Avšak dlouho to trvalo, než zásady ty se ujaly také u severních mocí námořních, a ani „*Ordonance sur la marin*“, již návodem Colbertovým r. 1681 Ludvík XIV. vydal a jež rovněž dlouho pokládána za *codex* práva ve válce námořní, jí nešetřila. Teprve smlouvami, uzavřenými mezi jednotlivými státy, razila si cestu zásada, hlavně Hollandany hlásaná: Svobodná loď, svobodné zboží. Soukromoprávní normy *ordonance* Ludvíkovy pojal do druhé knihy *Code de commerce* z r. 1807. Tento zákoník námořního práva vůbec byl vzorem pro úpravu námořního práva i mimo Francii a měl značný vliv na vývoj práva válečného na moři.

Pevnějších základů dostalo se mu teprve odstraněním lapačských lodí (*corsaires*, *Kapperschiffe*) zmíněnou pařížskou deklarací z r. 1856 a konferencí haagskou z r. 1899, jež rozšířila zásady konvence ženevské také na válku námořní, a do jisté míry i konferencí druhou.

Poněvadž válka námořní nezná šetření soukromého majetku, nešetří ani podmořských kabelův, a smlouva, v té příčině r. 1884 v Paříži uzavřená, s platností od r. 1888, jest závaznou jen v době míru. Žádá-li toho účel války, mohou býti kabely ve vodách válečných ničeny aneb používány válčícími stranami k účelům válečným i tenkrát, jsou-li vlastnictvím států neutrálních nebo jejich příslušníků. Vyňaty jsou pouze kabely, spojující dva neutrální státy.

4. Zvláštním opatřením námořní války, o němž již povšechně promluveno při smírných prostředcích, jest *v á l e č n á b l o k á d a*, t. j. trvalé sevření nějakého místa, ústí řeky nebo přístavu, po případě pobřeží nebo vod válečným loďstvem nepřátelského státu za účelem zamezení jakéhokoli přístupu k sevřenému místu čili k jeho úplnému osamocení. Zevně podobá se cernování a obléhání na souši, jež však čelí pouze proti posádce místa obleženého, kdežto blokáda dotýká se citelně i států neutrálních, poškozujíc jejich obchod. Jejím důvodem jest válečná nutnost a účelem zamezení dovozu válečných a životních potřeb na nepřátelská místa.

Po tento účel vázána je na jisté právní předpoklady, a nehledíc ani k lidskosti, nesmí býti po právu přirozeném pouze prostředkem k vyhladovění nepřítele. Pokud však se děje po pravidlech mezinárodního práva a jest včasně ohlášena a neutrálními státy uznána, jest válečným právem.

Prohlásiti blokádu může pouze zodpovědná státní moc, poněvadž se nejedná o pouhé lokální opatření, nýbrž o výjimečné vykonávání výsostného práva státu. Bez zvláštního svolení své vlády nesmí ji velitel loďstva vyhlásiti. Má-li býti blokáda právoplatná, musí býti trvalá, t. j. lodi svírající musí stále nalézati se před místem sevřeným, a musí býti bezvýjimečná, t. j. proti všem lodím všech států. Jenom za bouří dopouští se dočasné odplutí svírajícího loďstva a přístup lodím, hledajícím úkryt před bouří

nebo v případě havarie. Taková blokáda slove skutečnou (effektivní) na rozdíl od fiktivní (papírové), která jest pouhým nařízením bez skutečného sevření, a blokády na slepo, pouze pomocí torpedových lodí (tak blokovalo Rusko r. 1877 ústí Dunaje), aneb položením min do vodních cest. Jedině skutečná blokáda pokládá se za právoplatnou. Každá loď, která pokouší se prorazit blokádu, dopouští se jejího porušení a může býti pronásledována i za hranice blokády, nikoli však, uchýlí-li se do neutrálního přístavu. Zajata odveče se do nejbližšího přístavu blokujícího státu před kořistní soud, který ji buď osvobodí, shledá-li, že blokády neporušila, aneb ji prohlásí za propadlou. Mužstvo propadlé lodi se propouští na svobodu a zboží zabaví se jen tehdy, byl-li vlastníkově znám trestný účel plavby.

Neutrální státy mají právo dohledu nad prováděním blokády.

Byla-li blokáda dočasně, na př. živelní pohromou přerušena, nepotřebuje její obnovení zase zvláštní notifikace; ale stalo-li se tak následkem útoku nepřátelského loďstva, je třeba, má-li býti obnovena, aby se to neutrálním státům oznámilo.

Že blokáda musí býti zevně poznatelná a že ipso jure pomíjí, vzdá-li se loďstvo, je samozřejmo.

Provedení blokády dle těchto mezinárodních pravidel jest při nových prostředcích námořní války daleko obtížnější, než dříve, a proto i nejnověji zavedený způsob blokády ponornými čluny jest podnik odvážný a nesnadný. Obranně blokády před obchodními loděmi, i kdyby byly ozbrojeny, sice stačí, nejisto však jest, stačí-li rychloběžným křižníkům, torpedovkám a ocelovým obrům, jež budou vždy blokáde tohoto druhu velmi na závalu.

5. Otázkou blokády zabývala se také druhá konference haagská. V konvenci sedmé, obsahující 12 článků, jedná se o přeměně obchodních lodí ve válečné. Zdali však loď obchodní může býti rázem proměněna v loď válečnou také na širém moři, aneb naopak, nemohli se zástupcové jednotlivých států shodnouti. Německo, Rusko a Francie chtěly připustiti toto zválečnění lodí na širém moři, většina států se však proti tomu vzepřela. Konvence

osmá (13 článků), která také jen nepřímo se dotýká blokády, obsahuje ustanovení o kladení samočinných podmorských kontaktních min. V konvenci jedenácté (14 článků) omezuje se zájmací a kořistné právo ve válce námořní a za blokády. Pro válečné právo námořní vůbec a blokády zvláště jest důležité zřízení mezinárodního soudu kořistného, který by byl mezinárodní odvolací instancí pro strannické mnohdy rozhodnutí národních soudů kořistných. Pořizuje o něm konvence dvanáctá v 57 člancích. Konečně spadá sem i konvence třináctá o 33 člancích o právech a povinnostech neutrálních mocí ve válce námořní, jež rovněž se dotýká blokády. Mimo to vyslovila druhá haagská konference v příčině války námořní a blokády také mnohá přání, zejména aby příští konference sdělala reglement o zákonech a obyčejích války námořní, aby mocnosti válčící užívaly také ve válce námořní zásad konvence o zákonech a obyčejích války pozemní, a aby úřady občanské i vojenské v případě války o to pečovaly, by obchodní styky mezi státy válčícími a neutrálními, (jež zvláště blokáda ohrožuje), byly zabezpečeny.

Pařížská deklarace z r. 1856, pojednávajíc o válce námořní, prohlásila se nejen pro efektivní blokádu, nýbrž i pro šetření soukromého vlastnictví v této válce. Zásada, že nepřátelský majetek soukromý, plavící se pod nepřátelskou vlajkou, může býti válečným loďstvem aneb obchodními loděmi, přeměněnými ve válečné, náležejícími protivné válčící straně, zabrán, doznala sice svrchu uvedenými konvencemi (11. a 12.) druhé haagské konference jistých omezení, dosud však jest válka námořní daleka toho, aby i při ní dbáno bylo soukromého vlastnictví do té míry, jako je tomu ve válce pozemní.

6. I ve válce pozemní bývá začasť svrchovaně neshodno, ne-li přímo nemožno, šetření občanského obyvatelstva a jeho majetku. Než k těmto účinkům dochází tu zpravidla nikoliv úmyslně a soustavně, aspoň u civilisované moci válečné, nýbrž jen z nevyhnutelné nutnosti, žádá-li tak účel války. Jedinou výjimku tvoří vzducholodi a létadla, jež metajíce pumy, málo dbají toho, zdali zasáhnou osoby vojenské či občanské, a majetek ten či onen. Aby tímto válečným prostředkem tolik nevinných netrpělo, o to sta-

rala se již deklarace první haagské konference, prohlašující, že metání střel a třaskavin z balonův a létadel má býti zakázáno. Deklaraci tu přijala i konference druhá pro celou dobu až do třetí konference míru, jež zase v Haagu konati se měla.

7. Co dnes při ničení soukromého majetku na souši má býti a bývá jen výjimkou, jest na moři až dosud pravidlem, soustavou. Všecky deklarace a do jisté míry i konvence dosud tomu nezabránily, aby lodi znepřátelených států vzájemně se neničily beze všeho zřetele, běží-li o lodi válečné či pouze obchodní a rybářské, ohrožující nezdědka i obchodní lodi států neutrálních. Za tím účelem kromě lodí válečných vyzbrojují i četné své lodi obchodní, zařizující je nikoli jen na obranu před plavidly nepřátelskými, nýbrž i na útok. Že i při tom není vždy dbáno konvencí haagských (konv. 7. druhé konference), jen když se dosáhne účelu, je známo.

XII. Válečný kontraband.

Podstatnou součástí mezinárodního práva, platného ve válce námořní, jsou zásady o kontrabandu. Obchodní styky válčících stran s mocnostmi neutrálními jsou zásadně svobodny, než svoboda ta se nevztahuje na dovoz statků, jichž jest potřebí ve válce. Statky ty zovou se v právu mezinárodním kontrabandem (contrabannum, t. j. proti právu dovážené zboží). Již ve starých dobách bylo zakázáno vyvážeti statky, jichž nepřítelem proti vlasti zneužito býti mohlo. Proto stanovily římské zákony na ty, kteří barbarům zbraně dováželi, trest smrti (l. 2 Cod. IV., 41.). Také ve středověku zakazovali papežové dovoz zbraní, železa, stavebního dřeva a j. nevěřícím a kacířům, stanovíce na to trest klatby a otroctví. (Sněm lateránský III. c. 24. a IV. c. 6. X. V. de saracen.).

1. Mezinárodní pojem kontrabandu vyvíjel se však stejně s pojmem neutrality ze zvláštních smluv, které státy neutrální mezi sebou uzavíraly, že žádné válčící straně válečných potřeb dovážeti nebudou. O jeho podstatě však, t. j. o tom, které zboží jest kontrabandem, jest dosud spor, zejména ve příčině statků, které toliko nepřímo úče-

lům válečným slouží. Pokud tedy o tom není platnými smlouvami rozhodnuto, nutno míti za kontraband všecko, co vždy a u všech národů má jeho povahu, jako zbraně, předměty výzbroje, náboje, nutný k tomu materiál a vůbec válečné prostředky v užším smyslu. Jiné statky, jež theorie a praxe brzy za válečný kontraband prohlašuje, brzy zase toho popírá, poněvadž jsou „*ancipitis usus*“, nelze vůbec vypočítávati, a proto nepokusila se o to ani deklarace pařížská, a dosud není směrodatné definice pojmu kontrabandu, zejména nepřímého. Stanoviti předměty kontrabandu jest úkolem četných smluv, jež státy za tím účelem mezi sebou uzavírají.

Neutrální státy obyčejně prohlašují, když válka vypukla, které zboží se pokládá za kontraband a jež proto není jejich poddaným dovoleno válčícím stranám dovážeti. Lépe by ovšem bylo, kdyby samy válčící strany prohlásily, co za kontraband pokládají, jako to učinilo Rusko ve válce r. 1876. Vždy jsou to však statky, jež, jak vzpomenuto, mají povahu válečného prostředku. Dovází-li tyto předměty některý neutrální stát jedné válčící straně, pokládá je druhá válčící strana právem za kontraband a je oprávněna statky ty zabрати, neboť jest jejich účelem posílení protivníka.

Vedle tohoto absolutního válečného kontrabandu potkáváme se ještě s tak zvaným relativním válečným kontrabandem. Jsou to předměty, jichž lze užití ve válce i v míru a jež nazýváme *ancipitis usus*, jako koně, dopravní prostředky, látky, uhlí, stroje, kolejnice atd. a hmoty, z nichž se tyto předměty vyrábějí, zejména některé kovy, ledek, síra, dřevo atd. Kdežto absolutní válečný kontraband propadá konfiskaci, může kontraband relativní dle okolností býti zabaven, aneb i propuštěn. Pravidelně jej však válečná strana zabaví a zaplatí vlastníkovu mírnou náhradu. Konfiskaci nepropadá zbraň a střelivo, jehož loď potřebuje ke své obraně.

Kontrabandem však není jen to, co má povahu válečného prostředku, nýbrž i to, co strany válečné za takové prohlásily, a stává se jím, jakmile statek toho druhu opustil vody neutrální a byl plaven přímo nebo oklikami do přístavu protivné strany válečné. Poněvadž jedna i druhá válečná strana má vůči neutrálnímu státu, respektive jeho obchodnictvu, kontraband jeho soupeři zasílajícímu pouze

právo represse, jest toho přirozeným důsledkem právo zboží takové zabrat. Aby tak učiniti mohl, jest mu kontraband zjistiti, a proto má právo prohlídky lodí neutrálních jak ve svých, tak i v nepřátelských vodách a na širém moři.

2. Z lodních papírů zadržené lodi, z povahy nákladu a cíle plavby usuzuje se na kontraband. Je-li na lodi skutečně zboží toho druhu, loď se zadrží a odvede do přístavu kaptorova a postaví se před kořistný soud, který vše vyšetřiv vynáší rozsudek, zda zabavení bylo oprávněno či nic. Dokáže-li neutrální majitel lodi, že mu nebylo známo, že zboží jest kontrabandem, zabaví se pouze zboží. Skončí-li loď šťastně plavbu do konce a kontraband válčící straně dodá, nemůže pro tento skutek na zpětné cestě býti zabavena. Nastoupil-li kontraband cestu před opovězením války, anebo není-li jeho vlastníkovu známo určení tohoto zboží, hradí mu je pravidelně zabavující stát v plné ceně. Praxe však není jednotnou.

3. Není-li zabavení lodi výslovně smlouvami vyloučeno, aneb není-li vlastníkovu lodi dovoleno, aby vydaje kontraband loď zachránil, jest pravidelně dovoleno zabaviti loď v těchto případech :

a/ Je-li celý její cizí náklad kontrabandem, neboť pak není pochyby, že účelem plavby byl pouze jeho dovoz. Je-li jen část nákladu závadna, zachrání se loď, jestliže jej hned vydá.

b/ Náleží-li loď vlastníkovu kontrabandu, aneb věděl-li o jejím nebezpečném nákladu. V obou případech dopouští se proti zabavující straně nepřátelství a tím se jí dostává práva represse. Nezáleží, měl-li rejdař na zřeteli jen zisk, aneb skutečné nepřátelství proti válčící straně.

Neutrální stát a jeho poddaní, jako vlastníci obchodních lodí, mohou však válčící stranu poškozovati nejen dovozem kontrabandu, nýbrž i jinými službami, zejména zpravodajskými o pohybech loďstva druhé válčící strany, jež mají nesporně účel válečný. Tím stávají se osobními nepřáteli té strany, již poškozují, a tato jest oprávněna chrániti se proti tomuto počínání týmiž prostředky, jako proti kontrabandu, neboť to přesahuje již jen pouhé sympathie a bývá počátkem války. Jiný způsob těchto služeb jest dovoz vojska, což jest ještě vážnější pomocí válečnou než.

dovoz zbraní, neboť v tomto případě nelze více mluvit o obchodu a loď beze všeho propadá zabavení. Jak vzpomenu, pokládá se vždy jednání takové za hrubé porušení neutrality a jest zákony všech států zakázáno.

Ke kontrabandu patří i depeše dovážené válčícími stranám, nikoli však osoby diplomatů. Při dokázané dopravě depeší propadá polapená neutrální loď zabavení z toho důvodu, že poškozuje těžce válčící stranu, a pouhá konfiskace depeší nebyla by pro vlastníka lodi trestem. Dobrovolnou dopravou takového kontrabandu, který slove nevlastní (*contrebande par accident*), stává se neutrální loď také pomocníkem jedné z válčících stran a proto ztrácí svůj neutrální charakter právě tak, jako by vezla skutečný kontraband. Některé státy až dosud holdují výstřední kontrabandní politice a pokládají i hotové peníze, cenné papíry a prostředky obživné k pojmu kontrabandu. Jiné zase jich za kontraband nepokládají, a to ani v tom případě, dováží-li se bezprostředně do přístavu válčícího státu, aby sloužily jeho vojsku, ačkoli při kontrabandu jest vždy rozhodujícím místo určení zboží. Zboží, které má býti vyloděno ve přístavu neutrálním, nepodléhá po zásadách mezinárodního práva zabavení, i když jest zjištěno, že jest určeno pro strany válčící.

O těchto ustanoveních ve příčině kontrabandu obšírněji jedná druhá haagská konference míru z roku 1907, zejména v konvenci 6., 7., 11. a 13. V konvenci 6. ustanovuje v 11 člancích, jak jednat s nepřátelskými lodmi obchodními při vypuknutí nepřátelství. O konvencích ostatních již svrchu promluveno.

4. Řešením otázky o kontrabandu zabývaly se 3 systémy. Nejstarší byl systém, který čteme již v *Consolato del mare*. Stanoví pravidlo, že nepřátelské zboží na lodi neutrální propadá konfiskaci, neutrální náklad na lodi nepřátelské pokládá však za volný. V přízni k válečným stranám pokročil systém francouzský z r. 1400, který prohlašuje po zásadě „nesvobodná loď nesvobodné zboží“ neutrální náklad na nepřátelské lodi za zabavitelný, a nezřídka dodává, že propadá konfiskaci i neutrální loď, která veze náklad nepřátelský (nesvobodný statek, nesvobodná loď). Tohoto tvrdého práva vzdávaly se státy teprve počátkem XIX. století. Třetí systém, uvedený v život deklarací pa-

řížskou, dí: Neutrální vlajka kryje nepřátelské zboží, vyjímajíc válečný kontraband (čl. 2). Neutrální zboží, vyjímajíc kontraband, nelze konfiskovati, i když jest na lodi nepřátelské (čl. 3.). Na těchto zásadách budovala dále konference haagská, dosud však nedospělo se k humánním názorům, jež ve příčině soukromého majetku platí ve válce pozemní.

Proti zabrání kontrabandu, po případě i lodí svých příslušníků neutrální stát nechrání. Nezakazuje jim obchodu s válčícími státy, prohlašuje však, že obchodují-li se statky, jež druhá válčící strana prohlásila za kontraband, činí tak na své nebezpečí. Státy válčící vydávají nařízení nejen o tom, co u neutrálů pokládají za válečný kontraband, nýbrž i o tom, co svým poddaným vyvážeti zakazují. O tomto zboží pravidelně rozhoduje vlastní potřeba. Platí to zejména o koních, vývozu zbraní, lodí atd.; zákazy toho druhu se vydávají i na kolik měsíců před válkou. Pokud jde o lodi, vhodné k účelům válečným, jež postaveny byly ve státu neutrálním, byť i ne na zakázku některé válečné strany, jest obvyklo pokládati je za válečný kontraband, jakmile byly zajaty na cestě do nepřátelského přístavu, aby tam byly prodány.

XIII. Práva a povinnosti mocností neutrálních.

1. V mezinárodním právu znamená neutralita passivní stanovisko státu, jež záleží v tom, že se nesúčastní války, která mezi jinými státy vzplanula, a že se zdržuje všeho, co by jedné nebo druhé válčící straně při vedení války škodilo aneb jí bylo s prospěchem. Za to však má nárok na to, aby obě válčící strany dosavadní pokojné styky k němu zachovaly. Tento stav nestranné neúčasti státu vůči stavu válečnému jiných nastává se svými právy a povinnostmi teprve, když válka vypukla. Pro stát neutrální je válka *res inter alios gesta*, stát neutrální jest *medius in bello*, *neutrarum partium*. Pojem neutrality s právy a povinnostmi, z nichž mezinárodní praxe nové doby vypracovala celou soustavu norem, upravujících vzájemné poměry států válčících a států neutrálních, starověku znám nebyl. Válčící státy trpěly neúčast ve válce, jen pokud jim to

bylo s prospěchem, aniž dbaly nedotknutelnosti území států války se zdržujících. Teprv ve středověku znenáhla na základě křesťanské pospolitosti nabývalo vrchu ovšem ještě nejasné poznání o právech a povinnostech neutrálů. Vždyť ještě Grotius ukládá neutrálům za povinnost, spravedlivé věci se ujmouti, tedy přímo na prospěch některé strany do války zasáhnouti; ještě v XVIII. století bylo vojsko a loďstvo nepřátelské pronásledováno i na území neutrální a práva neutrálů z valné části závisela na libovůli válčících stran. Právní stanovisko neutrálů, záležející v tom, že státy vedoucí mezi sebou válku mají, pokud lze, šetřiti zájmů státu neutrálního a tento zase udržeti přátelské styky s oběma, a jež vylučuje, aby některé z válčících stran nadržoval, upevnilo se teprve deklarací Kateřiny II. (10. března 1780). K ochraně ruského obchodu prohlásila k radě Potěmkinově tak zvanou brannou neutralitu, jež namířena jsouc proti Španělsku, dotýkajíc se však svými účinky zejména Anglie, přivodila jednotu o nejdůležitějších kusech práva ve válce námořní mezi všemi význačnějšími státy evropskými, kromě Anglie. Zásady, jež ruská vláda tenkrát vyslovila, podržely dosud platnost v právu mezinárodním. Doba francouzské revoluce a diktatury Napoleonovy nebyla dalšímu vývoji práv neutrálů, zejména pokud šlo o válku námořní, příznivou a teprve mírem pařížským roku 1856 po válce krimské stanovena určitěji práva neutrálů na moři. Také haagská konference míru z r. 1899 pokoušela se o další úpravu práv obchodnictva neutrálních států ve státech válčících, než návrhy v té příčině učiněné se nepotkaly se souhlasem, a konference odkázala jak otázku práva a povinností neutrálů, tak i úpravu otázky soukromého vlastnictví ve válce námořní budoucím konferencím mezinárodním. Teprve druhá konference míru v Haagu z r. 1907 učinila tyto otázky předmětem svých úmluv, pořizujíc o nich konvencí pátou (o právech a povinnostech mocností a osob neutrálních v případech války pozemní 25 čl.) a zmíněnými již konvencemi, jež se týkají války námořní. Mimo to vydala deklarace o zásadách obligatorního rozhodčího soudnictví a vyslovila přání, aby příslušné úřady v území válečném zvláště pečovaly o zabezpečení a ochranu stykův obchodních a průmyslových mezi obyvatelstvem válčících státův a zeměmi neutrálními.

2. Pojem neutrality vylučuje tak zv. neutralitu „blahovolnou“ a „omezenou“, poněvadž jest s ní vždy spojena účinná přízeň k jedné z válčících stran; nevylučuje však sympatií k některé válčící straně, nejsou-li provázeny skutkem. To platí zvláště o tisku v území neutrálním. Neutralita je buď dobrovolná (faktická), aneb smluvná (právní). K smluvní neutralitě náleží také neutralita států, jimž se trvale a obecně závazným způsobem státními smlouvami neutralita ukládá, nebo zaručuje (neutralisace). V tomto smyslu byly neutralisovány Švýcarsko (pařížskou aktou z roku 1815), Belgie (smlouvou londýnskou z roku 1831), Lucembursko (smlouvou londýnskou z roku 1867), stát konžský (berlínskou aktou z roku 1885), savoyské okresy náležející ke Francii, Suezský průplav (smlouvou cařihradskou z roku 1888) a j. Neutralisace některého státu neb území jest sice omezením, nikoli však zrušením suverenity, majíc za účel jeho nezkrácené trvání, jehož jako neutrálního pásma mezi velikými státy jest třeba. Také neutralita, již jest válčícím stranám zachovati vůči nemocnicím, lodím nemocničním a osobám a věcem tomuto účelu sloužícím, jest neutralitou smluvní. Často mluví se také o neutralitě branné, jestliže neutrální stát jest nucen k zachování neutrality sebrati vojsko, aneb jinak projevuje úmysl, že v případě potřeby provede neutralitu i brannou mocí. Nejrozsáhlejší toho druhu neutralitou byla zmíněná neutralita evropských států, jejímž původcem byla Kateřina II. roku 1780 k zajištění nerušeného obchodního spojení proti přehmatům Anglie. Právní poměr neutrálnů k válčícím mocnostem ukládá neutrálnům mnohé povinnosti, jež i bez zvláštního prohlášení neutrality jim válečným stavem nastávají a jež povšechně lze vystihnouti větou: Neutrálním státům i v tom, co válčícím stranám dovolují, i v tom, co jim zakazují, jest jednati tak nestranně, že zříkají se i vlastního prospěchu, znamenal-li by podporu aneb škodu jedné válčící strany. Proto nesmí žádná válčící strana žádati na neutrálovi něco, čeho nelze z povahy neutrality nutně odvoditi, a tím méně to, co s pojmem neutrality se nesrovnává. V praxi ovšem začasťe rozhodují poměry politické, jež válčící státy vůči neutrálním státům pokládají za nutné, jak nejednou na neprospěch mezinárodního práva se ukázalo. Má-li totiž válčící stát zájem na tom, aby

se mu stát neutrální nestal zjevným nepřítelem, ponechává mu ve mnohém volnost, tak že tento podniká pak ledacos, co ztěžka by se dalo se zásadami o neutralitě srovnati. Jindy zase naopak se stává, že neutrální stát i při nejmenším a bezvýznamném přestoupení neutrality bývá některou válčící stranou ke zodpovědnosti potahován. Obé jest ovšem proti mezinárodnímu právu, jež v jednotlivostech vypočítává asi tyto povinnosti neutrálnů:

3. a) Neutrální stát nesmí žádnou válčící stranu ani přímo ani nepřímo podporovati; co dovolí jedné, nesmí ani druhé odpírati. Povinnost ta týká se státu, nikoli jednotlivých občanů. Za jistých však podmínek ručí stát i za činy svých příslušníků, pokud se jich dopouštějí doma, nikoli však za to, co činí mimo státní území. Následky jest ovšem nésti jen jim, a státní moc nemůže je bráti v ochranu.

b) Zejména nesmí trpěti, aby jeho území, ať na suchu nebo na vodě, bylo východištěm aneb oporou válečných podniků některé válčící strany. Vojska, která přestoupila neutrální území, mají býti odzbrojena a po dobu války zde internována na útraty státu, jemuž náleží. Válečná loď kterékoli válčící strany zahrnuta bouří do vodstva neutrálního, smí se zde opatřiti jen nutným uhlím a potravinami, jež stačí k plavbě do nejbližšího domácího přístavu. Setkají-li se v neutrálním přístavu lodi obou válčících států, nesmí loď jednoho odplouti leč za 24 hodin po odplutí lodi druhého.

c) Neutrální stát je zodpověden za to, co se v jeho území děje na prospěch některé válčící strany; úkonům dobročinnosti však brániti nemůže. Zvláště nesmí dovoliti, aby v jeho území bylo najímáno neb ozbrojováno vojsko pro některou stranu. Dobrovolně vstupovati do služeb některé válčící strany svým poddaným neutrální stát brániti nemůže, nenáleží-li jen k jeho aktivnímu vojsku. Pouhou sympatií aneb antipatií neporušuje se neutralita ani tehdy, záleží-li jen z nepřímé podpory jedné válčící strany.

d) Jest však porušením neutrality a přímou podporou jedné válčící strany, poskytuje-li jí neutrální stát válečné prostředky, dovoluje-li, aby její sbory vojenské procházely jeho územím, prodává-li jí válečný materiál, dovoluje-li, aby se v jeho loděnicích stavěly aneb vyzbrojovaly lodi

válečné, aneb aby jeho přístavův i mimo nebezpečí užíváno bylo některou válčící stranou atd., ať děje se tak veřejně nebo tajně. Poruší-li neutrál tímto způsobem povinnost neutrality ať úmyslně, nebo z nedbalosti, jest práv se škodou, kterou tím druhé válčící straně způsobil. Porušením neutrality jest také účast neutrálního státu na válečné půjčce, vypsané jednou válčící stranou; svým poddaným však v tom brániti není povinen. Totéž platí o dodávkách a válečných službách, jež jeho příslušníci některé válčící straně skýtají; vždy však činí tak na vlastní účet a nebezpečí.

e/ Dále jest se neutrálnímu státu a jeho příslušníkům podrobiti řádně prováděnému prohlédacímu právu válčících států, respektovati jejich blokádu a neprotiviti se zabavení kontrabandu, případně i lodí jej doprovázejících.

f/ Konečně nesmí válčícím stranám dovoliti, aby na neutrálním území, nebo v neutrálních vodách vykonávaly právo zabavení lodí a nákladu, jež patří druhé válčící straně aneb jinému neutrálnímu státu.

Porušení neutrality opravňuje poškozenou válčící stranu pokládati neutralitu za zrušenou a použiti vůči státu takovému buď repressalií, nebo vypověděti mu válku.

Je-li neutrální stát válčící stranou stíhán proto, že podporuje jejího odpůrce, nesmí se na svou obranu dovolávati nedostatečnosti svých zákonů, poněvadž jest jeho povinností své zákonodárství tak zařídit, aby mu bylo možno plniti mezinárodní závazky a povinnostem neutrality dostáti.

4. Dostojí-li však neutrální stát svým povinnostem, neutralitou ukládaným, má právo žádati na válčících státech:

a) Aby jeho neutrality šetřily, zejména pokud se týče území. Proto jim není dovoleno do jeho území vstupovati, zde vojsko sbírat a kořistiti, což platí také o neutrálních vodách, kde jest jim zakázáno vykonávati právo prise.

b/ Právem jeho jest, aby válčící strany i na jevišti válečném obchodu jeho příslušníků nerušily, a to i obchodu s ostatními neutrálními státy i s druhou válčící stranou, která jest pro neutrální stát také státem neutrálním. Předpokládá se ovšem, že prostředkem obchodu není

válečný kontraband, který bez výjimky na suchu, zvláště však na vodě podléhá konfiskaci.

Válkou nemají býti dotčeny vzájemné styky neutrálních mocí; zejména platí to o stycích obchodních, jichž, nejsou-li jí nebezpečny, ani válčící strana rušiti nemá. Než toto základní pravidlo u některých námořních mocností dosud nenašlo přijetí, a staletý již spor jak ve státní praxi, tak i v theorii mezinárodního práva o to, do jaké míry jest volno válčícím stranám obchodní styky neutrálnův omezovati, jest těmto státům záminkou, toto domnělé právo své nad dovolitelnou míru rozšiřovati. Ukázky toho podala v nynější válce zase Anglie a její spory ve příčině kontrabandu s většinou neutrálních států. Jedná se zde hlavně o tři otázky: o zákaz dovozu jistého druhu zboží (kontraband), o omezení neutrálního obchodu právem kořistným ve válce námořní, a o otázku, do jaké míry je právo neutrálnův, udržovati mezi sebou obchodní styky, omezeno právem blokády válčících stran.

c/ Neutralita zaručená zvláštními smlouvami jistým osobám anebo jejich kategoriím (neutralisace osob, srovn. smlouvu ženevskou z r. 1864 a 1906 a druhou konferenci míru v Haagu z r. 1907 ve příčině raněných atd.) má býti respektována, i když osoby ty jsou příslušníky protivné strany válčící.

d) Neutrální nebo neutralisovaný majetek, státní i soukromý, je nedotknutelný. Také obchodní lodi, jež provází válečná loď neutrální mocnosti, jsou touto neutralisovány a nepodléhají prohlédacímu právu válčících stran.

Neutrální vlajka chrání nejen zboží svých příslušníků, nýbrž i soukromé zboží státu, který jest protivníkem lodi prohlédávající, předpokládajíc ovšem, že zboží to není kontrabandem.

5. O tomto prohlédacím právu válčících stran v příčině lodí neutrálních platí dnes, krátce pověděno, asi tyto zásady:

Hlavním opatřením proti zneužití neutrality je právo prohlédací (*droit de visite*), t. j. právo válečných stran, zadržeti a prohlédnouti obchodní lodi na širém moři a ve vodách válčících států. Toto právo strany válčící vždy vykonávaly a nikdy nebylo popíráno, neboť jest nezbytno, pokud jest zabrání soukromého majetku ve válce námořní

vůbec přípustno. Ano i když svoboda soukromého vlastnictví také na moři bude plně uznána, bude nutno válečný kontraband konfiskovati, což státi se může jen na základě lodní prohlídky. Právo prohlídky má dvojí účel: stanoviti národnost zadržené lodi, a jedná-li se o loď neutrální, přesvědčiti se o tom, zda neobmýšlela povinnosti neutrality porušiti, aneb zdali se tím již neprovinila. Předmětem šetření jest zvláště to, neveze-li neutrální loď válečný kontraband, nezamýšlí-li bráti se do blokovaného přístavu, neb zda odtud nevypplula, zda neveze majetek nepřátelského státu, neboť soukromý majetek toho druhu jest kryt neutrální vlajkou.

Právem prohlédacím pověřeny jsou dnes pouze lodi válečné a obchodní, jestliže byly ve válečné proměněny, druhdy i lodi lapačské; není však jim dovoleno vykonávati je v mořích neutrálních. Prohlídka záleží ze zadržení lodi, prozkoumání lodních papírův a vlastní prohlídky lodi, a bývá smlouvami upravena.

Convoy či vzpomenutý průvod lodi obchodní neutrální lodí válečnou jest válečným stranám zárukou, že neveze kontrabandu, i směru její plavby,

Staví-li se neutrální loď prohlídce skutečně na odpor, lze ji ihned zabaviti. To děje se i tehdy, nemůže-li se ihned jako loď neutrální legitimovati, anebo jedná-li se o patrné porušení práv válčící strany, na př. snaží-li se prorazit blokádu a je-li vůbec podezřelou.

Jakmile loď byla zabavena, je kaptor zodpověden jak vlastníkovu lodi, tak i vlastníkovu nákladu za škodu, která jim z toho vznikla, byla li loď neprávem zadržena a odvlečena. Prohlédací právo má se díti pokud lze šetrně a jen při odůvodněném podezření kontrabandu. O oprávněnosti zabránění nákladu, lodi aneb obého rozhodne kořistný soud státu, který je konfiskoval.

Dokáže-li se na kořistném soudu, že zabavení lodi stalo se neoprávněným způsobem (je to však případ dosti řídký pro vzpomenutý již způsob řízení těchto soudů), jest zabavující strana povinna zabavenou loď, po případě i zboží ihned propustiti a hraditi škody, jež majiteli lodi, po případě i majitel náloženého zboží z toho vzešly.

6. Neutralita a její práva, jež však, jak z uvedeného patrno, nijak nedostupují míry povinností, které neutralita

ukládá, končí zúmyslným porušováním neutrality neutrálním státem, aneb účastenstvím jeho na válce a ukončením války. Porušení povinností neutrality poddanými neutrálního státu opravňuje sice k náhradě škody, nebývá však příčinou jejího zrušení, poněvadž každé válčící straně záleží na tom, aby počet jejích odpůrců nevzrůstal.

Válčící strany nemají pravidelně nároku na to, aby neutrální státy neutralitě dostály a do války se nevměšovaly, nebylo-li tak zvláštními smlouvami stanoveno. Neutrální stát jest i v této příčině suverenním a jest volno mu rozhodnouti se pro válku nebo pro neutralitu. Je však samozřejmo, že válka vypovězená v tomto případě, i když není proti mezinárodnímu právu, nebývá právě nejčestnější. Výjimkou z tohoto pravidla, vypovědětí válku anebo zachovati neutralitu, jsou státy neutralisované, jimž zvláštními smlouvami garančních státův uloženo za povinnost neutralitě dostáti, poněvadž jejich neutralisace stala se ne tak v zájmu jejich, jako spíše v zájmu garančních mocností, aby značné třecí plochy pohraniční, jež bývají příčinou konfliktů, byly omezeny.

Závěr.

Od dob, kdy politika holduje macchiavellismu, je s věrou a mravností otřesena i solidarita společnosti. Moderní vědy státní, zapřevše právo přirozené a vyšší právní i mravní řád, vidí účel státu a kořeny všeho práva jen ve státu samém. A tento názor, jež moderní věda ze starého pohanství si vypůjčila, jest největším nepřítelem míru i jeho jediného prostředku, tak těžce vybudovaného mezinárodního práva a všech jeho vymožeností, počínajíc deklarací pařížskou až do konference londýnské. A nebude lépe, dokud ve vědě a ve státní praxi budou se uplatňovati syllabem zavržené věty: Právo se zakládá ve hmotném skutku, a povinnosti lidí, ať jakékoli, jsou prázdné slovo, a všechny skutky lidské mají moc práva (čl. 59.); nespravedlnost zdařelého činu není na újmu práva (č. 61.); porušení i té nejsvětější přísahy a skutek jakkoli nešlechtný a ohavný jest naprosto dovolen a nejvyšší pochvaly hoden, stal-li se z lásky k vlasti (č. 64.).

Tímto odpadem od zásad křesťanských daleko zpět pošunuty lidskost a civilisace, zmařeno símě mezinárodních snah, zmařena i naděje, že by starý stav, i když mír nastane, záhy zase byl obnoven, neboť záští národů tkví příliš hluboko, a v tom nutno viděti jeden z nejhorších účinků války, jehož ani všechny její pozitivní hodnoty nevyváží. Je si jich na konci také nutno všimnouti, pokud se tak již nestalo, neboť bychom se jinak nevyvarovali výtky jednostrannosti a neúplnosti.

Dobré stránky války jsou významu hlavně sociálně-mravního. Zdálo by se protimyslným mluvit o ethickém významu války, když na prvý pohled není leč hrubým násilím, jež národy rozlučuje, tolik béd a hrůz plodí a tolik kulturní práce ničí. Zda nevnučuje se tu přímo přesvědčení o opaku, zda neměla by válka spíše bez výhrady býti počtena k nejhorším nepřátelům pořádku, mravů a společenského života? A přec všecko to válkou způsobené zlo má i své dobré stránky, pro něž jí nelze sociálně-mravního významu upříti.

α) Jako se mění začasť válkou tvářnost země v ohledu politickém a hospodářském, tak bývá i očištným ohněm národů v ohledu náboženském. Válka otvírá dlužní knihu národů, účtující v ní lidskou krev, a proto za války vše umlká, jen náboženství ozývá se hlasitěji a nalézá ochotnějších uší i u těch, kteří jdou do války, i u těch, kteří jsou doma. Jak mnoho je těch, pro které v době míru byl hlas církve, ba i hlas svědomí hlasem volajícího na poušti, a jak jinak tomu v dobách nebezpečí válečného, kdy každý, i ten, jenž druhdy říkal, že je s náboženstvím hotov, vycítuje přímo pudově potřebu pevné půdy náboženského přesvědčení, aby nepropadl malomyslnosti, kdy každý má potřebu útěchy, jíž svět v době zmatků válečných poskytnouti nemůže. Válka dopomáhá pohrdanému náboženství zase k jeho právu, a ohněm a železem vstěpují se jeho příkázání těm, kdož jich v míru nedbali.

Doba válečná jest příliš vážná, než aby se zástupcové nevěry ke slovu dostali, a proto umlkají ti druhdy čilí apoštolové volné myšlenky, propaganda jejich ustrnula, neodvažujíc se veřejně proti probuzenému náboženskému vědomí. Veřejné mínění v době válečné i ve velikých městech jest daleko křesťanštější, neboť nikdy se lépe

lidstvo nepřesvědčí o klamných nadějích, jež skládalo ve slavenou kulturu, kterou učinilo svým náboženstvím, a v její sestru humanitu, již moderní nevěra postavila na oltář zapuzené křesťanské charity, než v době války. Ke zcela jiným pramenům útěchy odkazuje válka lidstvo, činíc je zbožnějším, a proto i lepším. Přirozeným toho důsledkem jest, že ubývá shonu po zábavách a požitcích a že rozvíjejí se ctnosti, bez nichž by propadl svět hnilobě materialismu. A v tom smyslu nelze nedati za pravdu svrchu uvedenému výroku Moltkovu.¹⁾

β) Jak zbystruje válka smysl pro právo a spravedlnost, toho nejlepším důkazem je snaha všech válčících stran, dokázati světu, že mají právo na své straně a že vedou válku spravedlivou. I ti, jimž v dobách míru, běží-li o prospěch, nebývá právě pojem práva a spravedlnosti ve stycích mezinárodních příliš úzkým, nechtějí snéstí výtky, že bezdůvodně a snad jen z ohledů sobeckých válku začali. Cit pro svatost práva nabývá ve válce vrchu nad egoismem okamžitého prospěchu a činí pokroky i na kluzké půdě mezinárodního práva. Názor, že také válka podléhá zákonům, že i jí jest svým drsným způsobem sloužiti kultuře lidstva, a nikoliv ji ničiti, nabývá čím dále tím více půdy a teprve válkou se dokonale utvrzuje. Nejlépe je to patrné ze všeobecného odporu, běží-li o porušení soukromého vlastnictví, poškození kulturních památníků, ubližování bezbrannému obyvatelstvu a p. v.

γ) Lze sice v každé válce stěžovati si na mnohou nepotřebnou krutost, a přec je to zase válka, již nelze upříti zásluh, že druhdy mocněji než mír působí na všeobecné zmohutnění citu pro lidskost, na mravní cítění, jež stojí nad právem. Právo není vždy nejvyšším měřítkem našeho jednání, jak výstižně to napovídá již staré přísloví „summum jus, summa injuria“.

Teprv ve válce stávají se myšlenky šlechtetného Duncta, aby ranění a jejich ošetřovatelé byli nedotknutelní, vlastnictvím lidstva. Prohřešení se proti nim vyvolává všude oprávněný odpor právě tak, jako zase četné případy dojemné péče o raněného nepřítele působí upřímné nadšení. Toto vítězství pravé křesťanské charity nad ná-

¹⁾ Srov. III. 2.

silím války znamená pro kulturu a sbratření národů mnohem více, než pozlátka humanity v dobách míru, neboť vychází ze srdce.

Apokalyptický jezdec na plavém oři kosí dnes s větší, než kdy, urputností nejlepší syny národů, počet obětí války vzrůstem kultury neklesl, a proto neklesla ani potřeba citu pro lidskost. A cit ten v dnešní válce jest Bohu díky živější, než kdy před tím, a povede jistě k opatřením, aby na př. „Červený kříž“ těšil se ještě větší vážnosti a podpoře, než dosud, aby to znamení spásy také v boji národů bylo symbolem lásky. Válkou zmohutnělý smysl pro lidskost odstraní některé, také dnes sice již zakazované, dosud však nezakázané zbraně, krutý způsob boje atd.

δ) Zvláště však napomáhá válka k tomu, aby byla prohloubena myšlenka o p o s p o l i t o s t i a v z á j e m n é z á v i s l o s t i nejen občanstva téhož státu, nýbrž národů vůbec. V době všeobecné nouze válečné uplatňuje se potřeba užšího semknutí se všech mnohem silněji, než v době míru. Mohutný proud národního nadšení, láska ke společné vlasti rozráží umělé vystavěné hráze, jimiž třídní a národnostní nenávist ohradila jednotlivé třídy a národy ve státu, a tak napomáhá válka překlenouti třídní a národnostní propast a řešiti těžké sociální a národnostní problémy. Společná bída příslušníků válčícího státu jest ohněm, i nestejnorodé jeho součásti svařujícím. Válka proti vnějšímu nepříteli dusí vnitřní třídní a národnostní boje, jež v době míru rozsila třídní nenávist a přemrštěný princip národnostní.

ε) S jak velikými oběťmi jest spojena válka pro každý, i vítězný stát, tak veliké zase v něm vytváří mravně náboženské hodnoty, neboť jest nejlepší učitelkou o b ě t a v o s t i a l á s k y. Ta velikolepá a obětavá péče o bezmocného bližního, ať přítele či nepřítele, s níž jen za války se setkáváme, je triumfem ducha nauky Kristovy, která lidstvu jako největší přikázání vštěpuje lásku k bližnímu, činíc je tak v pravdě velikým. Vnitřnímu osvobození od světa, již nauka Kristova od nás žádá a jež není požadavkem světa se stranícího idealisty, nýbrž nejlepšího znatele srdcí lidských, který ví, jak lne to srdce lidské ku všemu vezdejšímu, ač zde nemá sídla trvalého, daří

se nejlépe v dobách těžkých zkoušek, tedy zejména za války. Válka jest dobrým lékařem chorobné touhy po statcích vezdejších a bázně před oběťmi. Vždyť všem stále nové a nové ukládá oběti, hmotné i duševní, i oběti života. S obdivem lze sledovati, jak každý dle sil svých a prostředků skládá ku prospěchu obecnému, a i ti, kteří v době míru nebyli vždy ochotni vyhověti poměrně nepatrným požadavkům společnosti, v době války bez reptání přinášejí ohromné oběti. Působí tu umravňující síla války, jež jest nesporně realitou prvního řádu, a volá moderní protikřesťanskou humanitu na svůj soud, aby jí strhla nepravou škrabošku a ukázala její vnitřní nelásku k bližnímu, sobětnost a touhu po požívavosti.

A tak bylo by lze uvést ještě mnohé, v čem válka jest lidstvu s prospěchem, jak otvírá mu oči, aby poznalo, že pouze hmotná kultura není ještě celou kulturou, jak v rozumnější dráhy uvádí snahy lidstva po vzrůstu hmotných statkův a jejich konečném účelu; to však přesahuje již meze tohoto pojednání.

Jednoho však nelze ještě nevzpomenouti, nač zhusta bývá zapomínáno, a přec jen to činí všechny bědy války snesitelnými a má nesporně blahodárný vliv na další osudy válčících národů: že válka je trestem národův, a proto doba válečná dobou pokání. Běda národu, jež ani tato hrozná metla nedovede přivést k pokání, neboť národ takový jest již zralý k záhubě a i vítězství bude jeho porážkou. Válka otvírá dlužní knihu národův, v níž nemá nikdo práva pátrati po vinách cizích, nýbrž zahloubati se nad svou položkou, neboť i když s dobrým svědomím může říci: nejsem vinen touto válkou, blaze mu, bude-li zkoumati i dále sebe, neboť dosáhne toho největšího a nejtíže dobytelného vítězství, vítězství nad sebou samým.

Ukazovatel jmenný a věcný.

A

Abbé St. Pierre 23
absolutní a relativ. kontraband 102, násl.
akta mírová 88
aktivní válečný stav 43, 56, násl.
Alexander II. 27, 68
alliance sv. 23, 25
amnestie 89, 90
Ambrož sv. 39
ambulance 48, 64
americké válečné články 50
androlepsie 12
Anglie 3, násl., 27, 50, 110
appropriace 78
armistice 82
Augustin sv. 44, 85
avoktorie 15, 54

B

Baco 85
barbarství 60, 116
bellum sacrum 34
Bentham 25
bezpečnost státu 17, 18
blaho veřejné 1
blokáda 12, násl., 98, 110
blokáda skutečná a papírová 99, násl.
blokáda válečná 98. násl.
Bluntschli J. K. 5, 19. násl.
Boëthius 24, 25, 36, 51, 92
bombardování 12
bomby 29
bons offices 8
branná moc (vojsko) 18, 26, 56, 107
branná povinnost 1, 31, násl.
Bulmerincq 5

C

Cathrein V. 32
cernování 98
církev a válka 45

cit lidskosti 115
civitas Dei 31
Coccejus 34
code de commerce 97
Colbert 97
consolato del mare 97, 103
convoy 111
contra bannum 101

Č

Červený kříž 48, 61, 64, násl., 115
čest vojenská 62
četnictvo 18, 72
Čína 13, 27
články smlouvy mírové 88
články všeobecné a zvláštní 89

D

Daně 94
debellatio 83, 86
deditio 86
dehortatorie 16, 54
deklarace londýn. 81
deklarace pařížská 8, 47. násl., 78, násl., 80, 98, 100, 105
dekretály Rehořovy 40, 43, 72, 101
demarkační čára 83
depeše 104
diffdatio 54
diplomatické styky 39
diplomatické vyjednávání 7, násl.
dobrá kořist 80, 81, 97
dobré služby 8
Domin-Petrushevecz Alf. 51
donucení neválečné 11
doručitel depeší 63, 71
droit de marque 12
druhy neutrality 107
duchovní 48, 64, 67
dum-dum 59
Dunant Jindř. 48, 68, 115
důvod války 18, 19, 20, násl., 24, 37. násl., 41, 86

E

Embargo 13 násl.
evropský koncert 32

F

František de Vittoria 45 násl.
Field 25
Fichte 25
Fischhof 25
Fleury 23
forma smlouvy o mír 88
franktiréři 52

G

Garanční mocnosti 91
Geffcken 5
Gracián 19
Grotius Hugo 9, 12, 19, 44, 106
Grubarev 24
Gustav Adolf 25

H

Haagské konference a konvence 3,
7, 10, násl., 24, 26, 50, 55, 60,
63, 66, násl., 68, 78, 80, 96,
98, 99, násl., 101, 105, násl., 112
Hanoversko 55
Heffter 45, 61, 62
Hegel 36
hlasatel válečný 54
Heralit 20
hmotnák kultura 117
Hobbes 42
Holtzendorf 5, 51, 62, 91
hřích dědičný a válka 25, 33

J

Japonsko 27
jeviště války námořní 96
Jindřich IV. 25
Jiří z Poděbrad 25
jus belli et pacis 46, 87
Jhering 42
indult 79
inhibitorie 15
Inocenc III. 40
institut de droit international 10
internacionalisace 53

K

Kabel 75, 98
Kant 25, 36
Karamovskij 35
kartel 82
Kidd Benj. 33
klid zbraní 82. násl.
kodifikace válečn. práva 47. násl., 50
kombattanti 62
komise vyšetřující 8, 50, 81
konference brusselská 28, 51, 68, 78
konference míru 23, 26, 88
konference odzbrojovací 26
konfiskace lodí 13, 79
konsul 15
kontraband 101, násl., 104
kontribuce 77, násl., 89
konvence petrohradská 48, 59
konvence válečná 82
kořisti rozdělení 81
kořistění 76, 95
kořistný soud 81, 99, 100, 103, 111
krevní msta 12
kurator zajatých 94 násl.
Kurhessensko 55
kurýr 71

L

Lamasch 30
legie svobodné 57
lékaři 48, 64, 67. násl.
létaďla 29, 103
Lev XIII. 9
Lieber Frant. 50
Liszt Frant. šl. 3, 5, 40, 79
loď neutrální 97, 103, 110
loď obchodní 50, 67, 96, 99, 101,
105, 111, 112
loď lapačská (kaper) 57, 79, 96,
98, 111
lodní komisař 66
lodní papíry 103
lodstvo válečné 96, 110
londýnská konference 3
Ludvík XIV. 97
Lueder 5
lupiči 72

M

Macchiavelismus 112
majetek osob vojenských 76

majetek soukromý 15, 74, 75, 78, 80
 majetek veřejný 75
 manifest 14, násl., 39, 54
 manuel des lois 51
 maroděři 72
 Martens 51
 Mayer Th. 46
 materiál nemocnic 65
 mediation 8
 měšťanská obrana 57
 mezinárodní vyšetřující komise 8
 mezinárodní soud a papež 9
 Mikuláš II. 26
 miny 100
 militarismus 26, 32, 44, 46, 113
 mír 3, násl., 44, 85, 87, 113
 mír trvalý 22 násl.
 mír definitivní 88
 mír praeliminární 87
 mír shnilý 44, 90
 moc státní 1
 Moltke 24, 114
 Montesquieu 34
 Moynier G. 48
 mrav válečný (manýra) 47, 54, 63
 mravní osoba 18
 mravní zákon 2, 86
 mravouka 56, 61

N

Násilí 40, 58
 násilné prostředky 11
 následky války 32. násl.,
 naturalie 76
 necivilisované sbory 60
 nedovolené váleč. prostředky 39. násl.
 nekombattanti 62, 68
 nemocnice 64, 107
 nemocniční lodi 28, 29, 66. násl., 107
 nemocniční personál 67
 nemožnost dostáti podmínkám míru 91
 nepřipustné služby neutrální 104
 neutralisace území a osob 53, 107,
 110. násl.
 neutralisované vodstvo 53
 neutralita 15, násl., 101, 105, 106,
 110. násl.
 neutralita dobrovolná a smluvená 107.
 násl.
 nutnost války 19 násl.

O

Obětavost 116
 objektivní právo válečné 46
 obnova vlády zabran. území 92. násl.
 obrana 1
 occupatio 73, 75, 93, 95
 odvěta (retorse) 11, 45, 54
 odvolací soud kořistný 80, 100
 odzbrojení 23, 26. násl., 31, 50
 ochranný list 84
 opovězení války 39, 53. násl.
 ordonnance sur la marine 97
 osoba nepřítele 62, násl.
 ostřelování 30, 50, 59. násl., 76, 97
 ošetřovatelé nemocných 48, 64, 115
 otázka alabamská 9
 otázka Karolinských ostrovů 9

P

Pacifisté 23, 25. násl.
 památky umělecké 59, 74, násl., 115
 pardon 63
 parlamentáři 63, 82
 pařížská deklarace 100
 pasivní váleč. stav 43, 56, násl.
 Paulus 92
 Persie 27, 86
 Pfeleiderer C. 33
 pignoratio 12
 Pius IX. 9
 plovoucí statky 97, 100
 počátek války 53. násl. 55
 podmínky trvalého míru 22. násl., 87
 pole válečné 53
 policie 18
 politická rovnováha 19
 porušení smlouvy míru 90, násl.
 pospolitost národů 4, 116
 postliminium 91. násl.
 postliminium soukromoprávní 94, násl.
 postliminium veřejnoprávní 92, násl.
 pozůstalost zajatců 70
 právo a povinnosti neutrality 108,
 násl.
 právo a povinnosti obyvatelů zabra-
 něho území 72. násl., 93
 právo a povinnosti zajatců 69
 právo kořistné 47, 78. násl., 100

právo mezinárodní 2, 3, 4, 10, násl.,
 20, 41, 42, 43, 46, 56, 70, 75,
 násl., 94, 101, 106, 107, 115
 právo na život 1
 právo prohlédací 110
 právo přirozené a válka 33, násl., 98
 právo uzavíratí mír 87
 právo válečné 2, 5, 15, 40, 42,
 46, 97
 problém národnostní a třídní 116
 prohlášení neutrality 16
 proklamace 14. násl., 53
 prostředky nedovolené 61. násl.
 prostředky smírné 7, násl.
 prostředky válečné 42, 51, 58. násl.,
 102
 prostředky války námořní 41, 96
 Prusko 55
 průvodní list 84
 přátelské usilování o mír 8
 přeběhlíci 71
 předměty kontrabandu 102
 příměří 83, 90
 přípustnost války 20, 33. násl.,
 přirozená svoboda 2

R (Ř)

Rada správní v Haagu 11
 rakouské služební předpisy 50
 ranění a nemocní 4, 64, 67. násl., 115
 reklamační proces 81
 rekvisice 77, 85, 89
 represalie 12, 59, 103, 109
 Resch Petr 5, 55
 revise konvence ženevské 49
 revoluce 14
 Roosevelt Th. 30
 rozdíl války pozemní a námořní 97
 rozhodování o válce 52
 rozsah práv vítěze v zabraném území
 93. násl.
 rozsah války 42, násl.
 rukojmí 73, 82, 95
 Rusko 102
 řád právní 54
 říše římská a byzancká 21

S

Salust 85
 sběhové 71
 sebeobrana 19

separátní články 88
 sjednocení národnostní 20
 Siam 27
 směna zajatcův 83, násl.
 smlouvy kapitulační 84
 smlouvy kontribuční a rekvisiční 85
 smlouvy mezinárodní 4, 15, 47
 smlouvy o mír 85. násl., 91, 95
 smlouvy o pomoci 52
 smlouvy o propuštění lodí 85
 smlouvy o příměří 82, násl., 90
 smlouvy o výměně zajatcův 83. násl.
 smlouvy rozhodčí (compromissum) 8
 smlouvy ve válce 55, 82
 snahy o úpravu námoř. práva 3, 97
 socialisté 24
 soud kořistný v Rakousku 81
 soud rozhodčí 8, 10, násl., 24, 28, 50
 soudní kancelář v Haagu 11
 soukromé vlastnictví a válka 15, 41,
 65, 75, násl., 95, 97, 98, 100, 115
 Spojené státy 27
 společnost státní 1
 spory mezinárodní 7, 8
 Stahl 36
 stát chráněný 14, 52
 stát neutralisovaný 52, 107, 112
 stát neutrální 13, 15, 32, 53. násl.,
 55, 88, 90, 98, 99, 101, násl., 104
 stát polosuverenní 14, 52
 stát suverenní 14, 17
 statek ancipitis usus 102. násl.
 statek veřejný 41, 74. násl.
 statek nepřítelův 77, násl.
 stav přirozený 43
 stav válečný 14. násl., 53, 54, 56
 styky mezinárodní 17, 32, 110
 styky válčících stran 81. násl.
 Suarez Frant. 36
 subjekt. váleč. strana 46
 subjekt. právo válečné 46
 Sully 25
 syllabus 32, 113
 systémy o kontrabandu 104
 světové panství 4
 svoboda přirozená 2
 svrchované právo státu 2

T

Telegraf, telefon 74. násl.
 territorium nullius 96

Tomáše sv. Summa 33
Trakal 5
trest 16. násl., 25, 35, 117
treuga Dei 44, 89
trosečníci 80
trvání války 44
třaskaviny 29
třídění války 16. násl.

U

Ubytování 74
účel války 41. násl. 45, 55, 62,
85, 91
účinky míru 90
účinky války 21. násl., 113, násl.
ukončení války 70, 86, násl.
úkony osobní 74
ultimatum 39
Urquhart David 9
území neutrální 53

V

Válečná lest 60, násl.
válečná moc 56
válečný mrav 31, 47, 59
válečné právo 46, 51. násl., 57, 72, 95
válečné prostředky 101. násl.
válečná raisona 47
válečná strana 46, 51. násl.
válka (pojem) 1, 2, 14. násl.
válka kabinetní 24
válka občanská 52
válka pozemní a námořní 3, 17, 26,
41, 96
válka spravedlivá a nesprav. 16, 31,
38, 114
válka světová 31
válka útočná a obranná 16, 33, násl.
válka vnucená 26
válka výbojná 37, 56
věčný mír 22. násl.
věrolomnost 40
Vilém I. 43
vítěz a území zabrané 93. násl.
vítězství 41, 46

vláda v území zabraném 91. násl.
vlastnictví zabran. statků 76, 95
Vojenské listy 22
vojenské zdravotní oddělení 49
vojsko nepravidelné 57
vražda 59, 62
vykupování zajatcův 70
výměna zajatcův 83. násl.
vypovězení války 52. násl.
výrok rozhodčí 8, 9
vyslanec 15
vývoj státu a válka 19
vyzvědači 61, 70. násl., 85
výzvědy 40, 54, 72
vzájemnost 116
vzducholodi 112
withermanium 12

X

Xenalasie 15, 54

Z (Ž)

Zabavení lodi 79, 102. násl.
zájemný soud 79
zajetí 40, 67. násl. 69, 83, násl.,
92, 94, násl.
zájmy hospodář. 18, 94
zákon mravní a válka 33, násl.
zákoník námoř. práva 97
zákon lásky k bližnímu 19, 20
zástava 82
zásada nedílnosti 91
záškodníci 52
zavržitelné prostředky 39
zbrojení 26, 30, 34
zdravotní ústavy 65
zdravotní personál 49, 65, 68
ženevské konference a konvence 28,
48. násl., 55, 63, násl., 66, 80, 109
ženev. mezinárodní soud 9
život a zájem společnosti 1
zpravodajský úřad 68, 70
způsob vedení války 44
zvědové 61, 70, násl.
zvyklost válečná 47

OBSAH:

Strana

- Úvod:** 1. Branná povinnost a její důvod. 2. Právo válečné a jeho účel. 3. Obsah, a podnět této knížky. 4. Pevný mír vyžaduje pevného mezinárodního práva a jeho znalosti. 5. Pomůcky spisku a jeho rozsah 1—5
- I. Odklizení mezinárodních sporů cestou smírnou:** 1. Příčiny a druhý mezinárodních sporův a jich vyřízení. 2. Smírné prostředky, jimiž se řeší: α) diplomatické vyjednávání, β) přátelské usilování, γ) mezinárodní vyšetřující komise, δ) rozhodčí výrok mezinárod. soudu. Znamější rozhodčí výroky a snahy o jejich zavedení, jejich východiště a sankce. 3. Donucovací prostředky k odklizení mezinár. sporů: α) odvěta, β) repressalie, γ) pokojná blokáda a embargo 5—14
- II. Pojem, rozdělení a přípustnost války vůbec:** 1. Pojem války a válečného stavu. Státoprávní a mezinárodní účinky válečného stavu. Neutralita. 2. Třídění války. 3. Hospodářské a přirozenoprávní důvody nutnosti války. 4. Důvody nedostatečné. 5. Války lze užiti pouze jako nejkrajnějšího svépomocného prostředku, neboť tak žádá a) zákon lásky k bližnímu a b) nepředpojatý rozum 14—22
- III. Snahy o utužení míru a moderní militarismus:** 1. Nedo-
sažitelné podmínky věčného míru. 2. Důvody válek se seslabují,
neubývá jich však. 3. Marné snahy pacifistův o věčný mír v minu-
losti a přítomnosti. Cíl, jehož lze v té příčině dosíci. 4. Haagské
konference, jejich konvence, deklarace a přání. Konference ženevská
z r. 1906. 5. Válka bude i v budoucnosti, lze ji však uči iti sne-
sitelnější. 6. Spolupůsobení občanstva ve válce. 7. Cesta, jež vede
k odzbrojení. 8. Neblahé účinky války. 9. Válka neplyne z přiro-
zenosti lidské, nýbrž z jejího porušení hříchem 22—33
- IV. Přípustnost války po zákonu mravním:** 1. Coccejův výměr
války. Předpoklad spravedlnosti války obranné, 2. útočné. Praktická
a spekulativní jistota v příčině spravedlnosti války. Válka není stavem
úplné bezzákonosti, má ve svém počátku, průběhu a konci odpo-
vídati spravedlnosti a humanitě. Účel války 33—42

- V **Omezení války měrou její nutnosti:** 1. Válka jest dotud spravedlivou, pokud jest nutnou, tím omezen její rozsah. Válka se vede proti nepřátelské válečné moci, nikoli proti pokojnému obyvatelstvu (aktivní a pasivní válečný stav). Trvání války a způsob jejího vedení rovněž jsou omezeny její nutností. Působení církve na zhumanišování války. 2. Povinnosti a práva válčících stran dle scholastika Františka de Vittoria 42—46
- VI. **Prameny a všeobecné zásady válečného práva:** 1. Subjektivní a objektivní válečné právo. Komu přísluší právo vésti válku? 2. Válečná zvyklost a mrav. 3. Kodifikace a prameny válečn. práva. 4. a 5. Další jeho prameny a pomůcky. 6. Válečné strany. Rozsah válčiště, neutralisace a počátek války. 7. Vypuknutím války suspenduje se toliko právní řád vzájemného poměru válčících stran. Proměnlivost účelu války 46—56
- VII. **Právo válečné ve válce pozemní a námořní zvlášť:**
- A) Osobní stav válečný. 1. Aktivní a pasivní válečný stav a jeho součásti. 2. Lodi lapa]ské (kapery).
- B) Válečné prostředky: 1. Násilí. Zakázané násilné prostředky. 2. Válečná loď a její druhy.
- C) Právo válečných stran hledíc k osobě nepřítelově. 1. Zabití a zajetí nepřítele. Výjimky. 2. Ustanovení ženevské konvence o raněných a nemocných nepřátelích, osobách je ošetřujících a ústavech a zřízeních zdravotních. 3. Odznak osob a věcí, jichž má býti po smyslu téže konvence ve válce šetřeno. 4. Třetí konvence první haagské konference, rozšiřivší ustanovení ženevská na válku námořní. 5. Zajetí nepřítele. Postavení zajatců druhdy a dnes. 6. Ustanovení první haagské konference o zajatcích. 7. Právo válečné v příčině vyzvědačů, sběhů, zrádců, vzbouřencův a lupičův. 8. Povinnosti obyvatelů zabraného území a práva vítězova.
- D) Právo válečných stran hledíc k věcem nepřítelovým. Právo mezinárodní hájí nejen osobní nedotknutelnosti pokojného obyvatelstva, nýbrž i jeho majetku. Statky veřejné této ochrany nepožívají. 1. Šetření soukromého vlastnictví ve válce pozemní. Rekvisice a kontribuce. 2. Právo dobré kořisti ve válce námořní. Zájemný soud a charakteristika zájemného práva ve válce námořní. Haagská konference o raněných a nemocných, o ošetřovateli a věcech určených službě nemocniční ve válce námořní. Zřízení kořistných soudů v Rakousko-Uhersku 56—81
- VIII. **Styky a smlouvy válčících stran:** 1. Kartely a smlouvy ve válce uzavřené. 2. Smlouvy se zvláštními pravidly: a) Smlouvy o příměří, b) smlouvy o výměně zajatců, c) kapitulací, d) ochranné a průvodní listy, e) smlouvy kontribuční a rekvisiční, f) smlouvy o propuštění a výkupném zabavených lodí 81—85
- IX. **Ukončení války a uzavření míru.** 1. Účelem války jest dosažení míru. Toho lze dosíci a) neformálně (příklady), b) bezpodmínečným podrobením protivníkovým (debellatio), nejčastěji c) formálním mírem. 2. Kdo jest oprávněn mír uzavíratí. 3. Mír praeliminární. 4. Mír definitivní a jeho články. Forma akty mírové. 5. Charakter smlouvy o mír. 6. Vliv míru na státy mír uzavírající, na jejich poddané a na státy neutrální. 7. Porušení a nedostatečné splnění smlouvy o mír 85—91

- X. **Postliminium:** 1. Pojem. 2. Postliminium práva římského. 3. Postliminium moderního mezinárodního práva. a) Veřejnoprávní či restituce státní moci, b) věcné soukromoprávní, jež se týká zejména zajatců, práv a vlastnictví soukromého 91—96
- XI. **O právu ve válce námořní:** 1. Jeviště a prostředky války námořní. 2. Nejpronikavější rozdíl mezi válkou námořní a válkou pozemní. 3. Dějiny práva války námořní. 4. Ke zvláštním opatřením ve válce námořní patří válečná blokáda. Podmínky její platnosti. Blokáda skutečná a papírová. Její provádění skýtá dnes značnější obtíže. 5. Ustanovení konferencí haagských v příčině blokády. 6. Létadla a vzducholodi. 7. Ničení soukromého majetku jest ve válce námořní až dosud soustavou 96—101
- XII. **Válečný kontraband:** 1. Pojem a vývoj kontrabandu. Podstata, rozdělení a hlavní znaky kontrabandu. 2. Jeho soud. 3. Případy, kdy lze pravidelně loď zabavit. Depeše a kontraband nevlastní. Co stanoví o kontrabandu druhá haagská konference. 4. Systemy, řešící otázku kontrabandu. Neutrální stát a kontraband 101—105
- XIII. **Práva a povinnosti mocností neutrálních:** 1. Pojem a dějinný vývoj neutrality. 2. Neutralita nevylučuje sympathii k některé válečné straně, nejsou-li provázeny skutkem, a jest buď dobrovolná nebo smluvená, k níž jsou některé státy nuceny (neutralisace). Neutralita branná. 3. Povinnosti neutrálních států. 4. Jejich práva. 5. Prohlédací právo válčících stran v příčině lodí neutrálních. 6. Porušení a skončení neutrality 105—111
- Závěr.** Příčiny přemrštěného militarismu a zanedbávání mezinárodního práva jsou stále ještě ve státní praxi uplatňované, byť syllabem zavržené věty a odpad od zásad křesťanských. Dobré stránky války: a) jest očistným ohněm národů v ohledu náboženském, β) zbystřuje smysl pro právo a spravedlnost, γ) působí na zmohutnění citu pro lidskost, δ) prohlubuje myšlenku pospolitosti a vzájemné závislosti, ε) jest učitelkou obětavosti a lásky. Jest však také trestem národův a dobou pokání, a jako trestu jest se jí pokorně podrobiti 112—116
- Ukazovatel jmenný a věcný 117—121

